

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
MANİSA CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**SURİYELİ MÜLTECİ ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN SOSYAL
DIŞLANMA VE TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTSİZLİĞİNE İLİŞKİN
GÖRÜŞLERİ: UŞAK ÜNİVERSİTESİ ÖRNEĞİ**

HAZIRLAYAN: MERYEM GÜL
YÜKSEK LİSANS TEZİ

SOSYAL HİZMET ANA BİLİM DALI

DANIŞMAN
Doç. Dr. DERYA ŞAŞMAN KAYLI

MANİSA-2019

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
MANİSA CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**SURİYELİ MÜLTECİ ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN SOSYAL
DIŞLANMA VE TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTSİZLİĞİNE İLİŞKİN
GÖRÜŞLERİ: UŞAK ÜNİVERSİTESİ ÖRNEĞİ**

HAZIRLAYAN: MERYEM GÜL

YÜKSEK LİSANS TEZİ

SOSYAL HİZMET ANABİLİM DALI

DANIŞMAN

DOÇ.DR.DERYA ŞAŞMAN KAYLI

TEZ SINAV JÜRİSİ

Doç. Dr. Derya ŞAŞMAN KAYLI

Prof. Dr. Fatih ŞAHİN

Prof. Dr. Ferda AYSAN

(Tez Danışmanı)

(Jüri Üyesi)

(Jüri Üyesi)

T.C
YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
ULUSAL TEZ MERKEZİ

TEZ VERİ GİRİŞ FORMU

Referans No	10262065
Yazar Adı / Soyadı	MERYEM GÜL
T.C.Kimlik No	28360902796
Telefon	5459014243
E-Posta	meryemgul92@gmail.com
Tezin Dili	Türkçe
Tezin Özgün Adı	Suriyeli Mülteci Üniversite Öğrencilerinin Sosyal Dışlanma ve Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğine İlişkin Görüşleri: Uşak Üniversitesi Örneği
Tezin Tercümesi	Perceptions of Syrian Refugee University Students on Social Exclusion and Gender Inequality: Usak University Sample
Konu	Sosyal Hizmetler = Social Services
Üniversite	Manisa Celal Bayar Üniversitesi
Enstitü / Hastane	Sağlık Bilimleri Enstitüsü
Anabilim Dalı	Sosyal Hizmetler Anabilim Dalı
Bilim Dalı	Sosyal Hizmet Bilim Dalı
Tez Türü	Yüksek Lisans
Yılı	2019
Sayfa	149
Tez Danışmanları	DOÇ. DR. DERYA KAYLI
Dizin Terimleri	
Önerilen Dizin Terimleri	

12.07.2019

İmza:

(Tez kitabına konulacak olan)
YÜKSEK LİSANS TEZ SINAVI TUTANAĞI

Celal Bayar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi Meryem GÜL Yüksek Lisans tezi olarak hazırladığı “**Suriyeli Mülteci Üniversite Öğrencilerinin Sosyal Dışlanma ve Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğine İlişkin Görüşleri: Uşak Üniversitesi Örneği**” başlıklı bu çalışma, jürimizce Lisansüstü Eğitim Öğretim Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca değerlendirilerek “ **KABUL**” kararı verilmiştir. 21/06/2019

Jüri Üyesi

İmza

Doç. Dr. Derya ŞAŞMAN KAYLI (Tez Danışmanı)
Manisa Sağlık Bilimleri Fakültesi Öğrt. Üyesi

Prof. Dr. Fatih ŞAHİN
Manisa Sağlık Bilimleri Fakültesi Öğrt. Üyesi

Prof. Dr. Ferda AYSAN
Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Öğrt Üyesi

Celal Bayar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun 28.06.2019 tarih ve... sayılı kararı ile onaylanmıştır.

Prof. Dr. Bilal HABEŞ GÜMÜŞ
Enstitü Müdürü Vekili

BEYAN

Bu tez çalışmasının kendi çalışmam olduğunu, tezin planlanmasından yazımına kadar bütün aşamalarda etik dışı davranışımın olmadığını, bu tezdeki bütün bilgileri akademik ve etik kurallar içinde elde ettiğimi, bu tez çalışmasıyla elde edilemeyen bütün bilgi ve yorumlara kaynak gösterdiğimi ve bu kaynakları da kaynaklar listesine aldığımı, yine bu tezin çalışılması ve yazımı sırasında patent ve telif haklarını ihlal edici bir davranışım olmadığını beyan ederim.

Meryem GÜL
21.06.2019

“...İnsan repertuarındaki her davranış başka bir kültürle etkileşime girdiğinde
değişime adaydır...”

John W. Berry

“...Bir kâğıt yazayım diye düşündüm ben Suriyeliyim, burs almıyorum ve sınavsız olarak girmedim okula diye, sırtıma asmayı bile düşündüm yani, herkes aynı soruyu soruyordu, sen burs alıyor musun, sınavsız mı girdin diye sürekli soruyorlardı...”

(Kadın, 23, Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik, Banyas)

“...Oradaki davranışları hiç hoşuma gitmedi, hakikaten, dışarıdaki hayvanları biliyorsunuz, oradaki hayvanlara insandan daha fazla saygı gösteriyorlar, oraya gidersen zaten direkt ağlarsın, gerçekten hayvana daha saygı gösteriyorlar...”

(Kadın, 20, Gıda Mühendisliği, İdlib)

TEŞEKKÜR

Birlikte çalışmaya başladığımız günden bu yana tezimin her aşamasında bilgi ve deneyimlerini benimle paylaşan ve beni destekleyen danışmanın Sayın Doç. Dr. Derya ŞAŞMAN KAYLI'ya,

Tez savunma jürimde yer almayı kabul ederek beni onurlandıran Sayın Prof. Dr. Fatih ŞAHİN'e ve Sayın Prof. Dr. Ferda AYSAN'a,

Önerileri ve farklı bakış açılarıyla çalışmama katkıda bulunan ve tez sürecinde karşılaştığım zorlukların üstesinden gelmemi sağlayan Sayın Dr. Öğr. Üyesi Erhan AYDIN'a,

Tez çalışmama katılmayı kabul eden, deneyim ve düşüncelerini paylaşan değerli katılımcılara,

Araştırmanın katılımcılarına ulaşma noktasında yardımlarından dolayı Sayın Özcan YÜCE'ye,

Çalışmam boyunca yanımda olduğunu hissettiren ve bana güç veren en büyük destekçilerim Atalay KAYAALP ve Sema DURAN'a,

Teşekkür ederim...

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ADB	: Asian Development Bank
AFAD	: Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı
BKK	: Bakanlar Kurulu Kararı
BM	: Birleşmiş Milletler
BMYK	: Birleşmiş Milletler Mülteci Yüksek Komiserliği
CEİD	: Cinsiyet Eşitsizliği İzleme Derneği
CFFP	: Center for Feminist Foreign Policy
DEF	: Dünya Ekonomik Forumu
DFIF	: Department for International Development
GKY	: Geçici Koruma Yönetmeliği
GİGM	: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü
IOM	: International Organization for Migration
İHEB	: İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi
İPM	: İstanbul Politikalar Merkezi
KAGİDER	: Türkiye Kadın Girişimciler Derneği
STGM	: Sivil Toplum Geliştirme Merkezi
T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti
TÖMER	: Türkçe Öğretimi Araştırma ve Uygulama Merkezi
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TEPAV	: Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı
TUSİAD	: Türk Sanayicileri ve İş İnsanları Derneği
UAÖ	: Uluslararası Af Örgütü
USA	: United States
UNDP	: United Nations Development Programme

UNFPA	: United Nations Population Fund
YÖS	: Yabancı Öğrenci Sınavı
YUÖ	: Yabancı Uyruklu Öğrenci
YUKK	: Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu
YÖK	: Yükseköğretim Kurulu

İÇİNDEKİLER

BEYAN.....	i
TEŞEKKÜR	iv
KISALTMALAR	v
İÇİNDEKİLER	vii
TABLO DİZİNİ.....	x
1. ÖZET	1
2. ABSTRACT.....	3
3. GİRİŞ VE AMAÇ	4
4. GENEL BİLGİLER.....	7
4.1. SURİYELİ MÜLTECİLERİN DÜNYADAKİ DURUMU	10
4.2. SURİYELİ MÜLTECİLERİN TÜRKİYE’DEKİ DURUMU	12
4.2.1. Türkiye’de Mültecilere Yönelik Hukuki Düzenlemeler	19
4.2.2. Türkiye’deki Suriyeli Mülteci Üniversite Öğrencileri	22
4.2.2.1. Suriyeli üniversite öğrencilerine yönelik mevzuat	24
4.2.2.2. Uşak Üniversitesindeki Suriyeli öğrenciler	25
4.3. TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTSİZLİĞİNİN MÜLTECİLİKLE İLİŞKİSİ	28
4.3.1. Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Göstergeleri	31
4.3.1.1. Türkiye’de toplumsal cinsiyet eşitsizliği göstergeleri	32
4.3.1.2. Suriye’de savaş öncesi ve sonrası toplumsal cinsiyet eşitsizliği göstergeleri	38
4.4. SOSYAL DIŞLANMANIN MÜLTECİLİKLE İLİŞKİSİ	41
4.4.1. Sosyal Dışlanmanın Nedenleri	47
4.4.2. Sosyal Dışlanmanın Boyutları	50
4.4.2.1. Ekonomik dışlanma	50
4.4.2.2. Mekânsal dışlanma	51
4.4.2.3. Kültürel dışlanma	52
4.4.2.4. Sosyal haklardan dışlanma	54
4.4.2.5. Toplumsal cinsiyet temelli dışlanma	54
4.5. ÜNİVERSİTELİ MÜLTECİLERLE SOSYAL HİZMET	55
4.5.1. Baskı Karşıtı Sosyal Hizmet Uygulamaları	58

4.5.2. Feminist Sosyal Hizmet Uygulamaları	62
5. YÖNTEM	66
5.1. ARAŞTIRMANIN TİPİ	66
5.2. ARAŞTIRMANIN YAPILDIĞI YER VE SÜRESİ.....	67
5.3. ARAŞTIRMANIN EVRENİ VE ÖRNEKLEMİ	68
5.4. ARAŞTIRMA SORULARI.....	69
5.5. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI.....	70
5.6. VERİ TOPLAMA YÖNTEMİ.....	71
5.7. VERİ TOPLAMA SÜRECİ	71
5.8. VERİLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ.....	71
5.9. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI	76
5.10. ARAŞTIRMANIN ETİK YÖNÜ	76
6. BULGULAR.....	78
6.1. YOKSUL, İŞSİZ VE EMEK PİYASASINDA DIŞLANAN SURİYELİ ÖĞRENCİLER.....	78
6.1.1. Düşük Gelir	78
6.1.2. İstihdama Katılamamak	79
6.1.3. Güvencesiz Çalışma	80
6.1.4. Eşit İşe Eşitsiz Ücret	81
6.2. MEKÂNIN MÜLTECİLİK VE DIŞLANMA ÜZERİNDEKİ ETKİSİ.....	82
6.2.1. Öğrenci Yurtlarında Ayrımcı Uygulamalar	82
6.2.2. Şehir Temelli Dışlanma.....	85
6.3. ANA AKIM VE AZINLIK TOPLUMUN KÜLTÜREL FARKLILIKLARI.....	86
6.3.1. Ana Dilin Farklı Olması.....	86
6.3.2. Suriyeli Öğrencilerin Türkçeyi Ev Sahibi Toplumdan Farklı Konuşması.....	89
6.3.3. Aynı Din Farklı Mezhepler	90
6.3.4. Giyinme Şekliyle Farklılaşan Suriyeli Öğrenciler	90
6.3.5. Yemek Kültüründeki Farklılıklar	91
6.3.6. Suriyeli Olmak	92
6.4. EĞİTİMDEN VE DİĞER SOSYAL HAKLARDAN DIŞLANAN SURİYELİ ÖĞRENCİLER.....	96
6.4.1. Bir Eğitim Kurumu Olarak Üniversitede Ayrımcılık.....	96

6.4.1.1. Öğretim elemanlarının söylem, tutum ve davranışları	96
6.4.1.2. Öğrencilerin söylem, tutum ve davranışları	98
6.4.1.3. Yabancı uyruklu öğrenci ofisi görevlilerinin söylem, tutum ve davranışları	100
6.4.2. Diğer Kurumlarda Hizmet Alan Suriyeli Öğrenciler	102
6.4.2.1. Sağlık kurumlarında çalışanların söylem, tutum ve davranışları	102
6.4.2.2. Göç kurumlarında çalışanların söylem, tutum ve davranışları	103
6.5. TOPLUMSAL CİNSİYETİN BİR DIŞLANMA FAKTÖRÜ OLARAK ARAÇSAL ROLÜ	105
6.5.1. Barınma ve İstihdamda Cinsiyet Temelli Dışlanma	106
6.5.2. Kamusal/Özel Alanda Cinsiyet Temelli Dışlanma	107
6.5.3. Göç Sürecinde Kadın Olmak	109
6.5.4. Siyasete Katılım	109
6.5.5. Çalışma Ortamında Kadın ve Erkekler	110
6.5.6. Toplumsal Cinsiyet Temelli Şiddet.....	111
6.5.7. Bölümlerin ve Mesleklerin Cinsiyeti	112
6.5.8. Sosyal Kurumlar ve Cinsiyet Temelli Dışlanma.....	114
6.5.9. Toplumsal Yaşamda Algılanan Kadınlık ve Erkeklik Rollerini	115
6.5.10. Suriyeli Gelin Olmak	117
6.5.11. Ailede Karar Alma Süreçlerinde Kadın Olmak	118
7. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	120
7.1. SONUÇLAR	120
7.2. ÖNERİLER	129
8. KAYNAKÇA.....	134
9. EKLER	150
EK 1. TEZ ONAYI.....	150
EK 2. ETİK KOMİSYON İZNİ.....	151
EK 3. KURUM İZNİ.....	152
EK 4. GÖRÜŞME FORMU	153
EK 5.BENZERLİK RAPORU BİLDİRİMİ	154
EK 6. ÖZGEÇMİŞ	155

TABLO DİZİNİ

Tablo 1. Suriyeli Mülteci Sayılarının Yıllara, Ülkelere, Yaşa ve Cinsiyetlere Göre Dağılımı

Tablo 2. Türkiye’deki Suriye Uyruklu Yabancıların Yıllara Göre Biyometrik Kayıt Sayıları ve Cinsiyet Dağılımı

Tablo 3. Türkiye’deki İllerde Suriyeli Mülteciler Sayıları

Tablo 4. Türkiye’deki Suriyeli Mültecilerin Suriye’de İken Yaşadıkları Şehirler

Tablo 5. Türkiye’deki Devlet ve Vakıf Üniversitelerinde Yabancı Uyruklu Öğrenci ve Suriyeli Öğrenci Sayıları

Tablo 6. Uşak Üniversitesi Yabancı Uyruklu Öğrenci Sayılarının Yıllara Göre Dağılımı

Tablo 7. Silver’ın Sosyal Dışlanma Paradigması

Tablo 8. Katılımcılar (Suriyeli Öğrenciler)

ŞEKİL DİZİNİ

Şekil 1. Suriye’den İç Batı Anadolu’ya Göç

Şekil 2. Ayrımcılık ve Ön Yargı Şeması

Şekil 3. PCS (Personal-Cultural-Structural) Modeli

Tezin Başlığı : Suriyeli Mülteci Üniversite Öğrencilerinin Sosyal Dışlanma ve Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğine İlişkin Görüşleri: Uşak Üniversitesi Örneği

Öğrencinin adı : Meryem GÜL

Danışman : Doç. Dr. Derya ŞAŞMAN KAYLI

Anabilim Dalı : Sosyal Hizmet Anabilim Dalı

1. ÖZET

Amaç: Bu çalışmada Suriyeli mülteci üniversite öğrencilerinin sosyal dışlanma ve toplumsal cinsiyet eşitsizliği konularındaki deneyimlerinin incelenmesi amaçlanmaktadır.

Gereç ve Yöntem: Araştırma Uşak Üniversitesinde kartopu örnekleme yöntemi ile seçilen 18 yaş ve üzeri 20 Suriyeli mülteci üniversite öğrencisi ile gerçekleştirilmiş nitel bir çalışmadır. Araştırmada katılımcılardan öz bildirime dayalı yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığıyla veri toplanmıştır. Bu kapsamda katılımcıların temel sosyo-demografik bilgilerinin elde edilmesinin yanı sıra, sosyal dışlanma konusundaki görüşlerini ve farklı boyutlarıyla birlikte sosyal dışlanma deneyimlerini ayrıca toplumsal cinsiyet eşitsizliğine ve cinsiyetler bakımından farklılaşan dışlanma süreçlerine ilişkin görüşleri ve deneyimlerini açığa çıkarmaya yönelik açık uçlu sorular sorulmuştur. Araştırmanın verileri 2018 yılı nisan-haziran aylarında yüz yüze derinlemesine görüşme yöntemi ile elde edilmiştir. Elde edilen veriler tematik içerik analizi ile değerlendirilmiştir.

Bulgular: Araştırma kapsamında katılımcıların farklı boyutlarda sosyal dışlanma yaşadığı görülmektedir. Bununla birlikte katılımcılar toplumsal cinsiyete ilişkin geleneksel toplumsal cinsiyet rolleri doğrultusunda görüşe sahiptir. Ayrıca, katılımcıların yaşamış olduğu sosyal dışlanma süreçleri cinsiyetlere göre farklılaşmaktadır.

Sonuç: Sosyal hizmet mesleği toplumdaki dezavantajlı grupların sosyal işlevselliğine odaklanarak çevresi içinde birey perspektifi ile içinde bulunduğu toplumla bütünleşmesi ile ilgili bir meslektir. Bu nedenle dezavantajlı konumda olan kadın ve erkek mülteci üniversite öğrencilerinin toplumsal cinsiyetin de etkisiyle

şekillenen sosyal dışlanma süreçlerinin farklı boyutlarıyla birlikte değerlendirilmesi oldukça önemlidir.

Anahtar Kelimeler: Mülteci Üniversite Öğrencisi, Sosyal Dışlanma, Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği, Sosyal Hizmet

Title :Perceptions of Syrian Refugee University Students on Social Exclusion and Gender Inequality: Usak University Sample

Student Name : Meryem GÜL

Supervisor : Doç. Dr. Derya ŞAŞMAN KAYLI

Department : Social Work Department

2. ABSTRACT

Purpose: The purpose of this study is to investigate the experiences of Syrian refugee university students on social exclusion and gender inequality.

Materials and Methods: This research is a qualitative study conducted in Usak University with 20 Syrian refugee university students aged over 18, selected by snowball sampling method. Data were collected from the participants via a semi-structured interview from based on self-report. In this context, in addition to obtaining the basic socia-demographic information of the participations, their views on social exclusion; also open-ended question were asked to reveal their view sand experiences on gender inequality and social exclusion in terms of gender differentiation. The data of the study were obtained by face-to-face interview method in April-June 2018. Elde edilen veriler tematik içerik analizi ile değerlendirilmiştir.

Findings: Within the scope of the research, it seen that the participants, have social exclusion in different dimensions. However, participants have the view in line with traditional gender roles related to gender. In addition, the social exclusion process experienced by the participants differ according to gender.

Result: The social work is a profession related to the social functionality of the disadvantaged groups in the society and its integration with the society with the perspective of the individual within its environment. Therefore, it is considerable important to evaluate the social exclusion processes of women and male refugee university students who are disadvantaged with the effect of gender.

Keywords: Refugee university student, social exclusion, gender inequality, social work

3. GİRİŞ VE AMAÇ

Sosyal hizmet sosyal değişimi ve gelişimi hedefleyen; ekonomik, politik, sosyal, eğitimsel, cinsiyet ya da psikolojik yönlerden birey, grup ve toplulukları geliştiren ve özgürleştiren bir meslek ve bilim dalıdır. İnsan hakları, sosyal adalet, toplumsal sorumluluk ve farklılıkları kabul etme sosyal hizmetin temel değerleridir (Barker 2003). Sosyal hizmet bireylerin, ailelerin, toplulukların yaşadıkları toplumla bütünleşmesine engel olan yoksulluk, engellilik, yaşlılık, mültecilik, şiddet gibi çeşitli sosyal sorunlarla mikro, mezo ve makro düzeylerde aktif bir şekilde mücadele etmektedir.

Bir uygulama mesleği ve akademik bir disiplin olarak sosyal hizmetin çeşitli çalışma alanları vardır. Sosyal hizmetin çalışma alanları toplumsal değişimlerle birlikte değişim göstermekte ve farklılaşmaktadır. Türkiye günümüzde son yıllarda çevresindeki ülkelerde yaşanan çatışma ve savaşların da etkisiyle uluslararası göç hareketliliğinde hedef ülke konumundadır. Bu gelişmelerle birlikte mültecilik alanı sosyal hizmetin güncel çalışma alanlarından biri haline gelmiştir. Türkiye sınır komşusu Suriye’de yaşanan savaştan hem coğrafi yakınlık hem de uluslararası alanda bölgedeki sorunların çözümünde aktif rol oynaması gereği etkilenmiştir.

Suriye’de yaşanan savaş sonrasında birçok Suriyeli Türkiye’ye zorunlu göç etmiştir. Türkiye’ye göç ile gelenler ‘geçici koruma’ kapsamında yaşamlarını sürdürmektedir. Buna karşın, uluslararası hukuk gereğince mülteci koruması hakları olduğundan bu çalışmada ülkemize göç eden Suriyeliler ‘mülteci’ olarak kabul edilmiştir. Zorunlu göç edenler içerisinde bulunan Türkiye’deki üniversitelerde eğitime devam eden Suriyeli öğrenciler de yaşadığı dışlanma ve uyum sorunları nedeniyle toplumdaki dezavantajlı gruplardan birini oluşturmaktadır.

Dışlanma insanların toplumsal hayata katılamayacak derecede maddi ve manevi yoksunluk içinde olmasını, haklarını koruyacak kurumlardan ve sosyal destekten mahrum olmasını ifade etmektedir (Çakır 2002). Çok boyutlu bir yoksunluk süreci

olan dışlanmanın sosyal, ekonomik, mekânsal, kültürel ve politik dışlanma gibi boyutları çoğunlukla iç içe geçmiştir ve bu boyutlar birbirini etkilemektedir (Tartanoğlu 2010). Farklı boyutlarda dışlanmaya maruz kalan birey ve grupların topluma zararlı olabileceği düşüncesi söz konusu birey ve gruplara yönelik ön yargı, endişe, korku gibi duygu ve düşünceleri doğurmaktadır (Liang ve Chang 2016). Ortak yaşam alanlarında sosyal etkileşimi engelleyici düzeyde dışlanma bir arada yaşama pratikleri açısından olumsuz etkide bulunmaktadır (Baştürk, 2009).

Toplumsal cinsiyet eşitsizliği kadınların, özellikle de eşitsizlikten diğer birey ve gruplara göre daha fazla etkilenen dezavantajlı gruplar içerisinde yer alan kadınların dışlanmasını beraberinde getirmektedir. Mülteci kadınlar yakınlarını kaybetme, cinsel istismar, şiddet gibi pek çok sorunla karşı karşıya kalmalarından dolayı savaş olgusundan erkeklere göre daha fazla etkilenmektedir. Göç edilen yerlerde de kadın olunmasından kaynaklanan sorunlarla karşılaşmaya devam etmektedir (Buz 2007). Mülteci kadınlar üzerinde kamuoyu ve medya tarafından üretilen negatif algıdan dolayı sosyal ilişkilerden dışlanma, ülkesindeki savaş ortamının devam etmesinden dolayı ülkelerine geri dönme umutlarının günden güne azalması gibi sorunlar mülteci kadınların geleceğe yönelik kaygılarının artmasına neden olmaktadır (Küçükşen 2017).

Toplumda ‘mülteci’lerin de içinde bulunduğu dezavantajlı konumda bulunan bireylerin iyilik halini arttırarak toplumsal bütünleşmesini hedefleyen sosyal hizmet mesleği sosyal dışlanma ve toplumsal cinsiyet eşitsizliği konuları ile ilişki içerisinde. Ayrıca, ‘savaş’, ‘dışlanma’ ve ‘cinsiyet eşitsizliği’ gibi toplumsal yapıyı derinden etkileyen sorunlar, sosyal sorunların çözümünü hedefleyen ve sosyal politikaların uygulanmasından aktif rol oynayan sosyal hizmet mesleğinin uygulama alanına girmektedir. Savaş nedeniyle ülkemize göçün artması üniversitelerdeki mülteci öğrenci sayısını da giderek arttırmaktadır. Ülkemizdeki ve sosyal hizmet alanındaki göç alanında üniversite öğrencileri ile ilgili çalışmalar genellikle eğitim nedeniyle göç eden üniversite öğrencileri üzerinedir. Mülteci üniversite öğrencileri ile ilgili literatürdeki bilgiler sınırlıdır ve yapılan çalışmalar yok denecek kadar azdır. Kurumların ve öğrencilerin yaşadıkları süreci sosyal hizmet bakış açısıyla analiz etmek alana dair sorunların irdelenmesinde ve çözümler üretilmesinde önemlidir. Ayrıca bu konuda alandaki araştırmaların sınırlılığı konuya dair bilimsel bilgi ihtiyacını öncelemektedir. Güncel bir konu olan Suriyeli mülteci üniversite

öğrencilerinde sosyal dışlanmanın ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin sosyal hizmet bağlamında incelenmesinin mevcut sorunların analiz edilmesine ve çözümüne yönelik katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bu çalışmada Suriyeli mülteci öğrencilerin sosyal dışlanma sorunlarının toplumsal cinsiyet eşitsizliği de göz önünde bulundurularak sosyal hizmet bakış açısıyla incelenmesi amaçlanmıştır.

Sosyal hizmet toplumsal sorunların çözümünü hedefleyen bir meslektir. Sosyal sorunlara yönelik çözüm üretmek sorunun bütüncül olarak ele alınması ve anlaşılması ile başlamaktadır. Suriyeli mülteci üniversite öğrencilerinin sosyal dışlanma ve toplumsal cinsiyet alanlarındaki sorunlarının değerlendirilmesiyle birlikte sosyal hizmet müdahalelerinde bilinçlenme yaşanması, Suriyeli üniversite öğrencilerinin sosyal uyumunun ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması konularında gelişmeler yaşanması hedeflenmektedir. Bu çalışmanın Suriyeli mülteci üniversite öğrencilerinin sorunlarına yönelik sosyal hizmet alanında çözümler üretilmesine katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Bu kapsamda göç, mültecilik, Suriyeli mültecilerin Dünyadaki durumu, Türkiye’de mültecilere yönelik hukuki düzenlemeler ile Suriyeli üniversite öğrencilerinin durumu konularından oluşan çalışmada Suriyeli mültecilerin Türkiye’deki durumu irdelenmiştir. Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin ve sosyal dışlanmanın mültecilikle ilişkisi ele alınarak sosyal hizmet mesleğinin mülteci üniversite öğrencilerinin sosyal dışlanma ve toplumsal cinsiyet eşitsizliği ile ilgili sorunları nasıl ele aldığından tartışılmıştır.

Suriyeli mülteci üniversite öğrencilerinde toplumsal cinsiyet perspektifiyle sosyal dışlanma sorununun çok boyutlu olarak araştırıldığı bu tez çalışmasında veriler Uşak’ta 19.04.2018 - 08.06.2018 tarihleri arasında Uşak Üniversitesinde öğrenim gören 224 Suriyeli öğrenciden kartopu örnekleme yöntemi ile belirlenen 10 kadın ve 10 erkek olmak üzere 20 öğrenciyle yüz yüze derinlemesine görüşmeler yapılarak ve derinlemesine mülakat tekniği kullanılarak toplanmıştır. Ortalama 45 dakika süren görüşmeler esnasında ses kaydı yapılmıştır. Elde edilen 887 dakikalık ses verisi yazılı metin haline getirilmiştir. Elde edilen veriler içerik analizi ile analiz edilmiş ve tematik analiz yapılmıştır.

4. GENEL BİLGİLER

Göç doğal afetler, din, yoksulluk, savaş, çatışma, daha iyi bir yaşam beklentisi gibi nedenlerle coğrafi mekân değiştirme sonucunda sosyal, ekonomik, kültürel, siyasi boyutlarıyla toplum yapısında değişimler meydana getiren kitlesel nüfus hareketleridir (Özer 2004). Birey ve grupların yaşamlarını sürdürdükleri coğrafya, alışmış oldukları kültür, sahip oldukları ekonomik imkânlar gibi içinde bulundukları toplumun özelliklerinden uzaklaşarak ya da kendi istekleri dışında uzaklaştırılarak yeni yaşam alanlarına geçişi olarak da tanımlanabilir (Toros 2008). TDK'nin tanımına göre ise birey veya insan topluluklarının ekonomik, toplumsal, siyasi nedenlerle bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine veya bir ülkeden başka bir ülkeye gitme işi anlamına gelmektedir.

Dünya üzerindeki göçlerin geçmişinin insanlık tarihinin başlangıcına kadar uzandığı bilinmektedir (Şahin 2001). İlk olarak açlık, savaş, kıtlık, iklim gibi nedenlerle ortaya çıkan göçlerin nedenleri zamanla değişim göstermiştir. Günümüzde göçler kültürel, siyasi, iktisadi, dini, eğitim, sanayileşme, ihtiyaçlar gibi nedenlerle meydana gelmektedir (Akıncı ve ark. 2015). Göçün ortaya çıkış nedenleri içinde bulunulan dönemin siyasi, ekonomik ve kültürel belirleyicileri ile yakın ilişki içerisinde (Güllüpmar 2012).

Göçler ortaya çıkış nedenleri ve oluşum şekillerine göre iç-dış göç, bireysel-kitlesel göç, gönüllü-zorunlu göç gibi farklı şekillerde kategorize edilmiştir (Yalçın 2004). İç göç, bir ülkenin kendi sınırları içerisinde gerçekleşmektedir. Bölgeden bölgeye, kentten kente olabileceği gibi kırsaldan kente ve kentten kırsala da olabilir (Sayın ve ark 2016). Dış göç ise, bir ülke vatandaşlarının başka bir ülkeye kalıcı olarak yerleşmesi anlamında gelmektedir. Uluslararası göç gönüllü nedenlerle (daha iyi yaşam koşullarına sahip olmak gibi) olabileceği gibi doğal veya otoriter bir zorlanma sonucunda zorunlu nedenlerle de ortaya çıkabilmektedir (Koçak ve Terzi 2012).

Göç süreci göç etme hazırlığının yapıldığı göç öncesi dönem, bir yerden diğerine fiziksel olarak yol alınan göç dönemi ve göçmenin yeni topluma kültürel, ekonomik, politik ve sosyal açıdan uyum sağlamaya çalıştığı göç sonrası dönem olmak üzere üç bölümden oluşmaktadır (Bhugra ve Gupta 2011). Göç eden birey, grup ve topluluklar bu sürecin üç aşamasında da çeşitli sorunlarla karşılaşmaktadır. Göç sonrası dönemde göç edilen ülkede hem göçmenler hem de göç edilen ülkenin vatandaşları çeşitli sorunlarla karşı karşıya kalmaktadır. Göç sonrası dönemde yaşanması ön görülen sorunların azaltılmasında göç sürecinin göç edilen ülke tarafından yönetilebilmesi önemli rol oynamaktadır. Göç yönetiminde mülteci, sığınmacı, öğrenci, transit göçmen, mevsimlik işçi, kaçak-düzensiz-kağıtsız göçmen gibi kavramlar ve göç edilen ülkedeki yaşam koşullarını belirleyen göçmenlere tanınan haklar önemli yer tutmaktadır (Coşkun 2017).

Güvenli bir ortamda yaşamayı arzulayan insanın fizyolojik ihtiyaçlarının hemen ardından güvenlik ihtiyacı gelmektedir (Maslow 1998). İnsanlar yangın, doğal afet, terör, savaş gibi durumlarda güvenli bir ortamda yaşama gereksiniminden hareketle göç etmeye zorunlu hissedebilir (İçduygu ve Sirkeci 1999). Zorunlu göçün geçmişi insanlığın ortaya çıktığı dönemlere kadar uzanmakla birlikte ilk kez İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra küresel bir sorun olarak kabul edilmiştir ve uluslararası düzenlemelere ihtiyaç duyulup çözüm yolları aranmaya başlanmıştır. Çatışma ve savaş gibi nedenlerle ülkelerini terk ederek başka bir ülkeye yerleşen mülteciler ve sığınmacıların durumunun da zorunlu göç kategorisinde değerlendirilmesi gerekmektedir (Gökdere 1978).

Mülteciler ve sığınmacılar genellikle ülkelerinde baskı altında bulunma ve kötü muameleye maruz kalma gibi nedenlerle başka bir ülkeye göç etmektedir (Buz 2004). Güvenli bir ortamda yaşamlarını sürdürecektik koşulların ülkeleri tarafından sağlanmaması sonucunda yapılan göç bir tercih olmayıp bu durumdaki insanlar göçe mecbur bırakılmaktadır. Zorunlu göç edenler ülkeleri ile bağlarını tamamen koparmış bulunduklarından göç edilen ülkelere yaşam tarzı farklılıkları, işsizlik, açlık, yoksulluk, yerleşme, barınma gibi birçok sorunla karşı karşıya kalmaktadır (Deniz 2009). Ülkelerinin devlet güvencesinden yoksun olan ve göç edilen bölgelerdeki kamusal hizmetlerden sınırlı şekilde yararlanan mülteci ve sığınmacıların uluslararası koruma ihtiyacı bulunmaktadır. Göçün beraberinde getirdiği köklerinden kopma

duygusu kısa ve uzun vadeli fiziksel, ekonomik, sosyal ve psikolojik sorunlara neden olabilmektedir (Buz 2004).

Göç edenlerin ülkeleri ile göç ettiği ülke arasında çeşitli yönlerden benzerliklerin fazla olması durumunda uyum sorunları ile daha az karşılaştığı söylenebilir. Göç edilen yere uyum sürecinde cinsiyet, yaş, dil becerileri, dini inançların karşılanma biçimi gibi faktörler etkili olmaktadır (Beşer 2012). Buradan hareketle kaynak ülke ve göç edilen ülke arasındaki toplum yapılarının farklılaşması durumunda sosyal dışlanma sorunlarının da artacağı söylenebilir. Türkiye’de yaşayan Suriyeli mültecilere yönelik dışlanma ülkelerin geçmişte aynı imparatorluk çatısı altında yer alması, sınır komşusu olması ve nüfusunun büyük çoğunluğunun aynı dini inancıya sahip olması nedenleriyle diğer grupların dışlanmasından farklılaşmaktadır. Türkiye’de Suriyelilerin dışlanması özellikle “din kardeşi” olunmasından dolayı aleni şekilde olmayıp üstü örtülü şekilde gerçekleşmektedir.

Günümüzde gerçekleşen göçler Dünyanın bir ucundan diğer ucunu etkileyecek şekilde küresel potansiyele ulaşmıştır (Deniz 2009). Toplumların hayatını her dönemde etkileyen küresel göçten son elli yılda en çok etkilenen ülkelerden birinin de Türkiye olduğu söylenebilir (Akıncı ve ark. 2015). Türkiye coğrafi konumu itibarıyla istikrarsızlıkların, çatışmaların, insan hakları ihlallerinin yaygın olduğu Orta Doğu ülkeleri ile refah düzeyi yüksek, insan haklarına verilen değerin yüksek olduğu Avrupa ülkeleri arasında köprü görevini üstlenmiştir. Jeostratejik konumundan dolayı Türkiye Doğu ve Batı arasında yaşanan göçlerde koridor haline gelmiştir (Kaypak ve Bimay 2016). Kuruluş tarihi 1923’ten 2011 yılına kadar geçen sürede Türkiye’ye gelen göçmen sayısının toplamda 2 milyona yaklaştığı bilinmektedir (Boyras 2015).

Türkiye tarihinde göçler dört döneme ayrılmaktadır. Birinci dönem olan ulusal inşaa döneminde (1923-1944) cumhuriyetin kuruluşuyla birlikte Türkiye’nin yeni sınırları dışında kalan Osmanlı topraklarında yaşayan ve çoğunlukla Türk-Müslüman eski Osmanlı Devleti vatandaşları Türkiye’ye göç etmiştir. Türkiye ikinci dönemde (1945-1980) çoğunlukla Yugoslavya ve Bulgaristan’dan, üçüncü dönemde (1981-1990) Afganistan’dan ve dördüncü dönemde (1991ve sonrası) Orta Doğu ülkelerinden göç almıştır (İçduygu ve Sirkeci 1999). Ortadoğu toplumları için diğer alternatiflere göre daha kolay ulaşılabilir olması nedeniyle Türkiye göç etmek için en

tercih edilir bölge olmaktadır. Jeopolitik konumu, çevre ülkelerde yaşanan siyasi çatışmalar, Avrupa'nın göçmen kabul etme konusundaki sıkı tutumu Türkiye'nin göçmenler açısından tercih edilir bir ülke haline gelmesini sağlamıştır (Erder ve Kaşka 2003). 1979 yılında yaşanan İran Devrimi sırasında yaklaşık bir milyon Azeri ve Kürt mülteci, 1991 yılında yaşanan Körfez Savaşı'nda yaklaşık 500 bin Iraklı mülteci Türkiye'ye göç etmiştir (Boyras 2015). Orta Doğu kökenli göç hareketlerinin sonuncusu halen sonlanmamış olan Suriye savaşından dolayı Türkiye'ye göç eden Suriyelilerdir.

4.1.SURİYELİ MÜLTECİLERİN DÜNYADAKİ DURUMU

Suriye'de 2011 yılından bu yana büyük bir insani ve güvenlik krizi yaşanmaktadır (Kaypak ve Bimay 2016). Suriye'deki iç savaş 2011 yılı Mart ayında güvenlik güçlerinin Derah'ta 25 protestocuyu öldürmesiyle başlamıştır ve sekizinci yılına girmiştir. İç savaştan doğrudan ya da dolaylı olarak etkileyen Suriye halkının ülkeyi yığınlar halinde terk ederek komşu ülkelere sığınmasıyla Suriyeli mültecilik olgusu ortaya çıkmıştır. Suriye'de son sekiz yılda yaşananlar sınır komşusu ülkeler başta olmak üzere birçok ülkeyi ciddi şekilde etkilemiştir (Artan ve Arıcı 2017).

Suriye'de yaşanan savaş 2018 yılı itibariyle sekizinci yılına girmiştir. Savaşın devam etmesi ile birlikte mülteci sayısı günden güne artmıştır. Dünyadaki Suriyeli mülteci sayısı 5 milyon 479 bin 277 kişiye ulaşmıştır. Mültecilerin yalnızca 459 bin 311'i mülteci kamplarında barınma imkânına sahiptir ve 5 milyon 19 bin 966'ü kamp dışında yaşamını sürdürmektedir. Suriyeli mültecilerin yaş dağılımına bakıldığında çoğunluğunun 18-59 yaş aralığındaki yetişkinlerden oluştuğu görülmektedir. Mülteci sayıları cinsiyetler bakımından incelendiğinde 0-4, 5-11, 12-17, 60+ yaş aralıklarında kadın ve erkek sayılarının yakın olduğu, 18-59 arası yetişkin nüfusta ise erkeklerin sayıca çoğunlukta olduğu görülmektedir. Suriyeli mülteci sayıları, yıllara ve ülkelere göre dağılımı, yaş ve cinsiyet dağılımı Tablo 1'de görülebilir.

Tablo 1. Suriyeli Mülteci Sayılarının Yıllara, Ülkelere, Yaşa ve Cinsiyetlere Göre Dağılımı

Yıl	Kamplardaki Sayı	Kamp Dışındaki Sayı	Toplam
2014	332 563	1 940 395	2 272 958
2015	421 029	3 271 609	3 692 638
2016	473 616	4 093 383	4 566 999
2017	484 740	4 335 880	4 820 620
2018	459 311	5 019 966	5 479 277
Ülke	Tarih	Yüzde	Sayı
Türkiye	21 Haziran 2018	63,4%	3 570 352
Lübnan	31 Mayıs 2018	17,4%	982 012
Ürdün	24 Haziran 2018	11,8%	666 596
Irak	31 Mayıs 2018	4,5%	250 708
Mısır	30 Nisan 2018	2,3%	128 956
Diğer ülkeler	15 Mart 2018	0,6%	33 545
Yaş Aralığı	Erkek	Kadın	Toplam
0-4	7,3 %	8,4%	15,7%
5-11	8,6%	8,5%	17,1%
12-17	6,3%	5,9%	12,2%
18-59	33,1%	19,8%	52,9%
60+	0,8%	1,3%	2,1%

Suriyeli mültecilerin durumu ile ilgili çözümler üretmek amacıyla küresel boyutta çeşitli adımlar atılmaktadır. Örneğin, 2014 yılında Uluslararası Af Örgütü (UAÖ) tarafından mültecilerin yoğun olarak yaşadıkları beş ülkede Birleşmiş Milletler Mülteci Yüksek Komiserliği (BMMYK)'nin kırılganlık ölçütleri doğrultusunda belirlenen 380 000 mültecinin, 2016 yılına kadar yeniden yerleştirilmesi için küresel çağrıda bulunulmuştur (UAÖ 2014). BMMYK Komiseri Flippo Grandi, 20 Haziran 2018'de Dünya Mülteciler Gününde mültecilerin

ihtiyaçlarına cevap vermenin küresel bir sorun olarak üstlenilmesi gerektiğine ilişkin açıklama yapmıştır. Mültecilerin insani değerlerini ortaya koyan uygulamalar yapılması; mahalle, iş, okul gibi alanlarda mültecilerin desteklemesi; mültecilerle ilgili atılacak adımlarda birlik ve dayanışma içerisinde olunması gerektiği gibi konulara değinmiştir.

Tartışıldığı üzere Suriyeli mülteciler konusu dünyada çözülmesi gereken önemli sorun alanlarını içinde taşımaktadır. Ülkemizdeki Suriyeli mültecilerin durumunu ve sorun alanlarını irdelemek çalışmanın kavramsal çerçevesi için önemli görünmektedir.

4.2.SURİYELİ MÜLTECİLERİN TÜRKİYE’DEKİ DURUMU

Türkiye’nin sınır komşusu olan Suriye’de yaşanan savaş ve çatışmalar sonucunda birçok Suriyeli Türkiye’ye göç etmiştir. Son yıllarda Türkiye’de bulunan Suriyeli mülteci sayısı günden güne artmıştır. 2017 yılı itibariyle Türkiye’de bulunan mülteci sayısı üç milyonun üzerindedir. Mülteci sayılarındaki artışta 2014 yılı dönüm noktası olmuştur. 2015 yılına bakıldığında Suriyeli mülteci sayısının neredeyse ikiye katlandığı görülmektedir. Türkiye’deki Suriyeli mültecilerin cinsiyetlere göre dağılımı incelendiğinde kadın ve erkek mülteci sayılarının birbirine yakın olmakla birlikte erkeklerin sayıca fazla olduğu görülmektedir. Suriyeli mültecilerin yıllara göre dağılımı ve cinsiyet bakımından özellikleri Tablo 2’de görülmektedir (AFAD 2017).

Tablo 2. Türkiye’deki Suriye Uyraklı Yabancıların Yıllara Göre Biyometrik Kayıt Sayıları ve Cinsiyet Dağılımı

Yıl Sayı	2014 1 519 286	2015 2 503 546	2016 2 834 441	2017 3 426 786
Cinsiyet	Sayı		Yüzde	
Kadın	1 572 039		45,90%	
Erkek	1 853 947		54,10%	
Toplam	3 426 786		100%	

Türkiye’deki büyük şehirlerde ve Suriye’ye coğrafi olarak yakın olan illerde mülteciler yoğun olarak bulunmaktadır. Sayıca en fazla Suriyelinin bulunduğu il İstanbul’dur. Mülteci yoğunluğu bakımından ise ilk sırada Kilis bulunmaktadır. Kilis’te Suriyeli nüfusun yerli halk nüfusuna oranı %100,81’dir. Bu veri Kilis’te yaşayan Suriyeli mülteci sayısının yerli halktan daha fazla olduğu anlamına gelmektedir. Suriyeli nüfusunun sayıca en az olduğu il Yalova, il nüfusu içinde yoğunluk bakımından en az olduğu il Bartın’dır. Uşak ilinin nüfusu 364 971’dir, şehirde 2 180 Suriyeli yaşamaktadır, Suriyeli nüfusun yerli nüfusa oranı %0,61’dir. Oransal bakımdan incelendiğinde Suriyeli nüfusu yoğun olmasa da sayıları azımsanmayacak düzeyde olduğu söylenebilir. Suriyeli mülteci sayılarının ve yerli nüfusuna oranlarının il bazındaki dağılımları Tablo 3’te yer almaktadır (AFAD 2017).

Tablo 3. Türkiye’deki İllerde Suriyeli Mülteci Sayıları

İl Sıra	İl	Kayıtlı Suriyeli Nüfusu	İl Nüfusu	Kayıtlı Suriyeli Nüfusu İle İl Nüfusu Karşılaştırma Oranı
1	Adana	172 106	2 216 475	7,82%
2	Adıyaman	28 204	615 076	4,62%
3	Afyonkarahisar	5 823	715 693	0,81%
4	Ağrı	1 086	536 285	0,20%
5	Aksaray	2 290	402 404	0,58%
6	Amasya	586	329 888	0,18%
7	Ankara	93 915	5 445 026	1,76%
8	Antalya	563	2 364 396	0,02%
9	Ardahan	147	97 096	0,15%
10	Artvin	60	166 143	0,04%
11	Aydın	10 335	1080 839	0,97%

Tablo 3'ün Devamı

12	Balıkesir	3 670	1 204 824	0,31%
13	Bartın	65	193 577	0,03%
14	Batman	20 817	585 252	3,61%
15	Bayburt	57	80 417	0,06%
16	Bilecik	706	221 693	0,32%
17	Bingöl	871	273 354	0,32%
18	Bitlis	881	341 474	0,26%
19	Bolu	1 742	303 184	0,58%
20	Burdur	8 369	264 779	3,20%
21	Bursa	134 541	2 936 803	4,64%
22	Çanakkale	4 538	530 417	0,87%
23	Çankırı	201	186 074	0,27%
24	Çorum	2 535	528 422	0,48%
25	Denizli	10 407	1 018 735	1,03%
26	Diyarbakır	31 788	1 699 901	1,90%
27	Düzce	997	377 610	0,27%
28	Edirne	6 493	406 855	1,62%
29	Elazığ	7 907	583 671	1,37%
30	Erzincan	166	231 511	0,07%
31	Erzurum	923	760 476	0,12%
32	Eskişehir	3 652	860 620	0,43%
33	Gaziantep	350 278	2 005 515	17,74%
34	Giresun	173	437 393	0,04%
35	Gümüşhane	87	170 173	0,05%
36	Hakkâri	5 319	275 761	1,99%
37	Hatay	457 191	1 575 226	29,40%
38	Iğdır	104	194 775	0,05%

Tablo 3'ün Devamı

39	Isparta	6 892	433 830	1,61%
40	İstanbul	538 001	15 029 231	3,63%
41	İzmir	129 841	4 279 677	3,07%
42	Kahramanmaraş	99 156	1 127 623	8,91%
43	Karabük	613	244 453	0,25%
44	Kars	665	246 672	0,27%
45	Karaman	208	287 654	0,07%
46	Kastamonu	1 283	372 373	0,34%
47	Kayseri	70 574	1 376 722	5,19%
48	Kırıkkale	1 097	278 749	0,39%
49	Kırklareli	2 282	356 050	0,65%
50	Kırşehir	1 109	234 529	0,48%
51	Kilis	131,881	136 319	100,81%
52	Kocaeli	46 682	1 883 270	2,55%
53	Konya	100 118	2 180 149	4,63%
54	Kütahya	635	572 256	0,11%
55	Malatya	27 388	786 676	3,51%
56	Manisa	8 967	1 413 041	0,64%
57	Mardin	90 732	809 719	11,39%
58	Mersin	191 799	1 793 931	10,81%
59	Muğla	12 994	938 751	1,41%
60	Muş	1 213	404 544	0,30%
61	Nevşehir	7 819	292 365	2,69%
62	Niğde	4 876	352 727	1,39%
63	Ordu	801	742 341	0,11%
64	Osmaniye	49 926	527 724	9,56%

Tablo 3'ün Devamı

65	Rize	853	331 041	0,26%
66	Sakarya	11 977	990 214	1,23%
67	Samsun	5 087	1 312 990	0,39%
68	Siirt	3 754	324 394	1,16%
69	Sinop	113	207 427	0,05%
70	Sivas	4 030	621 301	0,65%
71	Şanlıurfa	463 149	1 985 753	23,87%
72	Şırnak	14 859	503 236	3,07%
73	Tekirdağ	8 645	1 005 463	0,89%
74	Tokat	1 058	602 086	0,18%
75	Trabzon	2 721	786 326	0,35%
76	Tunceli	110	82 498	0,13%
77	Uşak*	2 180	364 971	0,61%
78	Van	2 849	1106 891	0,26%
79	Yalova	3 540	25 203	1,46%
80	Yozgat	4 046	418 650	0,96%
81	Zonguldak	379	596 892	0,06%
	Toplam	3 426 786	80 810 525	4,2%

Türkiye'deki Suriyeli mültecilerin Suriye'de iken yaşadıkları illere bakıldığında Türkiye'ye gelmeden önce genellikle coğrafi olarak yakın illerde yaşadığı, yarısından fazlasının (%51,40) Halep'ten geldiği ve Halep'i sırasıyla takip eden şehirlerin İdlib, Humus, Hama ve Lazkiye olduğu görülmektedir. Suriyeli mültecilerin Suriye'deki ikamet illeri Tablo 4'te sunulmuştur (AFAD 2017).

Tablo 4. Türkiye’deki Suriyeli Mültecilerin Suriye’de İken Yaşadıkları Şehirler

Şehir	Yüzde
Dora	0,60%
Deyrizor	1,90%
Halep	51,40%
Hama	6,90%
Hasiçi	2,80%
Humus	9,30%
İdlib	10,70%
Kuneytire	0,10%
Lazkiye	6,10%
Rakka	4,40%
Süveyde	0,20%
Şam	5,40%
Tartus	0,30%

Toplum tarafından Suriyelilerin Türkiye’de geçici olarak ülkede bulunduğu düşünülmektedir. Suriyeli mültecilerin Türkiye’de “davetsiz misafir” olarak görüldüğü söylenebilir. Ancak savaşın şiddetlenmesi ve uzaması ile birlikte mültecilerin ülkelerine geri döneceğine dair umutların azalmıştır. Türkiye’de misafir konumunda olan Suriyeli mülteciler gelecekte Türk vatandaşı olmaya adaydır (Kap 2014). Öner (2014) de, Türkiye toplumunda Suriye’de yaşanan savaşın sona ereceğine inanıldığını belirtmiştir. Kitlel göç ile gelen Suriyelilerin durumunun geçici olduğuna ve ülkelerine geri döneceğine inanıldığını ifade etmiştir. Boyraz (2015) ise, yakın gelecekte Türkiye’de yerleşik Suriyeli göçmen nüfusunun var olacağını ve toplumsal yapıyı derinden etkileyeceğini ileri sürmüştür.

Mülteci yönetimi mültecilerin resmi belgeye sahip olmaması, kimlik tespitinin zorluğu ve sadece beyanlarının esas alınması gibi nedenlerle zorlu bir süreçtir. Türkiye geçmişten bugüne farklı inançlara ve etnik kökenlere sahip insanların bir

arada yaşadığı bir ülke olmuştur. Bu çoklu kültürel yapıya sahip olmasına ve göç konusunda deneyimli olmasına rağmen mülteci yönetimi konusundaki tecrübesizliği birtakım riskleri de beraberinde getirmektedir. Bu tecrübesizliğin bir göstergesi Türkiye’de Suriye savaşının ilk iki yılı boyunca (2011-2013 yılları arasında) Suriyeli mültecilerle ilgili bazı belediyeler ile dernekler dışında kayıt tutulmamasıdır (TBMM 2018). Suriyeli göçünün artış göstermesi ve mülteci kamplarının tamamen dolması sonucunda Türkiye’de mülteciler için ayırmış olan kaynakların mültecilerin ihtiyaçlarını karşılayamayacak duruma gelmiştir. (Öner 2014). Bu durum da göç yönetimi konusundaki yetersizliği ortaya koymaktadır.

Suriye’de yaşanan savaşın uzamasıyla birlikte Türkiye’de savaşın ilk yıllarındaki politikaların aksine Suriyeli mültecilerle ilgili ulusal ve uluslararası düzeylerde çözüm yolları aranmaya başlanmıştır. Örneğin, Türkiye 7 Mart 2016 tarihinde Ege Bölgesi’nde mülteci ölümlerinin önlenmesi, insan kaçakçılığı ve ticareti zincirinin önüne geçilmesi, yasal olmayan göçle mücadele edilmesi konularına çözüm üretilmesi önerilerini Avrupa Birliğine sunmuştur. Farklı bir örnek vermek gerekirse, 18 Mart’ta Brüksel’de gerçekleşen Üçüncü AB-Türkiye Zirvesinde, Yunan adalarından Türkiye’ye gelen her bir Suriyeli için 1 Suriyeli mülteci Yunanistan’a gönderilmesini içeren ‘1’e 1 Değişim Formülü’nün hayata geçirilmesi kararlaştırılmıştır (TBMM 2018).

Suriyeli mülteci profili farklılıklara sahip birey ve gruplardan oluşmaktadır. Mülteciler arasında yer alan kadınlar, engelliler, yaşlılar, yoksullar gibi bazı gruplar göç esnasında ve göç sonrasında yaşanan sorunlardan daha fazla etkilenmektedir (Artan ve Arıcı 2017). Tartışıldığı üzere içerisinde güvenli bir ortamda olmanın yanı sıra üniversite eğitimini hedefleyen mülteci üniversite öğrencilerini de barındıran risk altındaki grupların ayrıca ele alınması ve incelenmesi gerekmektedir. Hem Suriyeli üniversite öğrencilerinin hem de genel olarak Suriyeli mültecilerin Türkiye’deki durumunu geniş bir perspektiften değerlendirmek için mültecilere yönelik mevzuatın incelenmesi önemlidir.

4.2.1. Türkiye’de Mültecilere Yönelik Hukuki Düzenlemeler

Türkiye’de yabancılarla ilgili ilk düzenleme Türkiye’nin de taraf olduğu *İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi(İHEB)*’dir. Her insanın zulüm karşısında, başka ülkelere sığınma ve bu ülkelerde sığınmacı işlemi görmeye hakkından ilk kez İHEB’de söz edilmiştir. İHEB’den iki yıl sonra 1950 yılında 5682 sayılı *Pasaport Kanunu* ve 5683 sayılı *Yabancıların Türkiye’de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun* çıkarılmıştır (TBMM 2018). 1951 yılında Birleşmiş Milletlere (BM) taraf olan ülkeler tarafından Cenevre Sözleşmesi olarak bilinen *Mültecilerin Hukukuna Dair Cenevre Sözleşmesi* imzalanmıştır. Cenevre Sözleşmesi ile Türkiye’de bulunan yabancılara ilk kez yasal statü verilmiştir. Bu sözleşmede mülteci “1 Ocak 1951’den önceki tarihlerde meydana gelen olaylar sonucunda ırkı, dinî, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden takibata uğrayacağından haklı olarak korktuğu için vatandaşı olduğu ülke dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan veya korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yahut uyruğu yoksa ve söz konusu olaylar sonucunda daha evvel ikamet ettiği ülke dışında bulunuyorsa oraya dönemeyen veya korku nedeniyle dönmek istemeyen kimse” olarak tanımlanmıştır. Bu tanıma göre yalnızca 1 Ocak 1951 tarihinden önceki olaylardan etkilenenlerin mülteci olarak kabul edilmesi bu tarihten sonra meydana gelen olaylardan etkilenenleri uluslararası korumadan yoksun bırakmıştır. Bu nedenle 1967’de Birleşmiş Milletlere üye olan ve olmayan bazı devletler tarafından *Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Protokol* imzalanarak gerekli şartları sağlayan herkesin tarih sınırlaması olmaksızın yasal statü ve haklardan yararlanması sağlanmıştır.

Türkiye’de 1994 yılında, kısaca İltica Yönetmeliği olarak bilinen Türkiye’ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye’den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılar ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik Resmi Gazete’de yayımlanmıştır. İltica Yönetmeliğinde yapılan mülteci tanımındaki coğrafi sınırlamadan dolayı Türkiye’ye sadece Avrupa ülkelerinden gelenler mülteci olarak kabul edilmiştir. Bunun yanında yönetmelikte mülteci statüsüne ek olarak “sığınmacı, muharip yabancı ordu mensubu ve münferit yabancı” gibi statü tanımları da yapılmıştır. 13 Ocak 1999’de Birleşmiş Milletler

(BM) tarafından göçmen işçi ve ailelerinin insan haklarının güvence altına alınması ihtiyacı göz önünde bulundurularak Tüm Göçmen İşçilerin ve Aile Fertlerinin Haklarının Korunmasına Dair Uluslararası Sözleşme imzalanmıştır. Türkiye bu sözleşmeyi 2004 yılında imzalayarak taraf olmuştur ve bu sözleşmede ilk kez “göçmen işçi” statü tanımı yapılmıştır.

Türkiye’nin ulusal sığınma sisteminin temel dayanaklarını belirleyen ilk kanun olan *Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu(YUKK)* 2013 yılı Nisan ayında yürürlüğe girmiştir. YUKK’la birlikte İç İşleri Bakanlığı bünyesinde ilk kez Göç İdaresi Genel Müdürlüğü(GİGM) kurulmuştur. Türkiye’de bulunan yabancılarla ilgili “mülteci, şartlı mülteci, ikincil koruma ve geçici koruma” statüleri tanımlanmıştır (T.C. Resmi Gazete, 4 Nisan 2013). YUKK’a göre mülteci “Avrupa ülkelerinde meydana gelen olaylar nedeniyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancı veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişi” anlamına gelmektedir. Yapılan bu tanımdan da anlaşılacağı üzere YUKK’ta da sadece Avrupa ülkelerinden gelenler mülteci olarak kabul edilmektedir ve İltica Yönetmeliğindeki coğrafi sınırlama devam etmektedir. Mülteci olma şartlarını sağlamasına rağmen Avrupa ülkeleri dışından geldiği için mülteci olarak kabul edilmeyen kimselere yönelik bir statü tanımlamasına ihtiyaç duyulmasından hareketle YUKK’ta “Avrupa ülkeleri dışında meydana gelen olaylar sebebiyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancı veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişi” olmak üzere “şartlı mülteci” tanımı yapılmıştır.

Mülteci ve şartlı mülteci olma koşullarına bakıldığında Avrupa’dan veya Avrupa dışından gelmiş olsa da bu statülerin elde edilebilmesi için kaynak ülkede birtakım olayların meydana gelmesi gerektiği görülmektedir. Ancak, belirli olaylar

yaşanmadan sadece bireysel nedenle de ülkesinde yaşamaya devam etmesi halinde can güvenliği tehlike altında olan insanlar da vardır. Bu durumdaki insanlara koruma sağlanması amacıyla YUKK'ta mülteci ve şartlı mülteciye ek olarak “ikincil koruma” statüsüne yer verilmiştir. YUKK'ta ikincil koruma tanımı “Ülkesine geri gönderildiği takdirde; ölüm cezasına mahkûm olacak veya ölüm cezası infaz edilecek, işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye maruz kalacak, uluslararası veya ülke genelindeki silahlı çatışma durumlarında, ayırım gözetmeyen şiddet hareketleri nedeniyle şahsına yönelik ciddi tehditle karşılaşacak olması nedeniyle ülkesinin korumasından yararlanamayan veya söz konusu tehdit nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancı ya da vatansız kimse” şeklinde yapılmıştır.

Mülteci, şartlı mülteci ve ikincil koruma statüleri dışında YUKK'ta yer verilen statü “geçici koruma” statüsüdür. Türkiye’de bir yabancıya geçici koruma statüsü “ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönememiş, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak sınırlara gelmiş veya sınırları geçmiş olan kimse” anlamında gelmektedir. Türkiye’de 1994 yılında İltica Yönetmeliği ile birlikte sadece Avrupa ülkelerinden gelen yabancılara mülteci statü verilerek yapılan mültecilere yönelik coğrafi sınırlama yukarıda da bahsedildiği gibi günümüzde de devam etmektedir. Bu sınırlamadan dolayı Suriye’den Türkiye’ye savaş nedeniyle gelen ve zorunlu göçün öznelere olan Suriyeliler mülteci olarak kabul edilmemektedir. 13 Ekim 2014 tarihinde YUKK’un 91. Maddesine dayanılarak Bakanlar Kurulu Kararı ile Geçici Koruma Yönetmeliği (GKY) çıkartılmıştır. YUKK’a ve GKY’ye göre, geçici koruma kapsamında olanlar uluslararası koruma statülerinden herhangi birini doğrudan elde etmemiş sayılmaktadır. Türkiye’de bulunan Suriyeliler mülteci, şartlı mülteci ve ikincil koruma statülerine sahip değildir ve geçici koruma kapsamında yaşamlarını sürdürmektedir (T.C. Resmi Gazete, 13 Ekim 2014, sayı: 6883). Türkiye’de Suriyelilere statü verilmemesi ve GKY’de “haklar” yerine “hizmetler” ifadesinin kullanılması yetkinin idarede bulunduğu göstergeleri olabilir. Görüldüğü üzere Suriyelilerin Türkiye’deki yaşama hakları henüz süreklilik kazanmamıştır (TBMM 2018).

Türkiye Dünya’da Suriyelilerin mülteci olarak kabul edilmediği dört ülkeden biridir. Suriyelilere mülteci statüsü vermeyen diğer üç ülke Monako, Kongo ve Madagaskar’dır (TBMM 2018). Türkiye’de Suriyelilerin geçici koruma hakları toplum tarafından bilinmemektedir ve Suriyeliler toplum tarafından mülteci,

sığınmacı, göçmen gibi farklı şekillerde tanımlanmaktadır. Toplum içerisinde bu yanlış kullanımların medya tarafından da desteklenmesiyle birlikte bilgi kirliliği yeniden üretilmektedir. Medya haklar konusundaki bilgi kirliliğini artırmanın yanı sıra Türkiye toplumu tarafından Suriyelilere yönelik olumsuz bir izlenim edinilmesini de desteklemektedir. Göker ve Keskin(2015), medyada Suriyeli mültecilerin %72 oranında problemler ve olumsuz gelişmeler etrafında yer aldığını, Suriyeli mültecilerden kardeşlik ya da misafir-ev sahibi ilişkisi üzerinden duygusal bir söylem ile söz edildiğini ancak diğer yandan Suriyeli mültecilerin toplumsal sorunların merkezine konumlandırıldığını ve suç işleme potansiyeline sahip bir tehdit olarak yansıtıldığını ortaya koymuştur.

Suriyeliler Türkiye tarafından mülteci olarak kabul edilmemesine rağmen Cenevre Sözleşmesi'ne göre mülteci olma şartını taşımaktadır. T.C. Anayasası'na göre kanunlar ile milletlerarası anlaşmaların aynı konuda farklı hükümleri içermesi nedeniyle çıkabilecek uyumsuzluklarda milletlerarası anlaşma hükümleri esas alınmaktadır. Buradan hareketle bu çalışmada Türkiye'deki Suriyelilerle ilgili uluslararası hukuk göz önünde bulundurulmuş ve Türkiye'de bulunan Suriyeliler 'mülteci' olarak kabul edilmiştir (T.C. Resmi Gazete, 9 Ocak 1982, sayı: 17863). Ayrıca, Uluslararası Af Örgütü'nün 2014 yılında yayınladığı bir raporda Suriyelilerin "varışta mülteci" statüsü ile uluslararası hukuktan doğan mülteci haklarından yararlanması gerektiğinden bahsedilmiştir (UAÖ 2014).

Görüldüğü gibi Suriyeli mültecilerin Dünya'daki durumu, Türkiye'deki durumu ve Türkiye'de yasal düzenlemelerden doğan hakları yaşam koşulları ve sorunları üzerinde belirleyicidir. Yükseköğrenim öğrencisi olup genel Suriyeli nüfusundan farklılaşan mülteci üniversite öğrencilerinin farklılıklara sahip ve özel bir grup olması nedeniyle haklarının ve yaşam koşullarının irdelenmesi gerekmektedir.

4.2.2. Türkiye'deki Suriyeli Mülteci Üniversite Öğrencileri

Türkiye'de Suriyeli gençlerin üniversitelere sınavsız yerleştirildiği, Türk vatandaşı öğrencilerin kontenjanından yararlandığı, tamamına burs verildiği gibi konular hakkında toplum yeterince bilgi sahibi değildir. Suriyeli gençlerin durumu ile ilgili yanlış bilgiler medyanın da etkisiyle yeniden üretilerek toplum içerisinde

hızla yayılmaktadır. Bir taraftan bu tartışmalar devam ederken diğer taraftan Suriyeli üniversite öğrencilerinin sayısı her yıl artış göstermektedir. Türkiye’deki üniversitelerde öğrenim gören yabancı uyruklu öğrenci ve Suriyeli öğrenci sayıları Tablo 5’te gösterilmiştir.

Tablo 5. Türkiye’deki Devlet ve Vakıf Üniversitelerinde Yabancı Uyruklu Öğrenci ve Suriyeli Öğrenci Sayıları

Yabancı Uyruklu Öğrenci Sayıları				
	Eğitim-Öğretim Yılı	Erkek	Kadın	Toplam
Devlet Üniversiteleri	2014-2015	39612	17677	57289
	2015-2016	47895	21631	69526
	2016-2017	59701	29611	89312
	2017-2018	66994	35304	102298
Vakıf Üniversiteleri	2014-2015	9921	4810	14731
	2015-2016	12142	6049	18191
	2016-2017	12074	6561	18635
	2017-2018	14712	8020	22732
Suriyeli Öğrenci Sayıları				
	Eğitim-Öğretim Yılı	Erkek	Kadın	Toplam
Devlet Üniversiteleri	2014-2015	827	223	1 050
	2015-2016	4 956	2 420	7 376
	2016-2017	7 781	4 232	12 013
	2017-2018	10 236	6 166	16 402
Vakıf Üniversiteleri	2014-2015	827	263	1090
	2015-2016	1055	414	1479
	2016-2017	1310	623	1933
	2017-2018	1832	902	2734

(www.yok.gov.tr, Erişim tarihi: 23 Mayıs 2018)

Yukarıda verilen bilgilerde görüldüğü gibi Suriyeli mülteci üniversite öğrencilerinin sayısı her yıl artarak devam etmektedir. Suriyeli öğrencilerin durumuna ilişkin bir bakış açısı kazanmak için bu öğrencilerle ilgili mevzuatsal düzenlemeler ve araştırmanın gerçekleştirildiği kurum olan Uşak Üniversitesindeki Suriyeli öğrencilerin durumunun incelenmesi çalışma kapsamında oldukça önemlidir.

4.2.2.1.Suriyeli üniversite öğrencilerine yönelik mevzuat

Türkiye’de savaştan etkilenen grupların üniversite eğitimi ile ilgili yasal sorumluluğu GKY’de Yükseköğretim Kurulu (YÖK)’na verilmiştir (T.C. Resmi Gazete, 13 Ekim 2014, sayı: 6883). Suriyeli gençler lise mezuniyeti, gerekli sınavlardan alınan puanlar vb. istenen koşulları sağladığı takdirde Türkiye’deki kamu ve özel yükseköğrenim kurumlarında yabancı uyruklu öğrenci olarak eğitim görmektedir. Yabancı uyruklu öğrenciler için her yıl YÖK tarafından ayrı bir kontenjan belirlenmektedir. Bu da Suriyeli öğrencilerin Türk vatandaşı öğrencilerin kontenjanına yerleştirilmediği anlamına gelmektedir. Yabancı uyruklu öğrencilerin kabulünde YÖK tarafından belirlenen sınavlar, diploma notu gibi şartlar YÖK’ün kararlarına bağlı kalınmak koşuluyla üniversiteden üniversiteye farklılık gösterebilmektedir. Üniversiteler kendi içinde hazırlamış olduğu mevzuatsal düzenlemeler ile yabancı öğrencilerle ilgili iş ve işlemlerini yürütmektedir. Örneğin, İstanbul Üniversitesinde yabancı uyruklu öğrencilerin alım şartlarında sadece Yabancı Öğrenci Sınavı (YÖS) puanının sağlaması kabul edilirken Uşak Üniversitesinde YÖS puanı yerine diploma puanı, yabancı uyruklu öğrencilerin ülkelerinde yapılan sınavlar gibi çeşitli puan türleri de geçerli olmaktadır.

Yabancı uyruklu öğrencilerin üniversiteye yerleşmesinde merkezi tercih sistemi bulunmamaktadır. Adaylar istediği üniversitenin ve bölümün şartlarını sağladığında üniversiteye gerekli puanlarla birlikte başvuru yapmalıdır. Ayrıca, adaylar eş zamanlı birden fazla üniversiteye başvuru yapabilmektedir. Kısaca bütün yabancı uyruklu öğrenciler belli koşullarla üniversitelere yerleştirilmektedir ve bu koşullar Suriyeli öğrenciler için de geçerli olmaktadır. Suriyeli üniversite öğrenci ile ilgili tartışma konularından biri de burslardır. Resmi kurumlar tarafından Suriyeli üniversite öğrencilerine diğer yabancı uyruklu öğrencilerden farklı olarak burs

verilmemektedir. Suriyeli üniversite öğrencileri ile ilgili yanlış bilinen diğer bir konu da ücretsiz eğitimidir. Suriyeli üniversite öğrencilerine YÖK tarafından diğer yabancı uyruklu öğrencilerden farklı olarak ücretsiz eğitim hakkı verilmiştir. YÖK'ün kararlarına göre birinci öğretim ve açık öğretim öğrencilerinden sadece katkı payı alınmakta olup öğrenim ücreti alınmamaktadır. Bu da ikinci öğretim dışındaki Suriyeli üniversite öğrencilerinin Türkiye'deki devlet üniversitelerinde öğrenim ücreti ödemeksizin açık ve örgün öğrenim hakkına sahip olduğu anlamına gelmektedir (T.C. Resmi Gazete, 22 Temmuz 2013, sayı: 3 843).

4.2.2.2.Uşak Üniversitesindeki Suriyeli öğrenciler

Türkiye Ortadoğu ve gelişmiş Avrupa ülkeleri arasında bir köprü konumundadır. Bu doğrultuda ülkenin toplumsal yapısı coğrafi bölgelerde göre hatta aynı coğrafi bölge içerisinde illere göre farklılık gösterebilmektedir. Örneğin, Suriyeli mültecilerin sorunları ile ilgili yapılan bir araştırma Türkiye'nin Suriye sınırında yer alan Güneydoğu Anadolu Bölgesi ile Ege Bölgesi'nde farklılık gösterebilir. Buna ek olarak Ege Bölgesi'ni ele aldığımızda göç alma deneyimine sahip bir metropol olan İzmir ve gelişme sürecinde bir Anadolu kenti olan Uşak illerinde Suriyeli mültecilerin yaşadığı sorunlar farklılaşabilir. Bu nedenle bu bölümde araştırmanın gerçekleştirildiği Uşak, ili ve verilerin toplandığı Uşak Üniversitesi ile ilgili temel bilgiler verilmiştir.

Şekil 1. Suriye’den İç Batı Anadolu’ya Göç

Cumhuriyet kurulduktan sonra Kütahya iline bağlı bir ilçe olan Uşak 9 Temmuz 1953 tarihinde il haline gelmiştir (Solak 2002). Coğrafi konum itibariyle Uşak Batı Anadolu’yu iç bölgelere bağlayan yollar üzerinde konumlanmış bir kenttir. İzmir limanı başta olmak üzere Batı Anadolu limanlarına yakınlığı ticari fonksiyonunu her daim canlı tutmasını sağlamıştır. İzmir-Ankara karayolu üzerinde bulunması kara yolu ile birçok bölgeye ulaşım sağlamaktadır. 1991 yılında yapımına başlanan havaalanı 1996 yılında hizmete açılmıştır (Solak 2002).

Uşak ilinin ekonomik yapısına bakıldığında cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren öz kaynaklarını kullanarak sanayisini kuran ve geliştiren ender şehirlerden biri olduğu görülmektedir. 1926 yılında Uşak’ta Türkiye’nin çok ortaklı ilk özel sektörü olan şeker fabrikası kurulmuştur. Bu dönemde gelişen sanayi istihdam oluşturmuştur ve ekonomik göç verilmesi önlenmiştir. 1950 yılından sonra il ekonomisinin durgunluğuna ve insan gücüne duyulan ihtiyacın azalmasına bağlı olarak şehir dışına göç başlamıştır (Yaman, 1981).

Uşak ilinin göç geçmişi incelendiğinde ise, 1920 yılında 20 bin olan kent nüfusunun genelde Müslüman olduğu ve nüfus içinde 2919 Rum, 948 Ermeni olmak üzere 3.920 gayrimüslimin yaşadığı bilinmektedir. 1 Eylül 1922’de düşman işgalinden kurtulmasıyla beraber gayrimüslimlerin neredeyse tamamı Yunanistan’a firar etmiştir. 1923’te 15 bin civarında olan Uşak nüfusunun 948 Ermeni, 2928 Rum

ve 53 diğ er milletlerden oluştuğu bilinmektedir (Tutsak 1998). Yaklaşık 100 hane olan ve Uşak'ın belirli mahallelerinde konumlanan Rum ve Ermeniler Uşak'ı terk edince yerlerine Manastır, Selanik ve Kosova'dan getirilen Tşrk gşçmenler yerleştirilmiştir. 20. yy'ın ilk çeyreğinde yabancı şlkelerle de karşılıklı gşçler yapılmıştır. Uşak'tan başka bşlgelere yapılan gşç genellikle daha iyi yaşam koşullarına sahip olmak amacılıdır (Bilgen 1999). 1975-1980 yılları arasında 2.696 kişi olmak şzere şzmir'e gşç veren Uşak şzmir dışında şstanbul, Ankara, Manisa, Denizli ve Aydın illerine de gşç vermiştir. 1985-1990 yılları arasında 24 308 kişi gşç alırken 23.737 kişi de il dışına gşç vermiştir. Gşnşmşzde ise sanayi sektşrşnşn sağladığı iş fırsatları gşçş azaltmıştır (Tandoğan 1989).

şzetle, Uşak Tşrkiye'nin Ege Bşlgesi'nde Ankara-şzmir gibi bşyşkşehirler arasındaki ulaşım gşzergâhı üzerinde yer alan kşçşk yşzşlçşmşne sahip ve dşşşk nşfuslu bir ildir. İl ekonomisi çoğunlukla sanayiye dayanmaktadır. Uşak geçmişte iç ve dış gşçler alan bir il olsa da iç gşçleri coğrafı olarak yakın illerden, dış gşçleri ise Balkanlardan almıştır. Buradan hareketle, Uşak toplumun yabancı nşfusa alışkın olmadığı sşylenebilir. İldeki yabancı nşfus genellikle şniversitede řđrenim gşren yabancı uyruklu řđrencilerden ve Suriyeli mşltecilerden oluşmaktadır.

Araştırmanın gerç ekleştirildiği Uşak şniversitesi 17.03.2006 tarihinde Afyon Kocatepe şniversitesinden ayrılarak kurulmuştur. şniversite 2018 yılı itibariyle 12 fakşlte, 3 yşksekokul, 11 meslek yşksekokulu, 3 enstitş ile eğitim faaliyetlerini yşrştmektedir. Yaklaşık 31.000 řđrencisi bulunmaktadır. Uşak şniversitesinin Dış Hekimliği Fakşltesi ve ilçe meslek yşksekokulları hariç bştşn eğitim ve hizmet alanları Uşak il merkezine 7 km uzakta 1 Eylşl Yerleşkesinde yer almaktadır. Tşrkiye'deki diğ er şniversitelere gşre eğitim-řđretim faaliyetlerine yeni başlayan bir şniversite olduğu sşylenebilir. şniversite ilk olarak 2012-2013 Eğitim řđretim yılında yabancı uyruklu řđrenci kabulşne başlamıştır. 2018 yılı itibariyle ise 59 farklı şlkeden gelen řđrenciye eğitim imkânı sağlamaktadır. Suriyeli řđrenci kabulşne ise 2013-2014 Eğitim-řđretim yılında başlamıştır. Tşrkiye'deki diğ er şniversitelerde olduğu gibi Uşak şniversitesinde řđrenim gşren yabancı uyruklu řđrenci sayısı da her yıl artış gşstermiştir. Uşak şniversitesindeki yabancı uyruklu řđrencilerle ve Suriyeli řđrencilerle ilgili sayısal veriler Tablo 6'da sunulmuştur.

Tablo 6. Uşak Üniversitesi Yabancı Uyruklu Öğrenci Sayılarının Yıllara Göre Dağılımı

Yabancı Uyruklu Öğrenci	Eğitim-Öğretim Yılı	Erkek	Kadın	Toplam
	2014-2015	1265	326	1591
	2015-2016	1694	452	2146
	2016-2017	1758	610	2368
	2017-2018	1678	758	2436
Suriyeli Öğrenci	Eğitim-Öğretim Yılı	Erkek	Kadın	Toplam
	2014-2015	15	7	22
	2015-2016	76	24	100
	2016-2017	106	45	151
	2017-2018	162	62	224

(<https://istatistik.yok.gov.tr/>, Erişim tarihi: 23 Mayıs 2018)

Suriyeli öğrencilere yönelik kavramsal ve kuramsal çerçevenin birinci bölümünde göç kavramı, mültecilik olgusu, Dünya’da ve Türkiye’de Suriyeli mülteci gerçekliği, Türkiye’de yabancılar hukuku konuları tartışılırken ikinci bölümünde bu konuların toplumsal cinsiyet olgusu ile birlikte bir değerlendirmesi yapılmıştır.

4.3.TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTSİZLİĞİNİN MÜLTECİLİKLE İLİŞKİSİ

Toplumsal cinsiyet bakış açısı ve mültecilik olgusunu birlikte değerlendirmek için bu bölümde öncelikle toplumsal cinsiyet kavramı ele alınmıştır. Toplumsal cinsiyet feminist akım içinde doğmuştur ve feminizmden beslenmektedir. Feminizm genel olarak ikili cinsiyet sisteminde kadın erkek eşitliğini savunan bir düşünce biçimi olarak tanımlanabilir. Feminist düşüncede kadınların gündelik yaşamlarına, deneyimlerine ve görüşlerine önem verilmektedir (Mac Kinnon 2003). Feminizmde kadınların içinde bulunduğu toplumda haklarının geliştirilmesi hedeflemektedir (Arat 1991). Feminist teorinin amacı cinsiyetler arasındaki farklılıkları ve

farklılıkların kökenini araştırmak, kadınlar üzerindeki baskı konusunda farkındalığı arttırmak ve kadınları güçlendirerek kendi yaşamlarının öznesi olmasını sağlamaktır (Gitterman ve Germain 2008).

Feminist teorinin tarihsel gelişim süreci üç farklı akıma tanıklık etmiştir. Birinci dalga feminizm; 1800'lü yılların sonu ve 1900'lü yılların başında, ikinci dalga feminizm 1960-1990'lı yıllarda, üçüncü dalga feminizm 1990'ların sonu ve günümüze kadar olan dönemde ortaya çıkmıştır (Hyde ve Else-Quest 2013). Birinci dalga feminizmde kadınların oy kullanma hakkını elde etme mücadeleleri ön plandadır. İlk dalgadan etkilenen ikinci dalga feminizm toplum içindeki kadın erkek eşitsizliklerine odaklanmıştır. Üçüncü dalga feminizm ise ikinci dalga feminizme bir eleştiri olarak doğmuştur. İkinci dalga feminizm belirli kesimdeki kadınların (orta sınıf-beyaz) sorunları ile ilgilendiğini ve kadınların yaş, cinsel yönelim, etnik köken, ırksal özelliklerinin oluşturduğu heterojenliği göz ardı etmesi eleştirilmiştir (2015). Üçüncü dalga feministler bu heterojenliği kesişimsellik olarak ifade etmiştir. Günümüzde feminizm içinde liberal, radikal, Marksist-sosyalist, siyasi-hispanik, lezbiyen, global, kadıncı, psikoanalitik, kültürel feminizm gibi farklı akımlar meydana gelmiştir. Örneğin, liberal feministler cinsiyet rollerinin dönüşümü için erkeklerle de çalışılması gerektiğini düşünmektedir. Radikal feministler ise erkeklerle çalışmanın kadınları güçsüzleştireceğine inandığı için reddetmektedir (Dominelli 2002).

Toplumsal cinsiyet, ataerkillik ve kamusal/özel alan kavramları feminizm temel kavramlarındandır. Bu kavramlar birbiri ile karşılıklı etkileşim içindedir. Toplumsal cinsiyet, içinde yaşanılan toplum tarafından cinsiyete yüklenen anlam ve roller üzerinde durmaktadır. Toplumun beklentilerine göre şekillenen toplumsal cinsiyet rolleri toplumsallaşma sürecinde kurumların da etkisiyle yeniden üretilmektedir (Connell 1998). Beauvoir (1952), kadın doğulmaz kadın olunur diyerek toplumsal cinsiyetin sonradan kazanıldığını çarpıcı bir biçimde dile getirmiştir. Cinsiyet (sex) kadınlar ve erkekler arasındaki biyolojik farklılıkları ifade ederken, toplumsal cinsiyet (gender) kadınlar ve erkeklerle ilgili inançları, tutumları ve düşünceleri ifade etmektedir (Sharf 2012). Toplumsal cinsiyet içinde yaşanılan toplum tarafından süreç içerisinde inşa edildiğinden kavramın işaret ettiği anlam zaman içerisinde toplumdan topluma değişim gösterebilir. Baskın olan kültürün ve toplumun cinsiyetlere yüklediği roller çerçevesinde kadın ve erkeklerin yapabilir oldukları eylemleri

belirler (Teater 2015). Yetişkinler tarafından üretilen ve sürdürülen toplumsal cinsiyet rolleri çocukluktan itibaren hayatın bütün alanlarında uygulanarak öğrenilmektedir. Toplumsal cinsiyet ayrımcılığının yaygın bilinen örneklerinden biri çalışma hayatında kadınların ayrımcı ve cinsiyetçi uygulamalara maruz kalması, aynı eşit koşullarda çalışmasına rağmen erkeklerden daha az ücret almasıdır (Blau ve Kahn 2017).

Yukarıda da bahsedildiği gibi çocuklar toplumsal cinsiyet kimliğini ailenin de içinde bulunduğu sosyal çevrede ve alınan eğitimle birlikte kazanmaktadır. Bir kadın ya da erkeğin davranışları, düşünce biçimi, olaylar karşısındaki tutumlarına ilişkin beklentileri içinde yaşanan toplum tarafından belirlenmektedir. Yani bireyler cinsiyetlerine göre sosyal olarak yapılandırılmaktadır (Günay ve Bener 2011, Parashar ve ark 2004, Powell ve Greenhouse 2010). Buz (2006), sığınma sürecinde toplumsal cinsiyet rolleri açısından kadın ve erkeklerin nedenleri arasında farklılıkların olduğuna dikkat çekmiştir. Kadınların ve erkeklerin yaşadıkları sorunlar toplumsal cinsiyetin etkisiyle göç sonrasındaki süreçte de farklılaşmaktadır. Küreselleşme ile iş gücü piyasasında yaşanan olumsuzluklar da göç eden kadınları erkeklerden farklı etkilemektedir. Göçmen kadınlar işverenler için kar elde etmek için bir araç, ülke yönetimleri için de sorun yaratmayan döviz kaynağı olarak görülmektedir (Coşkun 2017). Sığınma sürecinde ve göç sonrasında yaşananlar geçici koruma kapsamındaki Suriyeli kadın ve erkek mültecilerde de farklılık gösteriyor olabilir.

Ataerkil yapı tarihsel süreçte erkeklerin kadınların üzerindeki egemenliğini sağlamak için kullandığı ideoloji, sosyal yapı ve mekanizmaları içermektedir. Erkeğin baskın olduğu toplum modelini tanımlayan ataerkillik kelimesi “ata etkinin” yani “erkek gücünün” ve baskınlığının kuralları anlamına da gelmektedir. Ataerkillik günümüzde kadınların toplumsal olarak çeşitli araçlarla ikincil konumda olmalarını sağlayan güç ilişkilerini açıklamak için kullanılmaktadır (Bhasin 1993). Ramazanoğlu (1989)’na göre ataerkillik, erkeğin kadın üzerindeki baskınlığını meşrulaştırmaktadır (Ramazanoğlu 1989). Ataerkil ideoloji toplumsal cinsiyet rollerinin meydana gelmesinde etkilidir. Kadınların üretimi, işgücü, cinsellikleri, hareketlilikleri, mülkiyetleri ve ekonomik kaynakları gibi yaşam alanları ataerki tarafından kontrol edilmektedir (Bhasin 1993). Ataerkil ideoloji tarafından kadınların aile içindeki bakım ve hizmet yükü ücretsiz sevgi emeği olarak

kodlanmaktadır. Bu durum toplumsal cinsiyete dayalı eşitsiz iş bölümünün devamlılığında oldukça işlevseldir (Kaylı 2016).

Feminizmin temel kavramlarından sonuncusu kamusal/özel alandır. 18. yy'da Sanayi Devrimi'nin de etkisiyle ev ve iş yerleri daha önce hiç olmadığı kadar ayrılmıştır ve kadın ev içinde erkek ise iş ortamında konumlanmıştır. Böylece kamusal/özel alan ayrımı ortaya çıkmıştır. Kadınlara ev içinde bakımla ilgili roller, erkeklere akılcılık ve üretim gibi roller tanımlanmıştır (Donovan 2001). Kadınların erkekler tarafından korunması ve belirli işler yapması gerektiği kadının fiziksel açıdan güçsüz olması söylemi ile pekiştirilmiştir (Mitchell 1985). Kadınların uzun yıllar boyunca özel alana hapsedilmesi ve bunun toplum tarafından öğrenilmesi ile birlikte günümüzde kadınların çalışma hayatında yaptığı işler erkeklerin üretimi karşısında değersiz görülmektedir (Walby 1990). Kamusal ve özel alanın ayrılmasıyla birlikte toplumsal cinsiyet rolleri bakımından kadınlar ev içi rollerle erkekler de çalışma hayatındaki rollerle özdeşleşmiştir. Ev içi alandaki bakım ve hizmet rolleri toplumsal cinsiyet hiyerarşisinin kurulmasında ve eşitsiz iktidar ilişkilerinin kurulup sürdürülmesinde oldukça işlevseldir (Kaylı 2016).

Tüm Dünyada mülteciler çeşitli zorluklarla ve ayrımcılıkla karşı karşıya kalmaktadır. Yaşanan bu zorluklar toplumsal cinsiyet rollerinden dolayı kadın ve erkekler için daha güç bir hal almaktadır. Toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması yaşanan sorunları veya sorunların şiddetini azaltmak için önemlidir. Süregelen toplumsal cinsiyet rollerinden dolayı kadınların kamusal alanda yapabilirliklerinin sınırlı olması ve göçlerde birey olarak değil ailenin bir üyesi olarak yer alması gibi nedenlerle mülteci kadınların özel gereksinimlerine odaklanılarak güçlenmesinin sağlanması önemlidir.

4.3.1. Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Göstergeleri

Toplumsal cinsiyet içinde yaşanan toplum tarafından cinsiyetlere yüklenen anlam ve rolleri ifade etmektedir. Toplumsal cinsiyet normları ve toplumsal değerler zaman için değişim gösterdiğinden zamanla toplumsal değer yargıları yerel ve ulusal düzeyde farklılaştığından toplumdan topluma değişim göstermektedir.

Toplumlardaki cinsiyet eşitliğini ve düzeylerini tespit etmek belli ölçütler doğrultusunda yapılmaktadır (TEPAV 2016).

Toplumsal cinsiyetteki eşitsizliği boyutlarıyla birlikte ortaya koymak, kadın erkek eşitliğini ölçmek, ülke ve bölge bazında toplumsal cinsiyet eşitsizliği düzeyini belirlemek amacıyla BM, AB, Dünya Ekonomik Forumu (DEF) gibi uluslararası kurumlar ve bazı ülkeler tarafından endeksler oluşturulmuştur. Toplumsal cinsiyet eşitsizliğini belirlemek için kullanılan endeksler ülkelerde temsiliyet, eğitim, sağlık, ekonomi, iş, para, bilgi, zaman, güç konularına ilişkin göstergeleri içermektedir.

Toplumsal cinsiyet eşitsizliğini ölçen endekslerden biri Dünya Ekonomik Forumu tarafından uygulanan Küresel Cinsiyet Ayrımı Endeksidir. Bu endekste temel olarak parlamentoda ve yerel düzeyde kararlara katılım; ilköğretim, ortaöğretim ve yükseköğretimdeki kadın sayısının erkek sayısına oranları; beklenen sağlıklı yaşam süresi ve doğumdaki cinsiyet oranı ve cinsiyetler bakımından tahmini gelir farkı ile ilgili göstergeler ortaya konulmaktadır (Durgun ve Gök 2017). AB Cinsiyet Eşitliği Enstitüsü tarafından uygulanan Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Endeksinde istihdama katılım, ayrımcılık ve işin niteliği Finansal kaynaklar ve ekonomik durum, eğitime katılım ve ayrımcılık, yaşam boyu öğrenme, bakım hizmetleri ve sosyal aktiviteler alanlarında kadınlar ve erkeklerle ilgili ölçümler yapılmaktadır (Plantenga ve ark. 2009). Birleşmiş Milletler tarafından geliştirilen Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Endeksi sağlık, parlamentoda temsiliyet, eğitim ve iş gücüne katılım oranlarını içermektedir (Dijkstra 2006). Toplumsal cinsiyet eşitsizliği ile ilgili ölçümlerin yapıldığı bu endeksler çeşitli ülkelere uygulanmaktadır.

4.3.1.1. Türkiye’de toplumsal cinsiyet eşitsizliği göstergeleri

Birleşmiş Milletler İnsani Gelişim Raporuna göre Türkiye 189 ülke içinde 64’üncü sıradaki konumuyla insani gelişimin yüksek olduğu ülkeler arasında yer almaktadır. Toplumsal cinsiyet eşitliği endeksindeki siyaset, eğitim, sağlık gibi alanlara ilişkin güncel göstergeler yakın dönemde toplumsal cinsiyet eşitsizliği ile durumun tespiti açısından önemli görünmektedir. Türkiye’de kadınların parlamentoda temsil oranı % 14,6’dır. Erkeklerin %66,0’ı en az ortaöğretim eğitim seviyesine sahip iken kadınlarda bu oran %44,9’dur. Her 100 bin doğumda 16

kadının yaşamı hamileliğe bağlı nedenlerden dolayı sona ermektedir. 15-19 yaş aralığında adölesan dönem genç kadınlarda doğum oranı binde 25,8'dir. Erkeklerde iş gücü piyasasına katılım % 71,9 iken kadınlarda bu oran %32,4'tür (UNDP 2018).

Dünya Ekonomik Forumu Küresel Cinsiyet Ayrımı Endeksi göstergelerine göre Türkiye 149 ülke arasında 130'uncu sırada yer almaktadır. Ekonomik katılım ve fırsat eşitliği bakımından 131'inci, eğitime erişimde 106'ıncı, sağlık ve hayatta kalma bakımından 67'inci, siyasette güçlenmede 113'üncü sıradadır. Orta Doğu ve Kuzey Afrika ülkeleri içerisinde Türkiye'nin durumu değerlendirildiğinde 19 ülke içinde sırası 7'dir. Türkiye toplumsal cinsiyet eşitsizliği bakımından İsrail, Tunus, Birleşik Arap Emirlikleri, Kuveyt, Katar, Cezayir'in gerisinde yer almaktadır. G20 ülkeleri içerisinde ise 16'ıncı sırada bulunmaktadır. Türkiye'de genç erkeklerin %14,1'i, kadınların ise %33,7'si eğitimde veya istihdam dışındadır. Yetişkin işsizliği bakımından bir inceleme yapıldığında erkeklerin %9,6'sının, kadınların ise %13,6'sının işsiz olduğu görülmektedir. Kız çocuklarının %6,2'si erkek çocukların %5,3'ü okula devam etmemektedir. Yetişkin erkeklerin %94,7'si kadınların %82'si ilköğretim mezunudur. Genç erkeklerin %13,5'i, kadınların %15,4'ü eğitime devam etmemektedir. Toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin ülkedeki yaygınlığı %42'dir (WEF 2018).

Türkiye Kadın Güçlenme Endeksi 2012 ve 2015 verilerine göre Marmara, Ege, Akdeniz, Karadeniz ve İç Anadolu Bölgelerinde toplumsal cinsiyet eşitliği ve kadının güçlenmesi konusunda bu üç yılda olumlu gelişmeler yaşanmıştır. Bu bölgelerdeki ilerlemeler özellikle Marmara, Ege, Orta Karadeniz, kısmen Doğu Karadeniz, Akdeniz ve İç Anadolu'nun batı bölümünde olmuştur. Kadınların ekonomik ve sosyal yaşamı ile ilgili olumlu gelişme olduğu görülse de toplumsal yaşamdaki temsiliyet istenilen noktada değildir. Toplumsal cinsiyet eşitliği bakımından özellikle Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde kayda değer bir iyileşme yaşanmamıştır (TEPAV 2016).

Türkiye'de son dönemde toplumsal cinsiyet eşitliği bakımından ilerleme kaydedilmiş olsa da kültürel arka plan ile tarihsel, ekonomik ve sosyal yapının şekillendirdiği algılar ve kalıp yargılar mevcut durumunu korumaktadır. Toplumsal cinsiyet rollerinde gerçek bir dönüşüm yaşanması için yapı söküm bir yaklaşım benimsenmelidir. Örneğin; Kamu Mali İdaresi ve Denetim Kanunu uyarınca

hazırlanan 2007-2009 Orta Vadeli Programı ve 2007-2013 yıllarını kapsayan Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı kadın emeğini ve sosyal içermeyi desteklemektedir. Ancak politikalar, bilinçlendirme çalışmaları gibi eylemler ve çeşitli araçlarla desteklenmediği sürece yasal önlemler tek başına kadınların iş gücüne katılımının düşüklüğünün üstesinden gelmek için yeterli değildir. Çalışma hayatında kadının değerini arttırmak, aile hayatıyla istihdamın uzlaşmasını sağlamak, kadınların kamu/özel sektörde karar alma süreçlerine katılımını hızlandırmak ve mevcut yasaları uygulamak için pratik adımlar ve fırsatlar gereklidir (Süral 2007).

Türkiye’de 2000 yılından sonra cinsiyetler arası eşitliği sağlamada reform niteliğinde adımlar atılmıştır. Örneğin; Anayasa’nın 10. Maddesinde, Ceza Kanununda, Medeni Kanunda ve Ailenin Korunmasına Dair Kanunda yapılan değişikliklerle kadın erkek eşitliği somut olarak güvence altına alınmaya çalışılmıştır. Cinsiyetler bakımından eşitliğin sağlanması için gündem oluşturma ve karar vericilerin ikna edilmesi süreçlerinde kadın örgütlerinin çabaları ve savunuculuğu etkili olmuştur. Bu çalışmalarla birlikte Türkiye’de kamuoyunda kadın erkek eşitliği konusundaki duyarlılık artmıştır. Kız çocuklarının okullaşma düzeyinin yükseltilmesi, aile içi şiddetin engellenmesi, kadınların TBMM’de milletvekili ya da yerel siyasette belediye başkanı olarak yer alması toplumun geniş kesimleri tarafından toplumsal gelişme için atılması zorunlu adımlar olarak görülmektedir (TÜSİAD ve KAGİDER 2008).

Kadınların toplumdaki rollerini erkeklerle eşit şekilde yerine getirebilmesi için toplumsal cinsiyete duyarlı ve cinsiyetlere göre dengeli dağılmış mevzuatsal düzenlemeler gereklidir. Kültürel ve ön yargılı cinsiyetçi tutum ile mücadelede her iki cinsiyete de eşit hak ve fırsat ilkesinin uygulandığı ilerici bir bakış açısı gereklidir. Bu yasal düzenlemelerin aynı zamanda ailede, işte, siyasette, sosyal haklarda ve sosyokültürel yaşamda uygulanması gerekmektedir. Türkiye’de anayasa başta olmak üzere yasal mevzuat kadın erkek eşitliğini resmi olarak garanti etmektedir. Ancak, kadınlar yasalar önünde fırsat eşitliğine sahipmiş gibi görünse de düşüncesele anlamda kadın erkek eşitliği konusunda ciddi sorunlar yaşanmaya devam etmektedir (Süral 2007).

Türkiye’de refah devleti toplumdaki kadınların ideal anne ve eş rollerine dayanmaktadır. Bu gerçeklik kadınların iş gücüne katılımındaki düşüklüğünde Türk

toplumunda kadınlarla erkekler arasındaki diğer yapısal eşitsizliklerde kendini göstermiştir. Sosyal politika rejimleri ve kadınların toplumdaki yeri işe ilgili cinsiyet politikaları yorumlanma ve uygulanma süreçlerinde ulusal kültürel tutumdan etkilenmektedir. AB Cinsiyet Eşitliği Politikalarının Türkiye'deki geleneksel cinsiyet rolleri üzerindeki etkisinin tartışıldığı bir çalışmada bu politikaların kendi başına geleneksel toplumsal cinsiyet rollerinde bir değişiklik meydana getirmek için yeterli olmadığı ve hatta bazı durumlarda kadınlara karşı işleyebildiği sonuçlarına ulaşılmıştır. Politikalar ataerkil normları ve rolleri dönüştürmeye yönelik politika önlemleriyle desteklenmediği sürece yasal yazılı metinler olarak kalmakta ve kadınların yalnızca küçük bir kısmına ulaşmaktadır (Dedeoğlu 2012).

Türkiye'de kadınların dezavantajlı olduğu üç temel alan eğitim, çalışma hayatı ve siyasettir. Kadınların bu üç temel alanda eşit bir biçimde var olması güçlenme ve özgürleşme için gereklidir. Bu alanların tümünde yaşanan eşitsizliklerin temelinde ataerkil sistem ve ideoloji tarafından beslenen toplumsal cinsiyet temelli ayrımcılık ve eşitsizlik yer almaktadır (TUSİAD ve KAGİDER 2008).

Türkiye'de her beş kadından biri okuryazar değildir, kız çocuklarının eğitime katılımdaki coğrafi, sınıfsal, kültürel engeller aşılamamaktadır (TUSİAD ve KAGİDER 2008). Eğitimin bireyin yaşamını sürdürme, kendini geliştirme, topluma üyeliği ve topluma olan uyumu gibi ihtiyaçları karşılama noktasındaki rolü önemlidir. Bu doğrultuda her insanın eğitim ihtiyacı ve hakkı olduğu söylenebilir. İnsanın insan olması ve özgürleşmesi için haklarını eşit bir biçimde kullanması önemlidir. Türkiye'de eğitimde kız çocuklarının doğumdan itibaren erkek çocuklarına göre daha dezavantajlı olduğu birçok alanda kendini göstermektedir (Özaydınlık 2014).

Türkiye'de doğum sonrası okula ulaşmada cinsiyet eşitsizliğinin araştırıldığı bir çalışmanın sonuçlarına göre yerellik, aile kaynakları, aile yapısı ve kültürü her iki cinsiyetin eğitimini de etkilemektedir. Metropol ve daha az ataerkil ailelerde kız çocuklarının okullaşma şansı daha yüksektir. Yaşça daha büyük kız çocuklarının kendinden küçük kız kardeşlerine göre okullaşma oranı daha düşüktür. Kızların okullaşması çocuk bakımına yardımcı olan aile üyelerinin olmasıyla artmıştır (Rankin ve Aytaç 2006).

Türkiye’de eğitimde cinsiyet eşitliğinin sağlanmasında olumlu gelişmeler de yaşanmaktadır. Yükseköğretimde son yıllarda lisans ve lisansüstü müfredatta toplumsal cinsiyet derslerine yer verilmektedir. Örneğin; 13 Mart 2010 tarihinde Koç Üniversitesi ev sahipliğinde üniversitelerde kadın ve toplumsal cinsiyet çalışmaları merkezlerinin kurulması kadınların ilerlemesinin ve sorunlarının farkına varılmasını sağlamak ile gelecekte iş birliği için gündem oluşturmak için düzenlenen toplantıda karar alınmıştır. Bu merkezler ve bünyelerindeki yüksek lisans programlarının açılması, akademideki tanınma ve yer bulma konusunda bürokratik savaşlar yürüten feministlerin çabalarıyla mümkün olmuştur (Kandiyoti 2010).

Bu olumlu gelişmelere rağmen kadınların iş gücü içerisinde yer alma oranı 1999’da %30 iken 2006’da bu oran %25’e gerilemiştir. Kentlerde bu oran %20’ye düşmektedir, her beş kadından biri iş gücüne katılamamaktadır (TUSİAD ve KAGİDER 2008). 2016 yılı itibariyle Türkiye’de iş gücüne katılım oranı kadınlarda %32,5 erkeklerde ise %72’dir. Kadınlarda özellikle tarım sektörü dışındaki işsizlik oranları çok yüksektir. İş gücü dışında kalan 11 milyon 589 bin kadın iş gücünün dışındadır ve hane içinde ücretsiz emek işçisi olarak yeniden üretime devam etmektedir (CEİD 2018).

Türkiye’de kadının iş gücüne katılımı görüldüğü gibi oldukça düşüktür. Kadın işçilerin büyük çoğunluğu kayıt dışı sektörde çalışmaktadır. Aile ideolojisinin toplumdaki ve politika oluşturma süreçleri üzerindeki giderek artan egemenliği reformların ülkedeki cinsiyet eşitsizliği üzerindeki etkisinin analiz edilmesini gerektirmektedir. Örneğin; son yıllarda neoliberal politikaların etkisiyle Türkiye’de sosyal güvenlik sisteminin düzgün işleyişinin ve mali sürdürülebilirliğin sağlanması için emeklilik sisteminin Avrupa’ya uyarlanması üzerinde çalışmalar yapılmaktadır. Türkiye’deki emeklilik sistemi kadınların eve ekmek getiren erkek modeli üzerinden bir emeklilik sistemine dayanmaktadır. Ataerkil sistemin doğasında var olan toplumsal cinsiyet eşitsizliğine ilişkin körlük reformların kadınlar için olası olumsuz sonuçlarını hafifletmektedir (Elveren 2013).

Kültürel temelli cinsiyet farklılıklarını modernize etmek ve tartışmak için güçlü girişimlerin bulunduğu Türkiye’de cinsiyete dayalı ücret farklılıklarının okul ve mesleklere göre durumu ile mesleki cinsiyet ücret ayrımcılığının araştırıldığı bir çalışmada cinsiyet ücret farkının eğitimle birlikte azaldığı, kamu sektöründe daha az

olduğu ve meslekler arasında farklılık gösterdiği temel bulgular arasındadır. Çalışmanın sonuçlarına göre eğitim, deneyim, meslek, bölge ve seçim etkileri kontrol edildikten sonra genel ayrımcılığın %30 olduğu tahmin edilmektedir (Kara 2006). Örneğin; Türkiye’de kadınların akademik istihdam paradoksunun araştırıldığı bir çalışmada kadınların kayıtlı iş gücü piyasasına katılımı düşük olsa da 25 AB ülkesine göre kadın profesörlerin oranının yüksek olduğu görülmüştür. Türkiye’de kadınlara fırsat eşitliği sağlayan yasal çerçeve kadınların başarılarının temelini oluşturmaktadır (Healy ve ark 2005).

TBMM’de kadın temsili 2007 genel seçimleri itibariyle %9,1 olup bu oran Orta Doğu ülkeleri arasında bile en düşük temsil oranlarından biridir. Yerel düzeydeki siyasete katılım ise %1 dolaylarındadır. Türkiye’de eğitilmiş ve meslek sahibi kadın nüfusu azımsanmayacak düzeyde olup profesyonel meslek sahiplerinin 1/3’ü kadınlardan oluşmakta olsa da kamu kurumlarının, siyaset kurumlarının, akademik ve mesleki örgütlerinin yönetim ve karar organlarında kadınların varlığı hala sıkıntılı bir durumdur (TUSİAD 2008).

Türkiye’de cinsiyet eşitsizliğinden kaynaklanan sorunlar ülkede 1980 yılından itibaren etkisini hissettiren neoliberal politikalarla da yakından ilişkilidir. Neoliberal politikalar kadın emeği ve kadın bedeninin denetimi üzerinden meşrulaştırmaktadır. Ataerkil ideolojiyle şekillenen her kurum cinsiyetler arasında kurulan iktidar ilişkileri aracılığıyla kurumsallaşmaktadır. Bu nedenle hane içi emek görünmeyen, değersiz emek olarak tanımlanmaktadır. Kadının ev içi alanda konumlandırılması eğitim alma, profesyonel kariyer ve meslek alanlarında kadınları engellemekte ve eşitsizliğe zemin oluşturmaktadır. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği temelinde gerçekleşen iş bölümlenmesinde erkekler yüksek ücretli ve statülü işlere kadınlar düşük ücretli ve statülü, erkeğe bağımlı olduğu işlerde çalıştırılmaktadır. Eril öncelikleri merkeze koyan ataerkil ideoloji kadınları güçsüz kılmaktadır. İstismar, şiddet, taciz, tecavüz gibi kadınların deneyimlediği sorunların temelinde bu ideoloji yatmaktadır. Bu sorunlara yönelik çözümler üretilmesi noktasında neoliberal politikalar toplumsal cinsiyet eşitliği çerçevesinde dönüştürülmelidir (Kayı 2016).

4.3.1.2. Suriye'de savaş öncesi ve sonrası toplumsal cinsiyet eşitsizliği göstergeleri

Suriye ve Arap coğrafyasının genelinde kadınlar iş gücü piyasasına katılım konusunda büyük engellerle karşı karşıya kalmaktadır. Bu bölgede yaşayan kadınların işsizlik riski erkeklere göre daha yüksektir. Arap coğrafyasında son 15 yılda 2000-2015 yılları arasında kadınların işsizlik oranında %22,4'ten %19,96'ya yavaş bir düşüş söz konusu olmuştur. Ancak, 2015 yılı verilerine göre kadınların işsizlik oranı bölgede ve Dünya'da erkeklerin iki katından fazladır. Arap coğrafyasında Dünyadaki diğer ülkelere kıyasla genç kadınlar arasındaki işsizlik oranı en fazladır. Genç kadınlardaki %46 olan işsizlik oranı genç erkeklerdeki %23'lük işsizlik oranının iki katından fazladır (UNDP 2015).

Suriyeli kadınlarda cinsel şiddet ve sömürü, ücretsiz bakım, ev işlerinde eşit olmayan bölünme ve kamuda ayrımcılık gibi konuların hepsi kadın erkek eşitliğinin sağlanmasında büyük engeller olmaya devam etmektedir. Suriyeli kadınlar aile üyelerinde kayıplar yaşamış, yoksulluk ve açlıkla karşı karşıya kalmış ve eğitime erişimi kaybetmiştir (CFFP 2018).

Suriye'de uzun süredir devam eden insanı kriz kız çocukları ve kadınlar için yıkıcı sonuçlar doğurmuştur. Kız çocukları ve kadınlar savaş ortamında güvenli gıda ve su eksikliği, eğitim fırsatlarına erişim kaybı, sağlık hizmetlerinin eksikliği gibi sorunlarla karşı karşıyadır. Bu ortamda kadınların %69'u erken evlilik korkusu yaşamaktadır (UNWOMEN 2015).

Suriye'deki kadınların durumu 1947 yılından itibaren iktidarın kararlarından etkilenmiştir. Kadınlara karşı ayrımcı yasal düzenlemelerden yöneticiler sorumludur. Suriye'de kadınlara karşı ayrımcı yasal düzenlemelerden örnek olarak Osmanlı, Fransız ve İslam Hukukunun sentezi ile oluşan Kişisel Durum Kanunu, Aile Kanunu, Ceza Kanunu, Anayasa verilebilir (Habib 2018).

Suriye'de kadınlara ve ailelere ilişkin kararlar bağımsız bir dini mahkeme tarafından alınmaktadır. Yasal düzenlemeler sadece kadınlar ve erkekler arasındaki eşitsizliklere değil farklı dine mensup kadınlar arasındaki eşitsizliğe de yol açmaktadır (Elham 2011) Ancak bu durum bazı ayrıcalıklı kesimdeki kadınların cinsiyet ayrımcılığına maruz kalmadığı anlamına gelmez. Suriye'deki bütün kadınlar

vatandaşlık, velayet, serbest dolaşım, temel haklar ile ilgili yasalarda ayrımcılığın öznesi konumundadır.

Suriyeli kadınlar Suriyeli olmayan erkeklerle evlendiğinde uyruğunu çocuğuna verememektedir. Suriyeli kadınlar eşlerinin izni olmadan seyahat etme özgürlüğüne sahip değildir, ancak erkekler sahiptir. Suriyeli yetişkin erkekler evlilik kararında özgür iken kadınların erkek koruyucularının onayını alması gerekmektedir. Ceza yasasında bir kadının onur, şeref, haysiyet gibi nedenlerle öldürülmesi (namus cinayeti) normal karşılanmaktadır. Şeref savunması olarak işlenen cinayetler bir suç değil daha önemsiz bir suç olarak görülmektedir ve en fazla iki yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılmaktadır. Ayrıca Suriye’de hem kadın erkek arasında hem de farklı dinlere mensup erkekler arasında ayrımcılık söz konusudur. Örneğin, 2012’de Anayasanın 3. Maddesinde yapılan güncellemede Suriye başkanının Müslüman erkek olması gerektiği hususu yer almıştır (Habib 2018).

Suriye toplumunda sosyal normlar ve gelenekler kadınların yaşamı üstünde büyük etkiye sahiptir. Sosyal normlar dine, etnik kökene, kırsal-kentsel alana göre değişse de genellikle kadınlar ikinci plandadır. Kadınlar aile için onur veya utanç kaynağı olarak görülmektedir. Gelenek görenek anlamında en büyük baskı ailede gerçekleşir. Kadınlar ve genç kızlar ailede erkeklerle arasında olan ayrımcılıktan dolayı sosyal şiddete maruz kalmaktadır. Örneğin; kız çocuklarının okul sonrasında boş zamanlarında annesine yardım etmesi beklenirken erkek boş zamanlarını eğlenerek değerlendirmektedir. Aynı normlara göre her iki eş aynı sürede çalışma saatine sahip olduğu durumlarda ev işleri kadının sorumluluğunda yer almaktadır. Cinsiyet eşitsizliği çalışma hayatında da kendini göstermektedir. Suriyeli genç kızların çoğu eğitimden mahrumdur ve evlendirilmektedir. Sadece erkek çocuklarının eğitim görmesi desteklenmektedir. Erkekler cesur, cömert ve çalışkan olarak görülürken kadınlar zayıf ve bastırılmış olarak görülmektedir. Elbette bu bilgiler bütün Suriyeli toplum için söylenemez. Ancak toplumun genelindeki durum bu şekildedir (Habib 2018).

Suriye’nin anayasal ve yasal sistemleri kadınların partilere, parlamentoya, yerel yönetimlere ve hükümete eşit katılımı konusunda açık bir biçimde engeller koymamaktadır. Ancak siyasi otoriteler, erkek üstünlüğü, gelenek ve görenekler kadınların siyasete katılımını çeşitli şekillerde desteklemez (UNHCR 2010).

2011 yılında Suriye savaşı ile birlikte kadınların yaşam koşulları, talepleri, toplumsal cinsiyet rolleri değişmeye başlamıştır. Günümüzde halen devam eden çatışmalar Suriyeli kadınların hayatını etkilemeye devam etmektedir. Bu durum Suriyeli kadınların hem ülke içinde hem de daha güvenli yaşam koşullarına sahip olmak için kaçtığı komşu ülkelerde yaşanan zor durumların getirisiidir (Habib 2018)

Suriye'deki savaşla birlikte kadınların durumuna bakıldığında sorunların barış yoluyla çözülmeye çalışıldığı 2011'in ilk yedi ayında farklı dinlerden olan Suriyeli kadınların barışçıl gösteriler düzenlemiş olduğu, organizasyonlara katıldığı ve ihtiyaç sahiplerine yardım ettiği görülmektedir. Böylece kadınların rollerinde büyük dönüşümler yaşanmıştır. Öncesinde evin içinde yer alan kadın savaş sonrasında protestolara katılan ve haklarını talep eden kadın haline gelmiştir. Örneğin; kadınların ilk yardım hemşiresi olarak çalışması kadınların çalışma hayatına katılımında önemli rol oynamıştır (Habib 2018).

Ayaklanmanın barışçıl dönemi sona erdiğinde kadınlara yönelik ayrımcı kısıtlamalar ve şiddet artmıştır. Erkek meslektaşları gibi protestolara katılan ya da yardım sağlayan Suriyeli kadınlar istismar, taciz, gözaltına alınma ve devlet güçleri tarafından işkence görmenin hedefi haline gelmiştir. Sivillere yönelik ayırım gözetmeyen ve orantısız şekilde yapılan saldırılar kadınları önemli ölçüde etkilemiştir. Bu gelişmeler kadınların birincil üretici ve hane reisi rollerini beraberinde getirmiştir. Savaşın devam etmesiyle erkeklerin geleneksel rollerini yerine getirme yetenekleri azaldıkça kadın tarafından desteklenen haneler ortaya çıkmıştır. Aileler ve topluluklar insani yardım temin etmek ve dağıtmak, yaralı ve engellilere bakmak ve aileleri desteklemek için kadınlara daha fazla güvenmeye başlamıştır. Bazı aşırı silahlı gruplarda aksi yönde gelişmeler yaşanmıştır. Sıkı kıyafet kuralları, kadınların kamusal hayata katılımı, özgürce hareket edebilme becerisi ve eğitime-istihdama erişimdeki kısıtlamalar gibi kadınlar üzerinde ayrımcı kısıtlamalar getirilmiştir. Bütün bu acımasız koşullar Suriyeli kadınları Suriye'den yalnız başına veya aileleriyle birlikte komşu ülkelere kaçarak güvenlik, itibar ve umut arayışına zorlamıştır (HRW 2014).

Geçmişten günümüze süregelen kadının toplumdaki ikincil konumu başta çalışma hayatı olmak üzere toplumsal hayattan dışlanmasını beraberinde getirmiştir. Yukarıda da bahsedildiği gibi kadının toplum içerisinde ikincil olarak

konumlanmasının ve dışlanmasının ardında kadının dışlama mekanizmalarıyla güçsüzleştirilmesi yer almaktadır. Kısacası güçsüz olmak dışlanmayı beraberinde getirmektedir. Kadınların ve mültecilerin toplumsal olarak dışlanmasının temelinde güçsüz olmanın yattığı söylenebilir. Suriyeli mülteci kadın ve erkeklerde temelinde dışlanma yatan sorunlarını irdelemek için boyutları ve nedenleriyle birlikte sosyal dışlanmaya dair kuramsal bilgi önemli görünmektedir.

4.4.SOSYAL DIŞLANMANIN MÜLTECİLİKLE İLİŞKİSİ

Sosyal dışlanma bir toplumda yaşayan vatandaşların üretim, tüketim, tasarruf gibi süreçleri içeren ekonomik, sosyal ve siyasal eylemlerine katılamaması durumudur (Peace 2001). Munck (2005)'a göre sosyal dışlanma küreselleşmenin doğurduğu olumsuz toplumsal etkidir. Giddens(2000) ise, sosyal dışlanmayı bireylerin toplumun geneliyle bütünleşmek ve insanların toplumun diğer üyelerinin sahip olduğu imkânlarla ulaşmak isterken karşılaştığı 'engellenme biçimleri' olarak açıklamıştır. Özetle, sosyal dışlanmanın temel yurttaşlık haklarından mahrumiyet veya belli bir otorite tarafından bu haklara sahip olmanın engellenmesi anlamına geldiği söylenebilir(Walker ve Walker 1997).

Sosyal dışlanma Adaman ve Keyder (2006) tarafından bireylerin yoksulluk, temel eğitimden mahrum olma, ayrımcılık gibi nedenlerle toplumun dışına itilmeleri ve toplumsal yaşama istedikleri ölçüde katılımlarının engellenmesi olarak tanımlanmıştır. Çakır(2002), sosyal dışlanmayı insanların sosyal yaşama katılmasına engel olacak düzeyde maddi ve manevi yoksunluk içinde bulunması sonucunda toplumla olan bağlarının kopması olarak açıklamıştır. Ozankaya (2006), sosyal dışlanmanın toplumsal yaşamın belirleyicisi olan iş bölümüne dâhil olamama ya da belirli bir refah düzeyinde yaşamı sağlayabilecek bir işte çalışmama sonucunda birey ve gruplar tarafından yaşanan bir hastalık olduğunu ifade etmiştir. Sosyal dışlanma zaman içerisinde farklı olaylar karşısında değişmesi ve şekillenmesi gereği dinamik bir yapıya sahiptir. Tartışmaya açık, esnek, muğlâk ve çağrışımıcı olma özelliklerine sahiptir (Doğan 2014).

Sosyal dışlanma sorununun bariz bir şekilde ortaya çıkması ve küreselleşmenin beraberinde getirdiği eşitsizliklerin toplumsal barışı zedelemesi sonucunda 21.

Yüzyıl ‘dışlanma çağı’ olarak adlandırılmıştır (Sapançalı 2005). Sosyal dışlanma ilk kez 1950-1970 yılları arasını kapsayan ekonomik gelişme döneminde gündeme gelmiştir. Kavram 1960’lı yıllarda Dünya’da ilk kez Fransa’nın sosyal işlerden sorumlu bakanı Rene Lenoir tarafından kullanılmıştır. Lenoir Fransız toplumunun onda birini oluşturan zihinsel ve fiziksel engelliler, suç işleyenler, bakıma ihtiyacı olan yaşlılar, istismara uğrayan çocuklar, madde bağımlıları, intihara meyilli insanlar, yalnız ebeveynler, marjinal insanlar, asosyal insanlar ve diğer sosyal uyumsuzluk içerisinde olan insanlar gibi belli başlı grupların toplumdan dışlanmış olduğunu söylemiştir (Silver 1994). Sosyal dışlanma, 1970’li yıllarda Dünya genelinde yaşanan ekonomik kriz ve gerilemenin de etkisiyle Fransa’nın ardından bütün dünya ülkelerinin dikkatini çekmeye başlamıştır. 1980’lerde toplumdan dışlanan gruplara sosyal güvenlik sistemi dışında kalan yoksullar ve işsizler de dâhil edilmiştir ve sosyal dışlanma kapsamında sosyal güvenceden yoksun birey ve grupların tamamı araştırılmaya başlanmıştır. Yaşanan bu gelişmelerin ardından bireylerle birlikte grupların da dışlanması ve incinebilirliği gündeme gelmiştir. (Lister 2004).

Sosyal dışlanma genellikle topluma katılımın engellenmesi olarak açıklansa da bireyin ve grupların dışlanması her zaman toplumsal kaynaklı olmayabilir. Bireysel faktörler de sosyal dışlanmanın nedeni olabilir. Örneğin Sen(2000), sosyal dışlanmayı ‘yapabilirlikten yoksunluk’ olarak tanımlamıştır. Sen’e göre sosyal dışlanma toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri, toplumsal değer kayıpları becerilerin yitilmesi gibi toplumsal faktörlerin yanında psikolojik sorunlar, hastalıklar, ölüm oranları gibi bir dizi bireysel faktörle de bağlantılıdır. Çakır (2002) da, işsizlik ve yoksulluğun bütün toplumlarda toplumsal bütünleşmeyi engelleyici süreçler olarak bulunduğunu ancak işsiz veya yoksul insanların her koşulda dışlanmış olarak kabul edilemeyeceğini ifade etmiştir. Bu örnekte de sosyal dışlanmanın algılanışının bireysel faktörlerle de ilgili olduğu vurgulanmıştır.

Sosyal dışlanmanın oluşumunda coğrafi etki de önemli bir etkidir. Örneğin; sosyal dışlanma kavramı sadece Avrupa’da kullanılmaktadır. Sosyal dışlanma kavramının yerine Latin Amerika’da ‘marjinalleşme’, ABD’de ‘sınıf altı’ kavramları kullanılmaktadır. Sosyal dışlanma üzerindeki coğrafi etki yalnızca küresel boyutta değildir. Yaşanılan ülke hatta ülke içerisinde yaşanılan bölgede/şehirde coğrafi farklılıklara göre sosyal dışlanma düzeyi ve biçimleri farklılaşabilmektedir. Ülkelerin

sosyo-ekonomik yapıları da sosyal dışlanma ile yakından ilgilidir. Örneğin, endüstrileşmiş toplumlarda sosyal dışlanma olarak kabul edilen bir durum gelişmekte olan ülkelerde dışlanma kapsamında değerlendirilmeyebilir (Saith 2001).

Selim ve Çomuk (2017), Türkiye ekonomisinin uluslararası alanda yer alması ile birlikte bütün az ve orta gelişmiş ülkelerde olduğu gibi gelir dağılımındaki adaletsizliğin ve yoksulluğun artması sonucunda ülkedeki sosyal dışlanma sorununun arttığını düşünmektedir. Yeldan (2004), Türkiye ekonomisinin dünya pazarlarına açılım sürecinin 1980'li yıllarda başladığını, Türkiye'nin ulusal ekonomi piyasalarının uluslararası finans merkezlerine uyumunun ve liberalleşmenin 1990'lı yıllarda gerçekleştiğini ifade etmiştir. Dağdemir(2002), 1987-1994 yılları arasında yaşanan Körfez Savaşı'nın Türkiye ekonomisini olumsuz etkilediğini, Türkiye'nin bu dönemde dış ekonomik ilişkilerinin zayıflaması ile yapısal uyum programlarına ve ekonomik istikrarı sağlayıcı programlara başvurduğunu, enflasyon oranlarının arttığını, ekonomik büyümenin istikrarsızlaştığını ve kırdan kente göçün artışıyla birlikte işsizlik sorununun daha da belirgin hale geldiğini ifade etmiştir. Bu gelişmelerle birlikte 1990'lı yılların sonunda Türkiye ekonomisinin tamamen dışa açık bir ekonomi haline geldiği söylenebilir. Bölükbaşı(2008), Türkiye'de bu dönemde gelir dağılımı adaletsizliği, yoksulluk, ekonomik gelişmeler, iç ve dış göçler, demografik değişimler, teknolojik gelişmeler gibi konularda yapısal dönüşümler yaşandığını ve 1990lı yılların sonunda Türkiye'nin sosyal dışlanmayı tam anlamıyla bir sorun olarak yaşamaya başladığını ileri sürmüştür. Özellikle, eş zamanlı ortaya çıkan tarım sektöründeki yıpranmaların ve sanayileşmenin Türkiye'deki yoksulluğu arttırdığını vurgulamıştır. Sosyal dışlanma bakımından AB ülkeleriyle ve diğer gelişmiş ülkelerle Türkiye karşılaştırıldığında sosyal dışlanmanın göstergeleri olan barınma, istihdam, yoksulluk, eğitim, sağlık, eğitim gibi konularda Türkiye'nin gelişmiş ülkelerin gerisinde kalmaktadır (Karataşoğlu ve İslamoğlu 2010).Görüldüğü gibi sosyal dışlanma kaynaklarda genellikle ekonomik anlamda ele alınmıştır.

Sosyal dışlanma ile ilgilenen incelenen kaynakların çoğunluğunda Silver (1994) tarafından ortaya konulan sosyal dışlanma paradigması temel alınmıştır. Bu nedenle bu bölümde Silver'ın paradigmasına detaylı bir şekilde yer verilmiştir. Silver'ın paradigması Esping-Andersen'in üçlü refah devleti tipolojisine dayanmaktadır. Silver dayanışma, uzmanlaşma ve tekelleşme alt başlıklarından oluşan üçlü sosyal

dışlanma paradigmasını ortaya koymuştur. Silver sosyal dışlanma bakımından farklı devlet modellerini değerlendirmiş olup sosyal dışlanmaya en az sosyal devlet anlayışının geliştiği refah düzeyi yüksek ülkelerde rastlandığını iddia etmiştir.

Refah devleti eşitlik ve ilerleme düşüncesine, ikinci ve üçüncü kuşak insan haklarına dayanan devlet modelini ifade etmektedir. Toplumsal sınıflar arasında ve devlet ile sınıflar arasındaki denge rejimidir. (Şaylan 1995). Refah devleti, vatandaşlarının asgari refah düzeyinde yaşamasını sağlayan ve bireyin ekonomik-sosyal imkânlarla ulaşmasına eşit fırsat sağlayan devlet modelidir. Refah devletinin öncelikli hedefleri bütün vatandaşlarına sağlık ve refah hizmetlerinden serbestçe yararlanma, temel eğitim, asgari düzeyde gelir, sosyal güvenlik, konut yardımları sağlamaktır. Refah devletinin temel hedeflerine ekonomik gelişmeler, ihtiyaçların yenilenmesi ve isteklerin farklılaşması ile birlikte yoksulluğun ve gelir adaletsizliğinin ortadan kaldırılması, sosyal bütünleşmenin ve toplumsal katılımın sağlanması gibi yeni hedefler de eklenmiştir. Refah devlerinin amaçlarından birincisi devletin refah düzeyi eşitsizliklerini gidermek için sosyal politika önlemleri alması, ikincisi olumsuz ekonomik ve sosyal koşullar altındaki bireylere yönelik düzenleme ve uygulamalarla koruma sağlanmasıdır (Özdemir 2005).

Dayanışma paradigmasına göre sosyal dışlanma birey ve toplum arasındaki bağları ifade eden dayanışmanın bozulması ile meydana gelmektedir. Dayanışma gruplar arasındaki ulusal, ırksal, etnik, mekânsal, kültürel ya da dayanışmaya dayanan geleneksel bağlara odaklanmaktadır. Ayrıca, ekonomi politikalarındaki esneklik sonucu yoksulluk, uzun süreli işsizlik gibi toplumsal sapmalara da değinmektedir. Durkheim'a göre sosyal düzen birey, grup ve sınıfların isteklerinden ziyade ahlaki ve normatif olarak tasalanmıştır. Ulusal ortak görüş, kolektif bilinç ya da bireyi topluma bağlayan düşünceler toplumsal bağlar olarak nitelendirilebilir. Dışlanma, sapkınlık ve anomiye benzer şekilde sosyal bağlılığı tehdit etmektedir, dışlamanın tersi olan bütünleşme ise bireylerin topluma entegrasyonunun tamamlanmasıdır. Durkheim dışlanmayı baskın kültür içerisinde asimile olmanın göstergesi olarak da yorumlamıştır. Ancak, son dönemde dayanışma teriminin post modern kullanımı baskın kültürün azınlık kültürü kendine uydurması düşüncesini reddetmektedir. Tam tersine çok kültürlü ulusları dayanışma temelinde birleştirmeyi ifade etmektedir (Silver 1994).

Uzmanlaşma paradigmasına göre sosyal dışlanma, ekonomik iş bölümü ve sınıfsal ayrışmadan kaynaklanmaktadır. Uzmanlaşma, kültürel ve politik çoğulculuk düşüncesine dayanmaktadır. Toplum üyeleri farklı istekleri ve ilgilerine göre uzmanlaştıkları alanlarda gönüllülük esasına dayalı toplumsal gruplar oluşturabilmektedirler. Bunun sonucunda da ayrı toplumsal gruplar arasındaki eşitsizliğe bağlı olarak dışlanma oluşmaktadır. Liberalleşme sonucunda bireyler toplumsal gruplar içerisinde farklılaşmakta ve piyasalarda uzmanlaşmaktadır. Uzmanlaşma sadece bireyin yetenek ve çabalarına bağlı olduğunu kabul ederek bireyselliğe aşırı vurgu yapmaktadır. Diğer yandan uzmanlaşma sadece bireysel tercihle sınırlı değildir, aynı zamanda işbirliği içerisinde olan ve rekabet eden bireylerin oluşturduğu yapılarla (piyasa, kurumlar vb.) da ilgilidir. Özetle, liberalizm sosyal düzeni ekonomi ve politikaya benzer şekilde bireylerin şahsi ilgi ve motivasyonları arasındaki bağlarla açıklamaktadır (Silver 1994).

Tekelleşme paradigmasına göre sosyal dışlanma sınıf, statü ve politik güce sahip olanların etkileşimi sonucunda grup olarak sınırlı varlığa sahip olanların ve kıt kaynakların üzerinde bir tekellik sahibi olması sonucunda meydana gelmektedir. Weber'e göre sosyal düzen birtakım hiyerarşik güç ilişkilerinin zorunlu dayatmasıdır. Sosyal kapanma kurumsal ve kültürel ayrımlarla kendi iradelerine karşı başkalarını dışarıda tutan sınırlar yaratmakta ve eşitsizliği devam ettirmek için kullanılmaktadırlar. Dışlanma, eşit toplum üyeliği ve toplam katılımı hedefleyen vatandaşlık düşüncesi ile karşı karşıyadır. Dışlanmanın özel sınırları ulus devletlerde, bölgelerde, firmalarda veya sosyal gruplarda çizilebilmektedir. Sınırların niteliği ne olursa olsun, grup ayrımlarının eşitsizliğe yol açması bu paradigmanın temel sorunudur (Silver 1994).

Silver'ın sosyal dışlanma paradigmasının temel dayanakları Tablo 7'de verilmiştir.

Tablo 7. Silver'ın Sosyal Dışlanma Paradigması

Paradigmalar	Dayanışma	Uzmanlaşma	Tekelleşme
Entegrasyon anlayışı	Grup dayanışması/ Kültürel sınırlar	Dayanışma/Ayrı alanlar/Bağlılık	Tekelleşme/ Sosyal kapanma
Entegrasyonun kaynağı	Ahlaki Entegrasyon	Karşılıklı değişim	Vatandaşlık hakları
İdeoloji	Cumhuriyetçilik	Liberalizm	Sosyal demokrasi
Düşünürler	Rousseau/ Durkheim	Locke/Madison/ Faydacılar	Marx/Weber/ Marschall
Yeni ekonomik politika modelleri	Esnek üretim	Beceriler/ Bağlantılar/ Sosyal sermaye	İş gücü piyasasında bölünme

Silver'ın üçlü sosyal dışlanma paradigmasından da anlaşıldığı üzere diğer devlet modellerine göre daha az düzeyde görülse bile sosyal dışlanma refah devletlerinde de karşılaşılan bir olgudur. Dünya üzerinde sosyal dışlanmanın olmadığı bir ülke hatta toplumdan söz edilemeyeceği ve yalnızca görülme sıklığı ve etkilerinin şiddetinin toplumdan topluma farklılaştığı söylenebilir (Silver 1994). Sosyal dışlanmanın ortaya çıkış nedenleri de ülkelerin sosyal, ekonomik ve siyasi yapılarından etkilenmekte ve ülkeden ülkeye değişiklik gösterebilmektedir. Beall ve Piron(2005), sosyal dışlanmanın sosyal kimliklerle (farklı etnisite, ırk, cinsiyet gibi) ilgili veya yaşanan mekânlarla (kentsel alanların dışında kalan ücra bölgeler, savaşın ve kargaşanın olduğu bölgeler gibi) ilgili farklı nedenleri bulunduğunu savunmaktadır. Örneğin, bir ülkede sosyal dışlanma kuraklık nedeniyle ortaya çıkarken, başka bir ülkede savaş ve göç gibi nedenlerle meydana gelebilmektedir (Parodi ve Sciulli 2011). Çalışmanın bir sonraki bölümünde sosyal dışlanmanın nedenlerinden bahsedilmiştir.

4.4.1. Sosyal Dışlanmanın Nedenleri

Sosyal dışlanmanın nedenlerinden biri yoksulluktur. Demirbilek(2015)'e göre sosyal dışlanma ve yoksulluk madeni paranın iki yüzü gibidir. Madeni paranın bir yüzünde sosyal dışlanmanın yarattığı yoksulluk, diğer yüzünde yoksulluğun yarattığı sosyal dışlanma yer almaktadır. Bu örnekten de anlaşılacağı üzere sosyal dışlanma ve yoksulluğun ayrılmaz bir bütün olduğu ve birbirini etkilediği söylenebilir. Sayısal verilerde 1990'ların ilk yarısında dünya nüfusunun en yoksul %10'luk kesiminin en zengin %10'luk kesiminin toplam gelirinin yalnızca %1.6'sına sahip olduğu görülmektedir. Yani Dünya nüfusunun en zengin %20'lik kesiminin en yoksul %20'lik kesiminden 1970'te 33.7 kat, 1990'da 70.4 kat daha fazla gelire sahip olduğu bilinmektedir (UNDP 2001). Günümüzde Dünya nüfusunun en zengin %1'lik kesiminin toplam geliri, en yoksul %57'lik kesimin toplam gelirine eşittir. Buna ek olarak, günlük geliri iki dolardan az olan insanlar dünya nüfusunun yarısını oluşturmaktadır, bir dolardan az olanların sayısının ise 1,2 milyardır ve mutlak yoksulluk sınırının altındadır (UNDP 2016; WB 2016).

Yoksulluk konusundaki yakın dönemdeki çalışmalarda mutlak yoksulluk, göreceli yoksulluk, öznel yoksulluk, yeni yoksulluk gibi yeni kavramlara rastlanmıştır. Dünya Bankası günde iki doların altında kazanç sahibi olanları yoksul, bir doların altında kazanç sahibi olanları ise mutlak yoksul kabul etmektedir (WB 2016). Özdek(2002), herhangi bir kimsenin yaşamını devam ettirmesi için en temel ihtiyaçlarını karşılayamamasını mutlak yoksulluk, belirli bir yaşam standardı altında kalmasını ise göreceli yoksulluk olarak açıklamıştır. Eğitim, sağlık, ulaşım gibi hizmetlere gelir düşüklüğü sebebiyle daha iyi gelir düzeyinde olanlara göre sınırlı erişimin sağlanması göreceli yoksullukla ilgilidir. Buradan hareketle, mutlak ve göreceli yoksulluğun daha çok gelir düzeyi ile ilgili kavramlar olduğu söylenebilir. Ancak gelir düzeyi düşüklüğü yoksulluğu açıklamak için yetersiz kalabilir çünkü hastalık, temel sosyal hizmetlerden mahrumiyet gibi sorunlar yalnızca gelir azlığından kaynaklanmamaktadır.

Gordon(1999), insan hayatına etki eden çok yönlü bir kavram olan yoksulluğu yaşanan coğrafya ve mekânlar bakımından ele almıştır. Küresel yoksulluk, gelişmekte olan ve gelişmemiş ülkelerin yoksulluğu ile ilgilidir ve uluslararası alanda gelir dağılımı adaletsizliğinin giderek artması anlamına gelmektedir. Kentsel

yoksulluk, kentte yaşayanların eğitim, sağlık, güvenlik gibi hizmetlerin yeterli düzeyde yararlanamaması, imkânlardan yoksun kalmasıdır. Çoklu yoksulluk, yaşamın belli bir döneminde herhangi bir alanda herkesin başından geçebileceğini ile açıklanmıştır. Pınarcıoğlu ve Işık (2011), nöbetleşe yoksulluğun kırdan kente göç edenlerin kent yaşamı içerisinde yoksullukla mücadele stratejileri geliştirmelerini, ilişki ağları ile birlikte kendilerinden sonra kırdan kente göç edenlere yoksulluğu devretmeleri olduğunu ifade etmiştir. Nöbetleşe yoksulluğun kırsal alandan kentsel alana göç edenlerin kurmuş oldukları bir dayanışma mekanizması olduğu söylenebilir. Objektif yoksulluk, normatif değerlendirmelerin ön planda tutulduğu yoksulluk tanımı iken subjektif yoksulluk bireylerin yoksulluğa yükledikleri anlamlardır (Muammer 2016).

Sosyal dışlanma ve yoksulluğun eş anlamlı olduğundan söz edilen bazı çalışmaların savunduğunun aksine toplumdan dışlananların tamamı yoksul olmadığından sosyal dışlanma yoksulluğu kapsayıcı niteliktedir. Bhalla ve Lapeyre (2016), bu durumda örnek olarak etnik azınlıkların ve göçmenlerin dışlanmasını vermiştir. Ayrıca yoksulluğa rağmen kaynaklara ulaşabilen, iş gücü piyasasına dâhil olabilen insanların durumundan söz etmiştir. Kısacası, yoksulluğun kaynakların bölüşümü sorununa odaklandığı, sosyal dışlanmanın ise kaynak dağılımı sorunuyla birlikte sosyal katılımın yetersizliği, sosyal bütünleşememe gibi sosyal ağlar üzerinde durduğu söylenebilir.

Munck(2005), ülkelerin yoksulluk sorununun farkında olunmasına rağmen neoliberal politikalarla birlikte yoksulların güçlendirmesi, fırsatların artırılması gibi sorunu kökten çözücü nitelikte değil yoksulluğu yönetebilen çözüm önerileri sunduğunu iddia etmiştir. Sosyal devleti ortadan kaldırmayı hedefleyen küreselleşmenin ve kapitalist sistemin düzgün bir şekilde işlemesi ve devamlılığı için bazı grupların dışarıda bırakılması zorunludur. Yoksulluğun sorumlusu olarak devleti ve toplumu değil bireyin kendisini sorumlu tutan neoliberal yapıda gittikçe yoksullaşan ve sistemin dışında kalanların sayısı günden güne artmaktadır (Şenses 2009). Yoksulluk sorunu ile mücadelede yoksulların tüketici haline getirerek sisteme dâhil edilmesinden ziyade kaynakların yeniden dağılımının hedeflenmesi gerekmektedir.

Sosyal dışlanmanın nedenlerinden biri de gelir eşitsizliğidir. Yoksulluk ile bağlantılı olan gelir eşitsizliği Türkiye’de ve Dünya’da var olan en yaygın eşitsizlik biçimlerinden biridir. Diğer yandan, gelir eşitsizliği diğer eşitsizliklerin nedeni de olabilir. Bir toplumda ekonomik sistemler kadar hukuki, politik, ahlaki, kültürel, eğitimsel, toplumsal sistemler de eşitliğin sağlanmasında etkilidir. Eşitlik sağlanmadığında, birey ve grupların maruz kaldıkları eşitsizlikten dolayı toplumsal yaşama katılımında sorunlar yaşayabilir ve böylece sosyal dışlanma ortaya çıkabilir. (Doğan 2000).

Sosyal koruma yetersizliği de sosyal dışlanmanın bir diğer nedenidir. Sosyal koruma insanların dünyaya geldiği andan ölümüne kadar geçen sürede karşılaşılabileceği risklere karşı eğitim, sağlık, sosyal güvenlik, sosyal hizmetler gibi alanlarda gerekli önlemlerin alınmasıdır. Kötü beslenme, sağlıksız barınma koşulları, düşük gelir, vasıfsız işlerde çalışma, suça sürükleyici ortama maruz kalma gibi faktörler insanların belirli bir refah düzeyine ulaşmasını engellemektedir (Çakır 2002). Bu faktörler sağlık hizmetleri, eğitim yardımları, gelir güvencesi gibi sosyal koruma önlemleri alınarak ortadan kaldırılabilir ve yeterli sosyal koruma sağlanabilir. Böylece, bireylerin toplum içerisinde bir konum edinmeleri sağlanabilir ve sosyal dışlanmaya maruz kalmaları önlenir.

Özetle, sosyal dışlanma toplumsal nedenlere dayanabileceği gibi bireysel faktörler de sosyal dışlanma üstünde etkilidir. Ayrıca, toplumsal nedenlere dayanan sosyal dışlanmadan etkilenme durumu kişiden kişiye farklılık göstermektedir. Yani, bu noktada da bireysellik söz konusu olmaktadır. Genellikle ekonomik temellere dayanan sosyal dışlanmanın çeşitli nedenleri vardır. Ekonomik, politik, kültürel sorunlar karşısında devlet tarafından gereken sosyal koruma sağlanmadığı yani sosyal politika önlemleri alınmadığı zaman sosyal dışlanma ortaya çıkmaktadır. Bütün toplumlarda sosyal dışlanma görülmesine rağmen sosyal devlet anlayışının geliştiği refah devletlerinde daha az yaşanmaktadır.

Bu bölümde tartışıldığı üzere ortaya çıkış süreçleri ve nedenleri sosyal dışlanmaya dair bir bakış açısı kazanmak için önemlidir. Bunun yanı sıra çok boyutlu, esnek ve ilişkisel bir kavram olan sosyal dışlanmanın çeşitli boyutlarıyla birlikte ele alınması gerekmektedir.

4.4.2. Sosyal Dışlanmanın Boyutları

Sosyal dışlanma çok boyutlu, esnek ve ilişkisel bir kavramdır (Levitas 1996). Literatürdeki çalışmalarda sosyal dışlanma genellikle ekonomik yönden ele alınmış olsa da kültürel, mekânsal, politik, toplumsal cinsiyet, sosyal haklar gibi çeşitli boyutları vardır. Bu boyutlar birbirinden tamamen bağımsız değildir, birbiri ile ilişki içinde olabilir. Ayrıca sosyal dışlanmanın boyutları çalışmalarda farklı şekillerde yapılandırılmıştır. Örneğin; Uluslararası Çalışma Örgütü'ne göre sosyal dışlanmanın bireysel ve toplumsal olmak üzere iki boyutu vardır: bireysel boyut yoksul olmayı ve sosyal izolasyonu ifade ederken toplumsal boyut mal edinme, hizmetlere ulaşma konularında adil koşulların olmamasını ifade etmektedir (Hekimler 2012). Alacahan ve Duman(2011), sosyal dışlanmanın mekânsal, siyasal, kültürel ve sosyo-ekonomik boyutları ile araştırılması gerektiğini düşünmektedir. Saith(2001) ise, sosyal dışlanmayı tüketim, üretim, birikim, politika, toplumsal etkinlik süreçlerine katılım yoksunluğu olarak beş boyuta indirgemıştır. Bu çalışmada ise, Suriyeli mülteci üniversite öğrencilerinin yaşadıkları sosyal dışlanma süreçleri ekonomik, mekânsal, kültürel ve sosyal haklar olmak üzere beş boyutu ile birlikte değerlendirilmiştir. Bu boyutlar ekonomik, mekânsal, kültürel, sosyal haklar ve toplumsal cinsiyettir. Çalışma kapsamında ele alınan beş boyut birbirinden tamamen bağımsız değildir. Mülteci öğrencilere yönelik sosyal dışlanmanın eşitli boyutları birbirini etkilemekte ve birbirinden etkilenmektedir.

4.4.2.1.Ekonomik dışlanma

Ekonomik dışlanma, belirli kesimlerin veya toplumun bütününe sermaye birikim sürecinin dışında kalmasıdır. (Sapancalı 2005). Ekonomik dışlanma kapsamında insanlar geçim kaynaklarından, istihdamdan hatta konut ve barınma gibi en temel ihtiyaçlarını karşılamaktan dahi dışlanmaktadır (Bhalla ve Lapeyre 1997). Sosyal güvencesi olanlar olmayanlara göre, kendi evlerinde ikamet edenler kiralık evde yaşayanlara göre, aylık geliri yüksek olanlar maddi yoksunluk içerisinde olanlar ve sosyal yardımlarla geçimlerini sağlayanlara göre daha az dışlanmışlık yaşamaktadır (Bayram ve ark. 2010).

Çalışma yaşamı sosyal hayata katılım için en önemli mekanizmalardan biridir. Çalışma hayatında yer almak yalnızca gelir elde etme aracı değildir. Aynı zamanda sosyal ilişkilerin kurulması için de gereklidir. Çalışma yaşamının bir parçası olmak ekonomik dışlanmayı engellemek için tek başına yeterli olmayabilir. Ekonomik dışlanma düşük ücretli, kötü çalışma koşullarına sahip, devamlılık arz etmeyen ve güvencesi olmayan işlerde çalışma sonucunda da ortaya çıkabilir. Ekonomik dışlanma ancak insan onuruna yakışır bir işte çalışmak ve temel ihtiyaçların yanında görece ihtiyaçları da karşılayabilecek gelir düzeyine sahip olmak ile önlenabilir (Çakır 2002). Özetle, ekonomik dışlanma bireylerin yaşadığı toplumdaki mevcut ekonomik kaynaklara ulaşamaması, imkânlardan yararlanamaması ve ihtiyaçlarını karşılamak için gerekli olan gelirden yoksun olması anlamına gelmektedir.

4.4.2.2.Mekânsal dışlanma

Yaşamak için aynı mekânı paylaşılan kişilerle sosyal, ekonomik, etnik, kültürel açılardan benzer olmak istenmesi insanların benzer profildeki insanlarla birlikte yaşama kendini güvende hissetmesi eğiliminden kaynaklanmaktadır. Bunun sonucunda yüksek sosyo-ekonomik düzeydeki insanların yaşadığı mekânlar ile düşük sosyoekonomik düzeydeki insanların yaşadığı bölgeler farklılaşmaktadır. Bu iki grubun birbiri kentin içerisinde karşılaşmaması ayrışmasını da beraberinde getirmektedir. Mekânsal ayrışmanın en çok gözlemlendiği gruplardan biri de göçmenlerdir. Örneğin, uluslararası zorunlu göçlerde göç edilen ülkeler göçe hazırlıksız olduğunda yoksulluk ve istihdam sorunları ortaya çıkmakta bunun sonucunda da gecekonduların yoğun olduğu düşük statülü mahallelerde yaşamını sürdürme ve kent yaşamında marjinalleşme görülmektedir (Tümtaş ve Ergun 2016).

Bir toplumdaki belirli kesimlerin mülk sahibi sınıflardan konut başta olmak üzere ikamet edilen yer ve gündelik yaşamı geçirilen mekânlar açısından ayrışması dünyanın her yerinde, özellikle de kapitalist ekonomilerin geliştiği yerlerde kaçınılmaz bir olgudur (Andersan 2004). Mekânsal ayrışma olgusu 1950'lerden itibaren sanayi kapitalizminin gelişiminin hız kazanmasıyla birlikte batı kentlerinde başta olmak üzere ülke genelinde belirginleşmeye başlamıştır(Kıray 1998). İstanbul'da Sulukule, Ankara'da Çiçin bölgeleri Türkiye'deki mekânsal ayrışma örneklerindendir. Mekansal ayrışma kapsamında çalışmanın gerçekleştirildiği Uşak

ile aynı coğrafi bölgede yer alan İzmir'deki Kadifekale örneği incelenmiştir. Tarihsel süreçte Kadifekale'ye 1950'lerde Giritli göçmenler, 1960 ve 1970'lerde Konya'dan göç eden işçiler, 1980'lerde ortalarından itibaren Mardinli kürt göçmenler, 1990'larda Güneydoğu Anadolu Bölgesi ve Doğu Anadolu Bölgesindeki bütün illerden göç edenler yerleşmiştir. 1978 yılında yaşanan heyelanın ardından İzmirli halkın büyük çoğunluğu yavaş yavaş bölgeden ayrılırken göç ile gelenler başka bir bölgeye taşınacak ekonomik koşullara sahip olmadığından bölgede yaşamaya devam etmiştir. 2000'li yılların başında Kadifekale göçmenlerin yaşadığı bir bölge haline gelmiştir. Günümüzde Kadifekale derme çatma yapılaşmasıyla tipik bir çöküntü alanı örneği oluşturmaktadır. Mekânsal dışlanmanın en yaygın nedenleri şehir merkezinden uzak mesafede bir mekânda ikamet edilmesi, şehir merkezine ulaşmak için yeterli araçsal hizmetin olmaması ve bunların sonucunda da kent merkezindeki alanlarda faaliyet gösterilememesidir. Bunun aksine, Kadifekale kent merkezindeki Konak'a yürüme mesafesindeki bir tepede yer almaktadır. Bu örnekte de görüldüğü gibi birbirine yakın olan yerlerde de mekânsal dışlanmanın yaşanabilir(Saraçoğlu 2011).

Türkiye'de yaşayan Suriyeli mülteciler nispeten yeni bir göçmen grubu olmasına rağmen bazı illerde mekânsal dışlanmaya maruz kalmaktadır. Henüz köklü bir toplumsal değişim yaşanmamış olsa da Suriyeli mülteciler yakın gelecekte Türkiye'de kentlerde mekânsal ayrışmanın potansiyel öznelere olabilir.

4.4.2.3.Kültürel dışlanma

Kültürel dışlanma farklı giyim tarzına, cinsiyet kimliğine, cinsel yönelime, etnik kökene sahip olmak, farklı bir din veya mezhebin üyesi olmak, yaşanan bölgenin ana dilini yeterli ölçüde konuşamamak gibi nedenlerle toplumsal yaşamın genelinde var olan etkinliklere katılımın engellenmesi, yakın ilişki kurulmaması anlamına gelmektedir. Birey ve grupların dil, din, mezhep, etnik köken, bir engele veya ruhsal hastalığa sahip olma gibi nedenlerden dolayı 'öteki' olarak damgalanarak toplum dışına itilmesidir (Adaman ve Keyder 2006). Kültür bireyin toplumun bir üyesi olarak kazandığı sanat, hukuk, inanç, örf, adet, gelenek, alışkanlık ve yetenekler gibi birbirinden ayrı parçaların bir araya gelerek oluşturduğu bir bütündür. Bireyin kültürel kazanımı ile içinde yaşanan toplumun kültürü arasına kültürel bütünleşme

gerçekleşmediğinde kültürel dışlanma meydana gelmektedir (Haviland ve ark. 2008). Yaşam tarzı, kültürel alışkanlıklar, inançlar vb. bakımından farklı olmak kültürel dışlanmayı arttırmaktadır (Küçükşen 2017).

Göç insan hayatında deneyimlenebilecek en zorlu süreçlerden biridir. Zafer (2016), göçün bazen insanlar için bir çıkış yolu olsa da bireyleri sosyal çevrelerinden, sosyal ilişkilerinden, toplumsal bağlarından, mesleklerinden, dillerinden, giyinme şekillerinden uzaklaştırdığını ifade etmiştir. Günümüzde insanların yaşadığı yerden ayrılıp başka bir yere göç etmesiyle neredeyse bütün toplumlar tek kültürlü yapılarını sürdüremez hale gelmiştir (Berry 1970). Dünya genelinde savaş nedeniyle göçün etkisiyle farklı etnik kökene sahip insan topluluklarını barındıran çok uluslu devletlerin sayısı artmıştır. Türkiye de Suriye’de yaşanan savaş nedeniyle aldığı ve almaya devam ettiği göçler sonucunda bu çok uluslu devletlerden biri haline gelmeye aday ülkelerden biri olabilir.

Aman(2012), kültürün öğrenilebilir olması özelliğine dikkat çekmiştir ve bireyin içinde yaşadığı kültürü öğrenerek toplumun bir üyesi haline gelebileceğini ileri sürmüştür. Benzer şekilde Berry(1970), insanların beraber yaşamayı, birbirlerine uyum sağlamayı öğrenebileceğini belirtmiştir ve bu durumu ‘kültürleşme’ olarak adlandırmıştır. Bir grubun başka bir grupla etkileşimi sonucu meydana gelen değişim olan kültürleşme sürecinde karşılıklı etkileşim sonucu hem göç eden azınlık toplumun hem de göç alan ana akım toplumun kültüründe değişim yaşanmaktadır. Azınlık ve ana akım toplumların her ikisinde de kültürleşme yaşanıyor olmasına karşın göç eden taraf değişim sürecinden daha çok etkilenmektedir (Flaskerud 2007).

“İki Boyutlu Kültürleşme Modeli”nde asimilasyon, azınlık toplumun kendi kültürünü devam ettirmeyip ana akım toplumun özelliklerini benimsemesi, arzulaması anlamına gelmektedir. Ayrılma, azınlık toplumun kendi kültürel özelliklerini devam ettirip ana akım toplumla etkileşime girmeyi reddetmesidir. Bütünleşme, azınlık toplumun kendi kültürel özelliklerini sürdürüp aynı zamanda ana akım toplumla etkileşimde bulunması sonucu ortaya çıkmaktadır. Marjinalite, azınlık toplum üyelerinin hem öz kültürleriyle hem de ana akım toplumun kültürüyle özdeşleşme yaşamadıkları durumlarda ortaya çıkmaktadır. Kültürleşme sürecinin gerçekleşebilmesi için ana akım ve azınlık toplumların fiziksel, ekonomik, sosyal, kültürel vb. açılardan birçok değişimi göze alması gerekmektedir. (Berry 1970).

Azınlık toplumlarda, baskın kültür karşısında kültürel kimliği korumak amacıyla toplumun kültürel faaliyetlerine katılamama gibi durumlar yaşanabilmektedir. Ancak ideal bir kültürleşmenin gerçekleştiği durumlarda insanların giyim tercihleri, yemek tercihleri, selamlaşma şekilleri vb. doğal değişim gösterebilir. Bu durumu Berry(1970), insan repertuarındaki her davranış başka bir kültürle etkileşime girdiğinde değişime adaydır diyerek özetlemiştir.

4.4.2.4.Sosyal haklardan dışlanma

Sosyal hak kavramı yaşamını ikame ettirebilmek için çalışma zorunluluğu bulunan sosyal grupların yaşamlarının belirli bir yaşam standardında güvence altına alınması ile temel hak ve özgürlükleri koruma altına alınması anlamına gelmektedir. Sosyal haklar İHEB’de tanımlanan ikinci kuşak insan haklarına dayanmaktadır. Söz konusu bu haklar insan hakları çalışma, sosyal güvenlik, sendika kurma, toplu sözleşme ve grev, yeterli düzeyde yaşama, eğitim, sağlık ve kültürel yaşama katılabilme hakkıdır. Marshall sosyal hakları eşit vatandaşlık statüsü ile açıklamıştır. Sosyal devletin vatandaşların bu haklardan eşit bir biçimde yararlanmasını sağlamalıdır (STGM 2005).

Sosyal haklardan dışlanma bireylerin kamusal ve özel kurumların kendisine tanımış olduğu haklardan ve yardımlarından faydalanılamaması süreçlerini ifade etmektedir. Örneğin, hastane gibi kamu kurumlarında sorun yaşama ve kötü muamele ile karşılaşma, sigorta ve kredi başvurularının reddedilmesi sosyal hakların kullanılamamasına örnek oluşturmaktadır(Bayram ve ark. 2010). Kısacası sosyal haklardan dışlanma bireylerin yararına olacak uygulamalarda haklarının verilmemesidir (Küçükşen 2017). Sağlık, eğitim, sosyal hizmetler gibi sosyal haklardan yararlanma konusunda yaşanan sorunlar sosyal dışlanmanın sosyal haklar boyutunu oluşturmaktadır.

4.4.2.5.Toplumsal cinsiyet temelli dışlanma

Thompson (2001)’a göre ayrımcılık etnik azınlıklar, engelli ve yaşlı bireyler gibi toplumda daha güçsüz olduğu kabul edilen birey veya gruplara yönelik ön yargılı,

adaletsiz ve eşitsiz davranış biçimidir. Toplum tarafından güçsüz olduğuna inanılan gruplardan biri de kadınlardır. Kadınlar toplum tarafından kendilerine zarar veren tutum ve davranışlarla gündelik yaşamda ayrımcılığa uğramaktadır. Bu tutum ve davranışlar süreç içerisinde dışlama pratiğine dönüşmekte ve kadınların sosyal dışlanmasını beraberinde getirmektedir.

Kadınların dezavantajlılığı neredeyse bütün toplumlar tarafından bilinmektedir. Diğer yandan toplumsal cinsiyetin ötekisi olan erkekler de erkeklığe yüklenen anlam ve roller nedeniyle toplumda güçsüz hale gelebilmektedir. Cinsiyetlere yüklenen roller birey ve grupların dışlanmasının kaynağı olabilmektedir. Ülkesinden savaş nedeniyle ayrılmak zorunda kalıp başka bir ülkeye göç eden dezavantajlı durumdaki birey ve gruplar hem göç edilen ülkede yabancı olma hem de toplumsal cinsiyet ayrımcılığı nedeniyle çok boyutlu ayrımcılığa maruz kalmaktadır.

Görüldüğü üzere sosyal dışlanmanın ekonomik, kültürel, mekânsal, haklar, cinsiyet gibi boyutları birbiri ile ilişki içerisinde. Dışlanma çeşitli boyutlarda farklı şekillerde gerçekleşmekte olsa da dışlanmanın çıkış noktasının farklılıklar, azınlık grubun üyesi olma, ön yargılı yaklaşım ve ayrımcı tutum olduğu söylenebilir. Bu çıkış noktası kısaca dezavantajlılık olarak ifade edilebilir. Toplumlardaki belli grupların dezavantajlı olmadan kaynaklanan sorunlarına yönelik çözümler üretilen alanlardan biri de sosyal hizmettir. Ülkemizde dezavantajlı gruplardan birini oluşturan mülteci üniversite öğrencilerinin dışlanmadan kaynaklanan sosyal sorunlarını irdelemek için sosyal hizmet perspektifi ile bir değerlendirme yapmak önemli görünmektedir.

4.5.ÜNİVERSİTELİ MÜLTECİLERLE SOSYAL HİZMET

Türkiye’de dezavantajlı grupların sosyal dışlanması ile ilgili birçok çalışma yapılmıştır. Örneğin, 1990’lı yılların başından itibaren Tuzla Belediyesi sınırları içerisindeki tarlalarda tarım işçisi olarak çalışan ve yaşamını çadırlarda sürdüren ailelerin çocuklarının yaşamlarının incelendiği bir araştırmada, çocukların işçi olarak çalıştığı ve bu durumun onları yoksulluk, yoksunluk, sosyal dışlanma yaşamaya ittiği tespit edilmiştir (Selim ve Çomuk 2017). Nitel araştırma yöntemi kullanılarak sosyal dışlanma, yoksulluk, engellilik sorunlarının incelendiği bir çalışmada, Çanakkale ve

Bursa kent konseylerinde yer alan engelli bireylere yönelik yapılan nitel araştırmada kent konseylerinde yer alanlarının çoğunluğunun erkek olduğu ve özürlü kadın bireylerin istihdama yeterince katılamadığı tespit edilmiştir. Yalnızca üniversite mezunu engelli kadın bireylerin insan onuruna yakışır ve güvenceli bir işte istihdam edildiği tespit edilmiştir. Hem engelli hem kadın olduğu için ikili dışlanmaya maruz kalan engelli kadınlar açısından kaliteli yükseköğrenimin bir çıkış noktası olduğu görülmüştür (Özgökçeler ve Bıçk 2010). Roman çocukların eğitim süreçleri ile ilgili yapılan bir araştırmaya göre eğitimsel ve sosyal yönden dışlanma riski altında olan Roman çocukların eğitim başarılarının düşük olduğu ve toplumla bütünleşme sorunu yaşadıkları tespit edilmiştir (Genç ve ark. 2015).

Çocuk işçiler, engelliler, yaşlılar, kadınlar, etnik azınlıklar gibi yukarıdaki araştırma örneklerinde de yer alan dezavantajlı birey ve gruplar sosyal hizmetin çalışma alanına girmektedir. Sosyal hizmetin mücadele ettiği sosyal sorunlar içinde toplumsal cinsiyet eşitsizliği de yer almaktadır. Cinsiyetlere yüklenen roller birey ve grupların dışlanmasının kaynağı olabilmektedir. Ayrıca ülkesinden ayrılmak zorunda kalıp başka bir ülkeye göç eden dezavantajlı durumdaki mülteci ve sığınmacılar da sosyal hizmetin müracaatçı gruplarından birini oluşturmaktadır. Bu nedenle sosyal dışlanma, toplumsal cinsiyet ve mültecilik olgularının sosyal hizmet ile ilişkisi değerlendirilmiştir.

Sosyal hizmet bir bilim dalı ve uygulama mesleğidir. Sosyal hizmet birey, aile ve toplulukların yaşadığı yoksulluk, engellilik, yaşlılık, mültecilik, şiddet gibi çeşitli sosyal sorunlarla mikro, mezzo ve makro düzeylerde aktif bir şekilde mücadele eden bir disiplindir. Toplumdan dışlanmış, ötekileştirilmiş, marjinalize edilmiş, güçsüz bireylerin, ailelerin, toplulukların refah düzeyini içinde bulundukları durumdan hareketle mesleki ilke ve teknikleri kullanarak arttırmayı hedeflemektedir. Çeşitlilik ile karakterize olan sosyal hizmet mesleği sosyal sorunların değiştiği, çeşitlendiği ve karmaşıklaştığı günümüzde vazgeçilmez bir meslek haline gelmiştir (Sheafor ve Horejsi 2012). Sosyal hizmet dar anlamda bireylerin, geniş anlamda toplumun refahını koruma ve geliştirme rollerini üstlenmiştir (Thompson 2000).

Sosyal hizmetin meslekleşme sürecinin başlangıç noktası insanların birer sosyal varlık olduğunun kabul edilmesidir. Sosyal hizmet bireylere sosyal çevreleri içinde ve gerekli olduğunda sosyal çevrelerini değiştirerek yardım etmeye dayanmaktadır.

Bu nedenle bireylerin sosyal işlevselliğine odaklanmaktadır. Sosyal işlevsellik, bireyin toplum içerisindeki temel rollerini gerçekleştirebilmesi ve temel ihtiyaçlarını karşılayabilmesi için görev ve sorumluluklarını yerine getirebilmesi anlamına gelmektedir. Bütün insanların sosyal işlevselliği ile ilgilenen sosyal hizmet öncelikle ayrımcılık, baskı ve sosyal adaletsizliği deneyimleyen güçsüz konumdaki bireylerin sosyal işlevselliğini odağına almaktadır. Bireyin pozitif veya negatif bir sosyal işlevsellik geliştirmesinde çevresi içinde birey (bütünlüğü içinde birey) anlayışı önemlidir. Burada bahsedilen çevre bireyi çevreleyen fiziksel ve sosyal yapıların bütünüdür (Sheafor ve Horejsi 2012).

Sosyal hizmet uygulaması tanışma (bağlantı kurma), ön değerlendirme, planlama, uygulama, son değerlendirme, sonlandırma ve izlemeyi içeren yedi aşamalı planlı değişim sürecini içermektedir. Sosyal hizmet uzmanlarının sosyal sorunlardan etkilenen en incinebilir durumdaki insanlara yardım etme rolünden dolayı hizmet alanlara karşı sorumluluğu oldukça yüksektir (Sheafor ve Horejsi 2012). Sosyal hizmet uzmanı ile müracaatçı arasında kendine özgü olan ve ‘mesleki ilişki’ olarak adlandırılan profesyonel ilişki diğer ilişki biçimlerinden ayrılmaktadır (Turan 2012). Mikro uygulama bireylere ve bireylerin yakın ilişkilerine odaklanılmaktadır. Mezzo uygulamada gruplarla (terapi grupları, kendine yardım grupları gibi) yapılan uygulamadır. Makro uygulama ise topluluk, örgüt, devlet ve toplumun bütünü ile ilgili çalışmaları içermektedir (Sheafor ve Horejsi 2012).

Sosyal hizmet yasal görevlerin merkezi olması, bakım-kontrol arasındaki gerilimlerin yönetilmesi, çatışan güçler arasında bulunmanın ikilemler yaratması, toplum tarafından ‘kirli’ olarak görülen işlerin yapılması ve sosyal adalet ilkeleri doğrultusunda hareket etmenin önceliklendirilmesi gibi nedenlerle diğer disiplinlerden ayrılmaktadır. Hümanist ve korumacı bir yaklaşıma sahip olması, mesleki bilgi-beceri-değer temeline dayanması, sağgörüye sahip olması ve hesap verilebilir olması gibi yönlerden insani hizmetler sunan diğer meslek grupları ile benzerlik göstermektedir (Thompson 2000).

Sosyal hizmet kuramları sosyal hizmet uzmanlarının bireyler, gruplar, topluluklar ve toplumla çalışırken uygulamalarına yön vermektedir. Sosyal hizmet uygulamasında en uygun yöntemin belirlenmesi için yardımcı olmaktadır. Sosyal hizmet kuramları değişen sosyal sorunlarla birlikte uygulamaların da değişmesiyle

birlikte artarak çeşitlenmektedir. Sistem kuramı, ekolojik yaklaşım, güçlendirme yaklaşımı, feminist kuram, baskı karşıtı kuram, birey odaklı yaklaşım, çözüm odaklı yaklaşım, krize müdahale yaklaşımı sosyal hizmet kuramlarından bazılarıdır (Teater 2014). Sosyal dışlanma ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin araştırıldığı bu çalışmaya feminist kuram ve baskı karşıtı kuram dayanak oluşturmaktadır. Üniversiteli mültecilerin yaşadığı sosyal dışlanma ve toplumsal cinsiyet eşitsizliği sorunlarına yönelik sosyal hizmet uygulamasında baskı karşıtı kuram ve feminist kuramın yol gösterici nitelikte olduğu düşünülmektedir.

4.5.1. Baskı Karşıtı Sosyal Hizmet Uygulamaları

Mülteci üniversite öğrencilerine yönelik sosyal hizmet uygulamalarında kullanılan kuramlardan bir tanesi baskı karşıtı sosyal hizmet kuramıdır. Sosyal hizmet eşitsizlik ve dezavantajlılığı ortadan kaldırmak için, bireylerin pozitif yönde değişimine ve gelişimine engel olan ve baskı uygulayan sosyal çevre koşullarının değişimi yönünde çalışmaktadır. Sosyal adaleti sağlamak için birey, grup ve toplulukların ihtiyaç duyduğu fırsatlar ve kaynaklar için savunuculuğu hedeflemektedir (Teater2015). Bir toplumda uygulanan sosyal politika ve sosyal hizmetleri toplumun sosyal refah rejimi belirlemektedir. Payne (2005), sosyal politika ile şekillenen sosyal hizmet yaklaşımlarını üç düzeyde ele almıştır. Bunlardan birincisi terapötik- düşünümsel/dönüşümsel yaklaşımlardır ve birey, grup ve toplumun iyilik halini arttırmayı hedeflemektedir. İkincisi bireyci-reformcu yaklaşımlardır ve bireylerin ihtiyaçlarına yanıt verecek hizmetler geliştirmek olduğunu savunmaktadır. Üçüncüsü kolektivist-sosyalist yaklaşımlardır ve toplum tarafından baskılanmış ve dezavantajlı konumda olanlarla birlikte çalışarak onları güçlendirmeyi hedeflemektedir.

İkinci Dünya Savaşının ardından Afrika ve Asya'da sömürgecilik karşıtı hareketler ortaya çıkmaya başlamıştır (Martin 2008). 1960'larla birlikte siyahiler, cinsel azınlıklar, kadınlar gibi dezavantajlı topluluklar tarafından yeni toplumsal hareketler ortaya çıkmıştır. Sosyal bilimlerdeki pozitivist Avrupa merkezci anlayışının bir getirisi olan, mutlak bilgi ve hakikate dayanan, aklı ve bilimi ön planda tutan modernist anlayış yerine; görelilik, farklılık, belirsizlik, öznellik gibi

kavramların vurgulandığı port modern düşünce egemen olmaya başlamıştır (Wallerstein 2012).

1960'lı yıllarda “Kadın Özgürleşme Hareketi” başta olmak üzere ırkçılık, etnik azınlıkların baskı altında olması gibi konular gündeme gelmiştir. Sosyolojik bir bakış açısı geliştirilmesinin de etkisiyle yapısal dezavantajlılığa odaklanılarak psiko-sosyal faktörlerden uzaklaşmıştır. Bu gelişmelerin ardından sosyal hizmette geleneksel yaklaşımlar yerini eleştirel sosyal hizmet yaklaşımlarına bırakmıştır. Böylece yukarıda bahsedilmiş olan Payne (2005)’in üçüncü düzeyde ele aldığı kolektivist-sosyalist-radikal sosyal hizmetin ortaya çıkmasına zemin hazırlanmıştır (Thompson 2001).

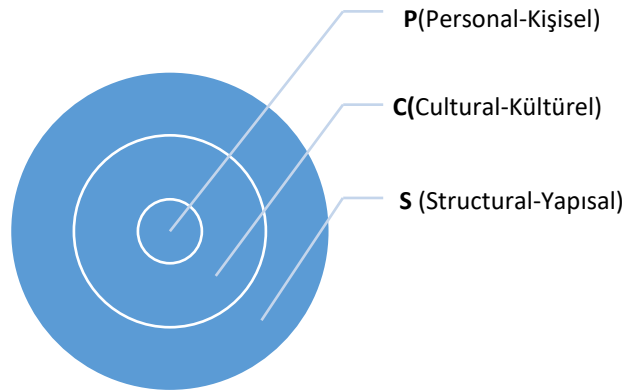
Baskı karşıtı sosyal hizmet Marksist, radikal, yapısal, feminist, ayrımcılık karşıtı, çok kültürcü gibi eleştirel sosyal hizmet yaklaşımlarını kapsayıcı niteliktedir (Tuncay ve İl 2006). Baskı karşıtı kuram diğer sosyal hizmet kuram ve yöntemleriyle birlikte uygulama ile bütünleştirilmesi gereken şemsiye bir yaklaşım olarak kabul edilebilir. Baskı karşıtı kurama göre sosyal hizmet uzmanları dezavantajlı grupların sorunları için onlar adına değil onlarla birlikte çalışmalıdır (Dominelli 2015). Baskı karşıtı uygulamanın temelinde müracaatçıların güçlü yanları ve sahip oldukları kaynakları sosyal hizmet uzmanının desteğiyle tanımlaması yer aldığından güçlendirme temelli bir yaklaşımdır (Robbins 2011). Baskı karşıtı sosyal hizmet müdahalesinin kişisel, kişilerarası, yapısal ve kültürel olmak üzere çok düzeyli olduğu söylenebilir.

Bireyler, kurumlar ya toplumlar sınıf ayrımcılığı, cinsiyetçilik, ataerki, ırkçılık, yaş ayrımcılığı gibi eylemlerle birey ve gruplara açık veya üstü örtülü baskılar uygulayabilir. Baskı karşıtı kuram sosyal ve politik düzeylerde güç ve kaynakların eşit dağılmaması sonucunda baskının ortaya çıktığı ileri sürülmektedir (Burke 2013, Robbins 2011). Baskı yoluyla; gelişme, pozitif yönde değişme, gerçek potansiyelin kullanımını kısıtlamaktadır (Teater 2015). Ayrımcılık ise; kadınlar, etnik azınlıklar, engelli ve yaşlı bireyler gibi toplumda daha güçsüz olduğu kabul edilen birey veya gruplara yönelik ön yargılı, adaletsiz ve eşitsiz davranış biçimidir (Thompson 2001). Azınlık gruba zarar veren tutum ve davranışların gündelik yaşamda uygulanması ayrımcılığı ifade etmektedir. Allport (1954)’a göre ön yargı ile başlayan süreç soykırıma kadar gidebilmektedir. Ayrımcılık ile ilgili süreçler Şekil 2’de gösterilmiştir.

Şekil 2. Ayrımcılık ve Ön Yargı Şeması

Bandura'nın Sosyal Öğrenme Kuramına göre insanlar ayrımcı tutum ve davranışlara sahip insanları model alma yoluyla ön yargı ve ayrımcılığı öğrenmektedir (Allport, 1954). Thompson(2001)'a göre ise ayrımcılık kişisel, kültürel ve yapısal düzeylerde ortaya çıkmaktadır. PCS modelinde, üç düzey arasında hiyerarşik bir ilişki olmamakla birlikte ayrımcılığın nasıl işlendiğinin ortaya konulması amaçlanmıştır. Kişisel (personal), bireysel düzeydeki duygu ve davranışları içermektedir. Kültürel(cultural), bireyin içinde yaşadığı kültürün bir getirisi olarak içselleştirdiği tutum ve davranışlarla ilgilidir. Yapısal, yapısal olarak güç ile bağlantılı olan durumları içermektedir. PCS modeli Şekil 3'de gösterilmiştir.

Şekil 3. PCS (Personal-Cultural-Structural) Modeli

Baskı ve ayrımcılıkla bireysel düzeyde mücadele, ortak bir kültüre sahip grupların ya da ayrımcı ve baskıcı uygulamalar yapan bir toplumun baskıcı davranışların değiştirmesine göre daha kolaydır (Teater 2015). Çünkü toplumsal değişim yaratmak uzun vadede mümkün olabilir. Baskı karşıtı kuram kapsamında “çoklu tehlike” (multiple jeopardy) kavramına da değinilmesi gerekmektedir. Çoklu tehlike toplumda ayrımcılığa neden olabilecek birden fazla özelliğe sahip olmaktır. Örneğin; hem siyahi, hem engelli, hem kadın olmak gibi (Ward 2004, Tarantola 2007, Jyrkinen ve McKie 2012). Dominelli (2002), baskı karşıtı sosyal hizmet uzmanlarının göz önünde bulundurmaları gereken üç düzeye dikkat çekmiştir: baskı karşıtı kuramın ilke ve yöntemlerinin anlaşılması, baskı ve ayrımcılıkla çalışma becerisine sahip olunması, baskı karşıtı kuramın ilkelerini uygulanması.

İrkçılık, sınıf ayrımcılığı, ataerki, cinsiyetçilik gibi eylemlerle birey, toplum ve kurumlar aracılığıyla birey ve gruplara baskı uygulanabilir. Mülteciler göç edilen ve kültürel farklılıklara sahip olunan yeni toplumda ırkçılığa maruz kalabilmektedir. Ayrıca, kadınlar ve erkekler toplumsal cinsiyet rollerinden dolayı cinsiyetçi uygulamalara maruz kalabilmektedir. Mültecilerin kültür, cinsiyet gibi sahip olunan birden fazla özelliğinden dolayı dışlanması çoklu tehlikeyi doğurmaktadır. Mültecilere yönelik baskı, ayrımcılık, eşitsizlik, adaletsizlik ve çoklu tehlike ile onların sahip olduğu potansiyeli ortaya çıkarması ve gelişimi engellenmektedir.

Baskı ve ayrımcılık kişisel, kişilerarası, kültürel ve yapısal olmak üzere çeşitli düzeylerde ortaya çıkmaktadır. Bu doğrultuda baskı karşıtı sosyal hizmet müdahalesinin de çok düzeyli olması gerekmektedir. Bireysel düzeyde müdahalede sosyal hizmet uzmanları güçlendirmeyi temele alarak mültecileri güçlü yanlarını ve kişisel kaynaklarını keşfetme konusunda desteklemelidir. Güçlendirme sürecinde mültecilerle birlikte çalışma yapılarak onların sürece dâhil edilmesini sağlamalıdır. Toplumsal düzeyde müdahalede toplumsal değişim yaratmak için toplumun mültecilere yönelik baskıcı davranışlarını değiştirmeye yönelik sosyal hizmet uygulamaları yapılmalıdır.

4.5.2. Feminist Sosyal Hizmet Uygulamaları

Mülteci üniversite öğrencilerine yönelik sosyal hizmet uygulamalarında kullanılan kuramlardan bir diğeri feminist sosyal hizmet kuramıdır. Feminist sosyal hizmet, cinsiyetler arası ayrımcılıktan kaynaklanan psiko-sosyal sorunların çözümünde feminizmi odağına alarak mikro, mezzo ve makro düzeylerde müdahalede bulunan bilgi, beceri ve değerler bütünüdür (Barker 1999). Dominelli (2002), feminist sosyal hizmetin kadın deneyimlerinden hareket eden, kadınların bireysel durumları ve toplumsal konumları arasındaki ilişkilere odaklanan, kadınların özel gereksinimlerini göz önünde bulunduran ve karşılayama çalışan, sosyal hizmet uzmanı-müracaatçı arasındaki eşit ilişkiyi temel alan, sorunların patolojik nedenlerinden ziyade yapısal faktörlere odaklanan bir sosyal hizmet yaklaşımı olduğunu düşünmektedir.

Feminist sosyal hizmet feminizmden beslenen ve feminizmin alt başlıklarından biri olarak ortaya çıkan bir uygulamadır. Geleneksel feminist sosyal hizmet uygulamaları feministler tarafından kadın müracaatçıların özel ihtiyaçlarını karşılamadığı ve geleneksel toplumsal cinsiyet rolleri ile bağlantılı olduğu gerekçesiyle “cinsiyet körü” (gender blind) olarak eleştirilmiştir. Feministler ayrıca geleneksel sosyal hizmet uygulamasının seksist olduğunu ve feminist sosyal hizmet uygulamasının kadınlarla çalışmak olarak sınırlandırılmasının yanlış olduğunu dile getirmiştir (Buz 2009). Feminist sosyal hizmet geleneksel sosyal hizmetin kadınların özel gereksinimlerine cevap verememesinden dolayı cinsiyetçilik karşıtı alternatif bir uygulama olarak ortaya çıkmıştır. Feminist sosyal hizmetin ilk olarak uygulanmaya başladığı ülkeler refah seviyesi yüksek olan İngiltere, Kanada, ABD ve Avustralya’dır.

Özgürleştirici bir yaklaşım olan feminist sosyal hizmette “kişisel olan politiktir” ilkesi müdahalenin bütün düzeylerinde benimsenmelidir. Bireysel zorluklar ve sorunlar genel konular olarak yeniden tanımlanmalı ve bireysel problemlere yönelik ortak çözümler aramalıdır (Dominelli 2002). Kadının iyilik haline odaklanan feminist sosyal hizmet kadına bir müracaatçı olarak eş-anne rollerinin dışında birey olarak yaklaşılmasını önermektedir (Buz 2009). Sosyal hizmette grup çalışmasında da feminist teori benzer deneyimlere sahip kadınların birbirlerine destek olabilmesi açısından önemlidir (Teater2015). Örneğin, Gorey ve arkadaşları (2003), feminist

sosyal hizmet müdahalelerin %83'ünde grup çalışmasının kullanıldığını ortaya koymuştur.

Sosyal hizmet uzmanları kadınların ve erkeklerin toplumsal cinsiyet rollerinden kaynaklanan ve farklılaşan ihtiyaçlarını mesleki uygulamalarında göz ardı etmemelidir (Teater2015). Feminist sosyal hizmet müdahalesinde kadınların ataerkil sistemin baskısı karşısında güçlendirilmesi geleneksel toplumsal cinsiyet rollerine uyumlandırılmasının tam karşısında durmaktadır. Mikro müdahalede kadınların benlik saygısının artırılmasında makro müdahalede ise kadınların ikinci cinsiyet olarak değersizleştirilmesinin önüne geçilmesinde önemli rol oynamaktadır (Buz 2009). Feminist sosyal hizmet yaklaşımının amaçları gerçekliğin bütüncül olarak ele alınması, gücün eyleme dönüştürülmesi, eril yapının sonlandırılması, güçlendirme, bilinç yükseltme çalışmaları ve dayanışma sağlanmasıdır (Lee 2001). Türkiye'de kadınların eş-partner şiddetinden dolayı başka bir ülkeye sığınmak istemeleri sığınma nedeni olarak kabul edilmezken feministlerin çalışmalarıyla birlikte toplumsal cinsiyet kaynaklı zulüm sığınma nedeni olarak kabul edilmiştir. Ayrıca kadınlar savaş ortamında şiddetin hedefi olmakta, çeşitli türlerde şiddeti deneyimlemekte ve mağdur olmaktadır (Buz 2009).

Sosyal hizmette feminist yaklaşım doğası gereği baskı karşıtıdır, güçlendirme yaklaşımı ve ekolojik yaklaşım ile örtüşmektedir (Teater 2015). Bunun yanında birey odaklı terapi, bilişsel davranışçı terapi, anlatı terapisi, gestalt terapisi, çözüm odaklı terapi gibi geleneksel sosyal hizmet uygulamaları ile de birlikte kullanılabilir. Feminist sosyal hizmet uygulamasında önemli noktalardan biri kadınların baskı altında olmalarına karşın kadınların içinde barındırdıkları güç ve sahip oldukları kaynaklardır (Buz 2009). Feminist teorilere göre kadınların kaynaklara ve fırsatlara eşit biçimde ulaşmasının engellenmesi, kadınlar üzerinde baskı kuran toplumsal cinsiyet rolleri tarafından üretilmektedir. Bu baskı karşısında kadınların engellendiği fırsatlara ve kaynaklara ulaşılması amacı baskı karşıtı uygulamanın amaçları ile örtüşmektedir (Teater 2015). Feminizm sadece erkek üstünlüğünü ortadan kaldırmayı değil erkek üstünlüğünü de kapsayan baskınlığı sona erdirmeyi hedeflemektedir (Buz 1998). Feministler kadınların neden ve niçin baskı altında oldukları ve kadın-erkek arasındaki farklılıkların biyolojik, sosyolojik ya da her ikisinden de mi kaynaklandığı sorularına cevap aramaktadır (Yuval ve Davis 2003).

Feminist sosyal hizmet uygulamasında göz önünde bulundurulması gereken iki teori toplumsal cinsiyet şema teorisi ve kültürel ilişkisel modeldir. Toplumsal cinsiyet şema teorisinde toplumsal cinsiyet rollerinin toplum tarafından nasıl oluşturulduğunu, bireylerin bu rolleri nasıl algıladığını ve bireyin toplumsallaşması sürecinde nasıl öğrenildiğini araştırmaktadır (Bern 1981). Bu teoriye göre kadın ve erkek rolleri ile ilgili stereotipler toplum tarafından şemalaştırılmakta, bu şemalar psiko-sosyal gelişim sürecinde öğrenilmekte ve yetişkinlikte otomatik olarak kullanılmaktadır (Sharf 2012). Kültürel ilişkisel modele göre kadının benlik algısı ve benlik saygısı kadının çevresini etkilediği ve çevresinden etkilendiği ilişkilere dayanmaktadır. Olumlu ilişki ağları ve esnek bir ortamda yetişen kadın olumlu benlik algısına sahip olmakta, güvenli ilişkiler kurmakta ve kendisini güçlü hissetmektedir. Kendi ihtiyaçlarını göz ardı eden ve diğerlerinin ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik kadınlar kimlik kaybı, öz saygı yitimi ve negatif gelişim süreçleri yaşamaktadır. Bu teoride kadınların kendine yönelik bilinç ve farkındalığının artması ile güçleneceğine inanılmaktadır (Jordan 2010).

Mültecilerle çalışmada kadın ve erkeklerin cinsiyetler bakımından farklılıklarından ve cinsiyetler arası ayrımcılıktan kaynaklanan psiko-sosyal sorunların çözümüne yönelik sosyal hizmet uygulamaların odağında feminizm yer almalıdır. Mültecilere yönelik mikro, mezo ve makro düzeylerdeki sosyal hizmet uygulamaları anti-seksist ve cinsiyet farklılıklarına/ayrımcılığına duyarlı olunmalıdır.

Kadın ve erkeklerin cinsiyet rollerine göre toplumsal olarak yapılandırılmasını ifade eden toplumsal cinsiyet feminizmden doğan bir bakış açısıdır. Dolayısıyla feminizm sadece kadınların sorunları ile değil erkeklerin de erkek olmaktan kaynaklanan sorunlar yaşamasına neden olan ataerki ile ilgilenmektedir. Diğer yandan kadınlar savaş ortamında şiddetin hedefi olmakta, çeşitli türlerde şiddeti deneyimlemekte ve mağdur olmaktadır. Zorunlu göçün sonrasında yeni ülkeye yerleşme sürecinde de kadınlar kimlik kaybı, öz saygı yitimi, pozitif yönde gelişimin engellenmesi gibi çeşitli sorunlar yaşamaktadır. Bu bağlamda, mültecilere yönelik feminist sosyal hizmet uygulamalarında özellikle kadın mültecilerin deneyimlerine, kadınların yeni ülkedeki bireysel durumları ve toplumsal konumları arasındaki ilişkilere ve kadınların özel ihtiyaçlarına odaklanılmaktadır. Mülteci kadınların göç edilen ülkede ataerki sistemin baskısı karşısında güçlendirilmesi ve geleneksel

toplumsal cinsiyet rollerine uyumlandırılmasının tam karşısında durulması gerekmektedir.

Feminist yaklaşım güçlendirme yaklaşımı ile örtüştüğünden mülteci kadınlarla çalışmada birlikte kullanılmalıdır. Güçlendirme kapsamında sadece sosyal hizmet uzmanının müracaatçıları güçlendirmesi değil benzer deneyimlere sahip kadınların birbirine destek olarak güçlenmesini sağlayacak uygulamalar da yapılmalıdır. Özgürleştirici bir yaklaşım olan feminist sosyal hizmet aynı zamanda doğası gereği baskı karşıtıdır. Feminist sosyal hizmetin “kişisel olan politiktir” ilkesinden hareketler mülteci kadın ve erkeklere yönelik baskılar politik düzeyde tartışılmalıdır.

Bu çalışmada kuramsal ve kavramsal çerçeve kapsamında sırasıyla göç ve mültecilik olgularından, Dünya’da ve Türkiye’de sosyal dışlanma ve toplumsal cinsiyet eşitsizliği sorunlarından ve bu sorunlara yönelik sosyal hizmet uygulamalarında yol gösterici olabilecek baskı karşıtı kuram ve feminist kuramdan söz edilmiştir.

5. YÖNTEM

5.1.ARAŞTIRMANIN TİPİ

Tezin araştırma bölümünde nitel yöntem kullanılmıştır. Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri nicel ve nitel araştırma olarak ayrılmaktadır. Nicel araştırma gerçekliğin insan düşüncesinden bağımsız var olduğunu olduğunu ileri süren pozitivist, realist, deneysel düşünceye dayanmaktadır. Nitel araştırma ise dış dünyanın simgesel, gerçekliğin ise insanların algıladığı gibi olduğunu savunan fenomenolojik, idealist, yorumsamacı düşünceyi temel almaktadır (Kümbetoğlu 2005). Nicel araştırma yönteminde mevcut durumun tespiti ve olaylar arasındaki ilişkilerin anlaşılması için sayısal veriler kullanılırken nitel araştırma yönteminde bireylerin öznel algıları gerçekçi, doğal ve bütüncül bir bakış açısı ile aktarılmaktadır. Nitel araştırma toplumsal sistemlerin derinliklerini keşfetmeyi amaçlayan bilimsel bilgi üretim yollarından biridir. İnsanın algılama ve kavrama süreçlerinin sosyal gerçeklikten ayrı ele alınamayacağını savunmaktadır (Özdemir 2010). Sosyal gerçekliğin görünür olmadığı ve katılımcıların deneyimlerinin keşfedilmesi gerektiği durumlarda tercih edilmektedir (Neuman 2003, Royse 2004, Yin 2011). Katılımcıların bireysel bakış açılarını yakalayabilmek için bu yöntem gereklidir (Yin 2011). Nitel araştırmada karmaşık insan deneyimlerinin detaylarına ulaşılması hedeflenmektedir (Creswell 1998). Araştırmaya katılanların yaşam deneyimlerini kendi ifadeleriyle aktarması deneyimlerinde yerleşik olan anlama en iyi şekilde erişilmesini sağlamaktadır (Tashakori ve Teddlie 1998). Nitel araştırmanın teorik dayanağı algılanan gerçekliğin karmaşık doğasının büyük resmin öznel bir temsiliinin ortaya konularak ve bu özneliği hayatın içerisinde çıkarılan sayısız örneklerle yorumlayarak anlaşılabilir (Kümbetoğlu 2005).

Bu çalışmada araştırma sorularına yanıt vermek için niteliksel yöntem kullanılmıştır. Bu yöntemin seçilme nedeni sosyal dışlanmaya ilişkin istatistiksel veriler derlemenin değil, dışlanmanın araştırmaya katılan kadın ve erkekler

tarafından ne şekilde algılandığı ve deneyimlendiğini anlamanın hedeflenmiş olmasıdır (Kümbetoğlu 2012). İstatistiksel bilgiler araştırmacılara Suriyeli öğrenci sayılarını, cinsiyete göre dağılımlarını, yaş ortalamalarını, gelir düzeylerini, çalışma durumlarını, kültürel sorunlarını, eğitimsel sorunlarını gösterebilir. Ancak Suriyeli öğrencilerin dışlanmaya attettikleri anlamı, mülteciliğin onlar için nasıl bir deneyim oluşturduğunu, yaşamlarını nasıl etkilediğini ve mülteci üniversiteli olmanın etkilerini belirleyen iç ve dış faktörleri anlayabilmek için onları gözlemlemek, kendi anlatımları üzerine düşünmek, sorunu derinlemesine görebilmek ve analiz edebilmek için oldukça önemlidir. Bu kapsamda Türkiye’de Uşak Üniversitesinde Suriyeli mülteci öğrencilerin deneyimlediği savaş, dışlanma, cinsiyet eşitsizliği gibi toplumu derinden etkileyen sorunlarının derinlemesine analiz edilmesi amacıyla nitel araştırma yönteminin kullanıldığı bir araştırma yapılmıştır.

5.2.ARAŞTIRMANIN YAPILDIĞI YER VE SÜRESİ

Alan araştırması Türkiye’nin Uşak ilinde yer alan Uşak Üniversitesinde yapılmıştır. Çalışmanın ön araştırma, literatür taraması, verilerin toplanması-işlenmesi-değerlendirilmesi, araştırma raporunun yazımı aşamalarının tamamı toplamda 20 ay sürmüştür. Yarı yapılandırılmış görüşme formunu hazırlayabilmek amacıyla Temmuz 2017’de Uşak ilinde ön araştırma yapılmıştır. Ön görüşmeler göç ve mültecilik alanında görevli resmi/sivil kişi ve kurumların yanı sıra Uşak Üniversitesinde göç, mültecilik, dışlanma, toplumsal cinsiyet konularını çalışan bazı akademisyenlerle gerçekleştirilmiştir. Resmi/sivil kişi ve kurumların söz konusu ilde dışlanmaya yönelik gözlem, deneyim, tespit ve düşünceleri; mülteci ve mülteci öğrenci sayıları; mülteci öğrencilerin yoğun olarak öğrenim gördüğü alan ve yaşadığı semte ilişkin gerek resmi gerekse resmi olmayan bütün kaynaklardan bilgiler edinilmeye çalışılmıştır. Mart 2018’de yarı yapılandırılmış görüşme formu oluşturulup Nisan 2018-Haziran 2018’de saha araştırması yapılmıştır. Görüşmelerin deşifresi ve süreci elektronik ortama aktarılarak içerik analizi ve tematik analiz gerçekleştirilmiştir.

5.3.ARAŞTIRMANIN EVRENİ VE ÖRNEKLEMİ

Katılımcılar Suriye uyruklu olmak, TÖMER dil yeterliliğine sahip olmak ve Uşak Üniversitesi öğrencisi olmak kriterleri doğrultusunda belirlenmiştir. Katılımcıların belirlenmesinde yaş, medeni durum, gelir düzeyi, Uşak'tan önce yaşanılan yerler göz önünde bulundurulmamıştır. Türkiye'ye gelmeden önce Suriye dışında yaşayan ancak Suriyeli uyruğuna sahip öğrenciler de çalışmaya dâhil edilmiştir.

Bu araştırmada amaçlı örnekleme yöntemlerinden kartopu örnekleme yöntemi tercih edilmiştir. Örnekleme yöntemleri temel olarak olasılıklı ve amaçlı örnekleme olarak ikiye ayrılmaktadır. Nitel araştırmalarda daha çok amaçlı örnekleme yöntemleri tercih edilmektedir. Amaçlı örnekleme, sınırlı bilgi kaynaklarının etkili bir şekilde kullanılması için zengin bilgi verebilecek kişilerin belirlenmesi nitel çalışmalarda sıklıkla kullanılan bir tekniktir (Palinkas ve ark 2015). Neuman ve Robson (2014), toplumun genelinden farklı özelliklere sahip marjinal gruplarla ilgili çalışmalarda kartopu örnekleme yöntemini önermiştir. Benzer şekilde Liamputtong (2013), belirli etnik ya da dini grupların mensupları, kayıtsız göçmenler, kayıt dışı çalışanlar, uyuşturucu ticareti yapan sokak satıcıları gibi gruplarla yapılan çalışmalarda kartopu örnekleme yönteminin kullanılması gerektiğini belirtmiştir. Örneğin, Güney Afrika'da 42 kadın yasa dışı yollarla yapılan kürtaj deneyimlerinin incelendiği bir araştırmada kartopu örnekleme kullanılmıştır (Palinkas ve ark 2015). Literatürdeki bu bilgilerden hareketle toplumdaki dezavantajlı gruplardan birini oluşturan mültecilerle yapılan bu araştırmada kartopu örnekleme yöntemi tercih edilmiştir.

Kartopu örnekleme yönteminde araştırmacı görüşme yapılacak kişilerin belirlenmesi için katılımcılardan yardım almaktadır (Başkale 2016). Bu teknikte zengin veri elde edilebilecek kritik kişi ve durumlara odaklanılmaktadır (Flick 2014). Zincir örnekleme olarak da bilinen yöntem farklı olguların kişiden kişiye veya kişiden durumlara ulaşarak açıklanması olarak da ifade edilebilir (Baltacı 2018). Kartopu örnekleme yönteminde çalışmanın konusu ile ilgili belirlenen bir katılımcı aracılığıyla diğer kişilere ulaşılmaktadır. Marshall (1996), katılımcının yeni kişilerle görüşmede referans olması için araştırmacı ile katılımcı arasında sağlıklı güven

ilişkisi kurulması gerektiğinin altını çizmiştir. Bu yöntemde süreç doğal olarak tekrarlayıcı olduğundan “kartopu etkisi” olarak ifade edilmiştir.

Nitel araştırmada veri doygunluğu (satürasyon) önemlidir. Derinlemesine görüşmeler veri doyum noktasına ulaşıldığı aşamada sonlandırılmalıdır (Baltacı 2018). Örneklem büyüklüğü mevcut kaynaklara ve çalışmanın amacına göre farklılaşmaktadır (Dongre ve ark 2010). İlk on görüşme tamamlandıktan sonra ardışık her üç başarılı görüşme (11, 12 ve 13; 12, 13 ve 14; 14, 15 ve 16) sonunda toplanan verilerde yeni tema ortaya çıkmaması veri doyum noktasına ulaşıldığı anlamına gelmektedir (Francis ve ark 2010).

Bu araştırmada görüşme yapılan bir erkek ve bir kadın olmak üzere ilk iki kişiye ön araştırma sürecinde desteği kazanılan anahtar kişiler aracılığıyla ulaşılmıştır; daha sonra kartopu örnekleme yöntemiyle görüşülen kişilere ulaşmaya devam etmiştir. Toplamda 10 kadın 10 erkek katılımcı ile görüşme gerçekleştirilmiştir ve veri doyum noktasına ulaşıncaya görüşmelere son verilmiştir.

Tablo 8: Katılımcılar (Suriyeli Öğrenciler)

Kod	Cinsiyet	Yaş	Medeni Durum	Fakülte	Bölüm	Barınılan Yer	Gelir Kaynağı	Türkiye’den Önce İkamet Edilen Yer	Türkiye’ye Gelme Nedenleri
E_1	Erkek	22	Bekâr	Mühendislik	Makine	Arkadaşlarla evde	Aile desteği	Suudi Arabistan	Eğitim
K_1	Kadın	20	Bekâr	Mühendislik	İnşaat	Ağabeyimle evde	Aile desteği	Rakka	Güvenlik
E_2	Erkek	23	Bekâr	İletişim	Halkla İlişkiler	Arkadaşlarla evde	Çalışıyor	Şam	Türkiye’deki akrabalar
K_2	Kadın	19	Bekâr	Mühendislik	Gıda	Özel yurt	Aile desteği	İdlîb	Avrupa’ya geçiş
K_3	Kadın	20	Bekâr	İlahiyat	İlahiyat	Cemaatte	Aile desteği	Halep	Güvenlik
E_3	Erkek	20	Bekâr	Mühendislik	Ziraat	Arkadaşlarla evde	Aile desteği	Suudi Arabistan	Eğitim
E_4	Erkek	25	Bekâr	Mühendislik	İnşaat	Özel yurt	Burs	Haseki	Güvenlik
E_5	Erkek	22	Bekâr	Mühendislik	Malzeme Bilimi ve Nanoteknoloji	Arkadaşlarla evde	Aile desteği	Halep	Güvenlik
E_6	Erkek	22	Bekâr	Mühendislik	İnşaat	Arkadaşlarla evde	Aile desteği	İdlîb	Güvenlik
E_7	Erkek	24	Bekâr	İİBF	İşletme	Arkadaşlarla evde	Çalışıyor	Şam	Ucuz ülke arayışı
E_8	Erkek	22	Bekâr	Mühendislik	Maden	Arkadaşlarla evde	Aile desteği	İdlîb	Eğitim
K_4	Kadın	23	Bekâr	Eğitim	PDR	Özel yurt	Aile desteği	Benyes	Güvenlik
K_5	Kadın	18	Bekâr	İİBF	İktisat	Özel yurt	Aile desteği	Halep	Güvenlik
E_9	Erkek	21	Bekâr	Mühendislik	Maden	Devlet yurdu	Aile desteği	Lazkiye	Güvenlik
K_6	Kadın	18	Bekâr	Mühendislik	İnşaat	Özel yurt	Aile desteği	Rakka	Güvenlik
K_7	Kadın	21	Bekâr	Mühendislik	Gıda	Özel yurt	Aile desteği	İdlîb	Türkiye’deki akrabalar
K_8	Kadın	23	Bekâr	Mühendislik	İnşaat	Arkadaşlarla evde	Çalışıyor	Suudi Arabistan	Eğitim
K_9	Kadın	19	Bekâr	Mühendislik	Gıda	Devlet yurdu	Aile desteği	İdlîb	Güvenlik
K_10	Kadın	20	Bekâr	Mühendislik	Gıda	Ailesiyle evde	Aile desteği	Halep	Güvenlik
E_10	Erkek	22	Bekâr	Mühendislik	Maden	Devlet yurdu	Aile desteği	Şam	Eğitim

5.4.ARAŞTIRMA SORULARI

Araştırmada konuyla ilgili literatür taranmış olup yapılan ön görüşmelerden yararlanılarak yarı yapılandırılmış soru formu hazırlanmıştır. Nitel çalışmalarda gerçek vakalarda gerçek deneyimleri incelemek için araştırma soruları geliştirilmelidir (Bahis 2006). Araştırma soruları araştırmacının vakalar arasındaki

benzerlikleri incelemesi için tasarlanmıştır. Bu vaka çalışmasında teori ya da ilişkiler test edilmediğinden hipotezler ve değişkenler kullanılmamıştır (Baxter ve Jack 2008, Yin 2014). Araştırmada hazırlanan yarı yapılandırılmış soru formu aşağıdaki temel soorular çerçevesinde oluşturulmuştur.

Araştırma Sorusu 1: Türkiye’deki üniversitelerde öğrenim gören Suriyeli öğrencilere yönelik sosyal dışlanma hangi boyutlarıyla ne şekilde yaşanmaktadır?

Araştırma Sorusu 2: Türkiye’deki üniversitelerde öğrenim gören Suriyeli öğrenciler toplumsal cinsiyeti nasıl algılamaktadır?

Araştırma Sorusu 3: Türkiye’deki üniversitelerde öğrenim gören Suriyeli öğrencilerde cinsiyet faktörü dışlanmayı nasıl etkilemektedir?

5.5.VERİ TOPLAMA ARAÇLARI

Araştırma verilerinin toplanmasında yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Görüşmeci tarafından değerlendirilmesi gereken sorunlara yönelik açık uçlu bir soru seti oluşturulması gerekmektedir. Görüşme formu görüşmenin araştırma planından sapmamasını ve tüm soruların yanıtlanmasını sağlamaktadır (Creswell 1998). Görüşme soruları konu ile ilgili literatürden, yapılan ön görüşmelerden ve Uşak ilindeki kilit bilgi kaynaklarından yararlanılarak hazırlanmıştır. Bu bilgi kaynakları Uşak İl Göç İdaresi Müdürlüğü, Üniversite Yabancı Uruklu Öğrenci Ofisi, TÖMER, öğretim görevlileri ve öğrencilerdir. Form 31 sorudan ve üç ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, Suriyeli öğrencilerin yaş, cinsiyet gibi sosyodemografik özelliklerine ilişkin bilgi edinmeye yönelik sorular yer almaktadır. İkinci bölümde, Suriyeli öğrencilerin sosyal dışlanma algısını analiz etmeye yönelik sorular, üçüncü bölümde toplumsal cinsiyet algısını değerlendirmeye yönelik sorular yer almaktadır. Formun pilot çalışması bir kadın ve bir erkek olmak üzere iki Suriyeli öğrenci ile yapılmış olup soru formu revize edilerek son hali verilmiştir.

5.6.VERİ TOPLAMA YÖNTEMİ

Araştırma verileri yüz yüze derinlemesine görüşme tekniği ile toplanmıştır. Nitel araştırmalarda yaygın olarak kullanılan veri toplama tekniklerden biri olan görüşme (mülakat) araştırmacının önceden hazırlanmış soruları sorduğu ve katılımcının soruları yanıtladığı amaçlı bir söyleşidir (Kuş 2003). Görüşme önceden belirlenmiş ve ciddi bir hedefe yönelik yapılan, görüşme yapılan kişiye soru sorma yöntemiyle yanıtlar alınan, etkileşime dayalı, süregelen ve dinamik iletişimsel bir süreçtir. Görüşme sürecinin planlı ve amaçlı olması görüşme tekniğini hedeflere yönelik planlanmış bir veri toplama çabası haline getirmektedir. Görüşmede kullanılan soru ve cevaplar veri toplama aşamasında ilişki kurulması ve veriye ulaşılması için araçlar olarak nitelendirilebilir (Yıldırım ve Şimşek 2005).

5.7.VERİ TOPLAMA SÜRECİ

Saha araştırması 2018 yılı Nisan-Haziran ayları arasında gerçekleştirilmiştir. Katılımcılarla yapılan görüşmeleri 35 dakika ve 1 saat arasında değişirken ortalama süre 45 dakikadır. Görüşme süreci 20'nci görüşmenin sonunda veri doygunluğuna ulaşıldığı için sonlandırılmıştır. Öncelikle 7 erkek 3 kadın ile ilk 10 görüşme tamamlanmıştır. Onuncu görüşmeden sonra yapılan ardışık her üç görüşmenin ardından (11, 12 ve 13'üncü; 12, 13 ve 14'üncü gibi) elde edilen veriler değerlendirilmiştir. 18, 19 ve 20'inci görüşmelerin sonunda yapılan değerlendirmede katılımcılardan toplanan verilerin birbirini tekrar ettiği ve yeni tema ortaya çıkmadığı tespit edilmiştir. Bu nedenle görüşmeler sonlandırılmıştır.

5.8.VERİLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Nitel veriler bireylerin sorunlara ilişkin anlamlandırmalarının ve beklentilerinin kültürel ve bağlamsal olarak ele alınmasını desteklemektedir (Barbuto ve Wheeler 2006). Nitel veri analizi yöntemleri konusunda bilim insanlarınca farklı görüşler paylaşılmaktadır. Örneğin; Silverman (2001), nitel çalışmalarda kullanılabilecek veri analiz türlerini içerik analizi, hikâye analizi, etnografya ve etnometodoloji olarak dört

başlık altında ele alırken Ezzy (2002), bu kategorilere tematik analizi ve kuram geliştirmeyi eklemiştir. Leech ve Onwuegbuize (2007) ise, yedi analiz türünden bahsetmiştir. Bunlar sürekli karşılaştırma analizi, anahtar kelime analizi, kelime sayma, klasik içerik analizi, bilgi analizi, sınıflandırma analizi ve parça analizidir. Bu türler arasında toplanan verileri açıklayabilecek kavramlara ve ilişkilere ulaşılması hedeflenen içerik analizi nitel veri analizinde sıklıkla tercih edilen bir yöntemdir. (Özdemir 2014).

İçerik analizinde kodlama, veriler içinde yer alan bir cümle, sözcük, paragraf gibi bölümlerin adlandırılmasıdır. Kodlamada elde edilen veriler bölümlere ayrılmakta, incelenmekte, karşılaştırılmakta, kavramlaştırılmakta ve birbiri ile ilişkilendirilmektedir (Strauss ve Corbin 1990). İçerik analizinin temelini oluşturan kavramlar veriler arasındaki yer alan bölümlere verilen isimlerdir. Kodlama sürecinde belirli bölümler belirli kavramlarla adlandırılmaktadır. Kavramlar incelendikten sonra birbiri ile ilişkili olan kavramlar bir tema (kategori) altında toplanmaktadır (Yıldırım ve Şimşek 2006).

İçerik analizinde veriler veri toplama sürecinden önce belirlenen kavramlar ve temalara göre tümevarımcı bir şekilde kodlanabileceği gibi önceden kavram ve tema belirlenmeksizin verilerden çıkarılan kavram ve temalara göre tümdengelimci bir biçimde de kodlanabilmektedir. Genel bir çerçeve içinde yapılan kodlamada ise tümevarımcı ve tümdengelimci kodlama biçimleri birlikte kullanılmaktadır. Hem analizden önce genel bir kavramsal yapı oluşturularak kodlama yapılmakta hem de ortaya çıkan yeni kodlar eski kodlara göre düzenlenmektedir. Bu çalışmada tümdengelimci ve tümevarımcı kodlama yöntemleri birlikte kullanılmıştır (Yıldırım ve Şimşek 2006).

Veri analizinde sesli görüşme kayıtları bilgisayar ortamında yazılı metinler haline getirilmiştir. Kümbetoğlu (2012)'na göre, araştırmacının verileri inceleyerek ortaya çıkaracağı kategori ve kodları titizlikle ve özenle oluşturması sağlıklı bir nitel veri analizi için zorunludur. Bu nedenle veri analizi doğrudan araştırmacı tarafından gerçekleştirilmiştir. Kodlama sürecinde öncelikle görüşme yapılan kadınlar K1, K2...erkekler ise E1, E2...şeklinde kodlanmıştır. Katılımcıların gerçek isimleri kullanılmamıştır. Araştırmada elde edilen veriler iki aşamada analiz edilmiştir. İlk aşamada, 20 görüşme kaydı araştırmacı tarafından okunmuş ve kodlanmıştır. Daha

sonra kodlanmış metinler üzerinde çalışılmış, belirlenen tema ve alt temalar yeniden değerlendirilerek kesinleştirilmiştir. İkinci aşamada, transkripsiyonların tamamı oluşturulan temalar ve kavramlar listesine uygun olarak taranıp döküm yapılmıştır. Bulgular araştırma yürütücüleri tarafından bu dökümler üzerinden elde edilmiştir. Katılımcıların yanıtları en önemli deneyimlerini yakalayan tema ve alt temaları belirlemeye dikkat edilerek analiz edilmiştir. Bu sürecin amacı, verilerdeki en yaygın temaların tanımlanmasını sağlamak ve bu çalışma için kavramsal çerçeveye yansıtılmamış olabilecek bireysel faktörleri göz önünde bulundurmaktır. Araştırmanın genel amacından hareketle veri analizinde Türkiye'deki Suriyeli üniversite öğrencilerinde eğitim, barınma, gelir, istihdam, çalışma koşulları, kültürel farklılıklar, haklar, cinsiyete dayalı ayrımcılık konularına odaklanılmıştır.

Toplamda 20 kişi ile gerçekleştirilen alan araştırmasında katılımcıların sosyodemografik özellikleri aşağıdaki gibidir. 18-25 yaş aralığında olan katılımcıların yaş ortalaması 21'dir. Katılımcı sayısı cinsiyetler bakımından eşittir. Bütün katılımcıların medeni durumu bekârdır. Katılımcıların büyük çoğunluğu mühendislik fakültesi (n=15, %75) öğrencisidir. Çoğu katılımcı eğitim aldığı bölümde birinci sınıf (n=12, %60) öğrencisidir. Erkek katılımcıların tamamına yakını (n=7, %70) arkadaşlarıyla evde kalmakta iken, kadınların çoğu (n=4, %40) özel yurttan barınmaktadır. Katılımcıların neredeyse tamamı (n=16, %80) ailesinden ekonomik destek almaktadır. Erkeklerden 2 kişi, kadınlardan 1 kişi çalışmaktadır. 1 erkek öğrenci de Alman bir sivil toplum kuruluşundan burs almaktadır. Katılımcıların aile sosyoekonomik durumu incelendiğinde çoğunluğunun (n=20, %70) annesinin çalışmadığı, babası vefat eden bir kadın katılımcı dışında katılımcıların tamamının babasının bir mesleği olduğu görülmüştür. Katılımcıların çoğunluğunun (n=6, %30) babasının mesleği öğretmenliktir. Kardeş sayıları 1-7 arasında değişmekte olup birçoğunun 3 (n=4, %30) ya da 4 (n=4, %30) kardeşi olduğu görülmektedir. Katılımcıların birçoğu Suriye'de iken Türkiye il sınırına yakın İdlib'te (n=5, %25) ve Halep'te (n=4, %20) ikamet etmiştir. Katılımcılardan bazıları (n=3, %15) Suriyeli uyruğuna sahip olsa da Türkiye'ye gelmeden önce hayatının bir dönemini Suudi Arabistan'da geçirmiştir. İki katılımcı savaş sonrasında Türkiye'ye gelmeden önce kısa süreli olarak Mısır'da (n=1, %5) ve Ürdün'de (n=1, %5) yaşamıştır. Katılımcıların Türkiye'ye göç etme nedenleri eğitim, güvenlik, ucuz ülke arayışı, Türkiye'de yakınlarının bulunması ve Türkiye'nin Avrupa'ya geçiş için bir

durak olarak görülmesidir. Yarısından fazlası (n=11, %55) güvenlik nedeniyle göç etmiştir. Birçoğu (n=15, %75) Suriye-Türkiye sınırdan yasal yollarla geçiş yapmıştır. İki katılımcı Uşak Üniversitesinde eğitim almaya hak kazandığı için Türkiye'ye göç etmiştir ve yaklaşık 8 aydır Türkiye'de yaşamaktadır. Diğer katılımcılar ise (n=18, %90) üniversiteye başlamadan birkaç yıl önce Türkiye'ye göç etmiştir. Türkiye'de geçirdiği süre sonrasında yükseköğrenim görmeye karar vermiştir.

Araştırma sürecinde Suriye'deki savaşın da eş zamanlı devam etmesi ve Türkiye'deki Suriyeli sayısının günden güne artmasıyla göçün toplumsal etkileri de artmış ve farklılaşmıştır. Ayrıca, bu süreçte Türkiye'de yoksulluk, işsizlik gibi sorunlar artış göstermiştir. Türkiye'deki yerleşik nüfusun Suriyelilere yönelik ön yargısı nedeniyle ülkede Suriyelilere ayrılan ekonomik kaynaklar ekonomik sorunların temel nedenlerinden biri olarak görülmektedir. Daralan iş gücü piyasasında Suriyeli mültecilere yer verilmesi yerel nüfusun tepkisini çekmiştir. Ayrıca, Suriyeli mülteciler işverenler tarafından emek piyasasının sorun çıkarmayan elemanları ve ucuz iş gücü olarak görülmektedir (Lordoğlu ve Aslan 2014). Bundan dolayı işverenler tarafından niteliksiz işlerde yerel halka göre tercih edilen işgücü haline gelmişlerdir. Bunun bir sonucu olarak, toplumun Suriyelilere yönelik negatif yönde tutumu artmıştır (Akbaş ve Ulutaş 2018). Yaşanan gelişmelerden Suriyeli öğrenciler de etkilenmiştir.

Araştırma kapsamında Suriyeli nüfus içerisinde yükseköğrenim gören öğrenciler özel bir grup olarak ele alındığından özellikle eğitimsel yönden dışlanma üzerinde durulmuştur. Ancak, araştırma sürecinde yaşanan gelişmelerle birlikte Suriyeli öğrencilerde ekonomik ve kültürel dışlanma eğitim alanında yaşanan dışlanma kadar önemli boyutlar haline gelmiştir. Ayrıca, savaş ve göç süreçlerinde toplumda en çok etkilenen grupların kadınlar olduğu yaygın kabul gören bir gerçektir (Buz 2006). Mültecilerle yapılan çalışmalar genellikle kadınlar ve/veya çocuklar üzerinedir. Bu çalışmada ise mülteci öğrencilerin sorunları toplumsal cinsiyet tarafından kadın olmaya ve erkek olmaya yüklenen roller çerçevesinde değerlendirilmiştir. Cinsiyetler boyutunda bir inceleme yapılmasının nedenlerinden biri de dışlanma süreçlerinin cinsiyetler arasında nasıl farklılaştığını analiz edebilmektir.

Yapılan içerik analizinde 5 ana tema ortaya çıkmıştır. Her ana temanın altında sayıları değişen alt temalar yer almaktadır. Bu ana temalar şu şekildedir:

Tema 1: Yoksul, işsiz ve emek piyasasında dışlanan Suriyeli öğrenciler

Suriyeli öğrencilerin ekonomik sorunlarının yer verildiği bu bölümün alt temaları düşük gelir, istihdama katılmamak, güvencesiz çalışma ve eşit işe eşitsiz ücrettir.

Tema 2: Mekânın mültecilik ve dışlanma üzerindeki etkisi

Suriyeli öğrencilerin yaşadığı yerden yaşadığı şehre kadar dışlanma süreçlerinde mekânın etkisinin oldukça fazla olduğu görülmüş ve mekânsal dışlanmanın alt temaları öğrenci yurtlarında ayrımcı uygulamalar ve şehir temelli dışlanmadır.

Tema 3: Ana akım ve azınlık toplumun kültürel farklılıkları

Suriyeli öğrencilerle yerel halkın kültüründeki her bir farklılık bir alt tema oluşturmuştur. Ana akım ve azınlık toplumun kültürel farklılıkları ana teması kapsamındaki alt temalar ana dilin farklı olması, Suriyeli öğrencilerin Türkçeyi ev sahibi toplumdan farklı konuşması, aynı din farklı mezhepler, giyinme şekliyle farklılaşan Suriyeli öğrenciler, yemek kültüründeki farklılıklar ve Suriyeli olmaktır.

Tema 4: Eğitimden ve diğer sosyal haklardan dışlanan Suriyeli öğrenciler

Bu bölüm araştırma kapsamında yükseköğrenim sistemi içinde Suriyeli öğrencilerin Türkiye'deki diğer Suriyeliler içerisinde özel bir grup olarak çalışılmasından dolayı önemli bir yere sahip olup eğitim ve diğer sosyal haklar bakımından dışlanma olmak üzere iki ayrı alt tema altında değerlendirilmiştir. Bir eğitim kurumu olarak üniversite alt teması ise kendi içinde öğretim elemanlarının, öğrencilerin, yabancı uyruklu öğrenci ofisi görevlilerinin söylem, tutum ve davranışları olmak üzere alt temalardan oluşmaktadır. Diğer kurumlardan hizmet alan Suriyeli öğrenciler alt teması kendi içinde sağlık kurumları ve göç kurumlarında çalışanların söylem, tutum ve davranışları alt temalarını içermektedir.

Tema 5: Toplumsal cinsiyetin bir dışlanma faktörü olarak araçsal rolü

Bu bölümdeki alt temalar barınma ve istihdamda cinsiyet temelli dışlanma, kamusal/özel alanda cinsiyet temelli dışlanma, göç sürecinde kadın olmak, siyasete katılım, çalışma ortamında kadın ve erkekler, toplumsal cinsiyet temelli şiddet,

toplumsal yaşamda algılanan kadınlık ve erkeklik rolleri, Suriyeli gelin olmak, ailede karar alma süreçlerinde kadın olmaktır.

5.9.ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI

Katılımcıların birçoğu ses kaydı yapılması konusunda isteksiz olsa da tamamı ses kayıt cihazı kullanılmasını kabul etmiştir. Buna rağmen görüşmelerde ses kaydı yapılmasından dolayı tedirginlik yaşanmıştır. Görüşmelerin tamamında kullanılan mekân katılımcının tercihi bırakılmıştır. Görüşmeler kantin, kafeterya, park, katılımcının evi gibi mekânlarda ikili görüşmeye uygun ortam oluşturularak yapılmıştır. Katılımcıların tamamı üniversitede TÖMER tarafından dil yeterliliği onaylanmış kişilerden oluşmaktadır. Diğer yandan Arapça bazı ifadelerin Türkçede doğrudan karşılığının olmaması ve bazı katılımcıların Türkiye’de bir yıldan az zaman geçirmiş olmasından kaynaklanan dil sorunları iletişimi olumsuz etkilemiştir. Araştırmaya katılanların bazıları Türkiye toplumunda Suriyeli mültecilere yönelik olumsuz bakış nedeniyle görüşme sırasında sorulan soruları yanıtlamada çekingen davranmıştır. Araştırmacı ile katılımcılar arasındaki araştırmanın gerçekleştiği kurumun personeli ve öğrencisi olunmasından kaynaklanan hiyerarşik ilişki görüşmelerdeki eşit ilişkiyi kısmen zedelemiştir.

5.10. ARAŞTIRMANIN ETİK YÖNÜ

Öncelikle araştırmanın gerçekleştiği kurum resmi olarak araştırmanın içeriği ile ilgili bilgilendirilmiş ve gerekli izinler alınmıştır. Araştırmada etik ilke ve sorumluluklara uyulmuştur. Katılımcılarla ilgili risk ya da zarar oluşmaması için azami dikkat gösterilmiştir. Araştırmaya katılan Suriyeli öğrenciler için en temel konu verilen bilgilerin üniversite mensupları ile paylaşılması korkusudur. Bu nedenle asıl sorun onların güvenini kazanmak olmuştur. Ancak bu güven ilişkisi kurulduktan, katılımcılar düşüncelerini paylaştığında başlarına kötü bir şey gelmeyeceğine inandıktan sonra görüşmeler yapılmıştır. Her bir katılımcının onayı araştırmanın amacı ayrıntılı olarak açıklandıktan sonra alınmıştır. Araştırmacı ve katılımcı arasındaki ilişkinin eşitlikçi olmasına azami özen gösterilmiştir.

Yapılan görüşmelerde görüşülen kişilerin haklarının ihlal edilmemesine önem verilmiştir. Ses kaydı için izin istenmiştir. Görüşmecilerin isteği doğrultusunda görüşmeler sırasında ses kaydına ara verilmiştir. Araştırma raporunun yazımında alıntılar ifadelerin özünü bozacak herhangi bir değişiklik yapılmadan aktarılmıştır. Görüşülenlerin temel sosyodemografik bilgileri her alıntı sonunda belirtilmiştir. Bu noktada katılımcıların kimliğini ortaya koyacak özel bilgilere yer verilmemiştir.

Araştırma raporunda hiçbir üniversite personelinin adının geçmeyeceği konusunda tüm katılımcılar bilgilendirilmiştir. Araştırmanın amacının dışlayıcı söylemlerde bulunan ve tutum sergileyen akademisyen ve görevlilerin ifşa edilmesi olmadığı, daha çok sosyal dışlanmanın Suriyeli öğrenciler için yarattığı sorunların ortaya koyma amacı taşındığının altı çizilmiştir. Ön görüşme sürecinde görüşülen resmi/özel kişi ve kuruluşlardan adlarının araştırma raporunda geçmesi konusunda izin alınmıştır.

Celal Bayar Üniversitesi Etik Komisyonu'nun 30.03.2018 tarihli ve 2018/02 sayılı toplantısında araştırmanın etik yönden uygun olduğuna karar verilmiştir. (Ek 2)

6. BULGULAR

6.1.YOKSUL, İSSİZ VE EMEK PİYASASINDA DIŞLANAN SURİYELİ ÖĞRENCİLER

“Suriyeli mecbur diyorlar istersen çalışma istersen çalış...”

6.1.1. Düşük Gelir

Savaşların ülkelerin güvenliği yanında ekonomisini de altüst ettiği yadsınamaz bir gerçektir. Suriye’de yaşanan savaş ülkede yaşayan vatandaşların ve başka ülkelere göç eden mültecilerin ekonomik durumunu olumsuz etkilemiştir. Savaş nedeniyle yoksullaşmanın ardından yeni bir ülkeye yapılan zorunlu göç ve yeni ülkede çeşitli nedenlerle yoksulluğu kalıcı hale gelen mülteciler tüketim süreçlerine katılamamakta bu durum da mülteci öğrencilerin ekonomik olarak dışlanmasını beraberinde getirmektedir.

E2: “İlk geldiğimde ailemden para alıyordum, ama onlar için çok sıkıntı oldu, orada durumlardan önce 1 dolar 50 Suriye parası yapıyordu, şimdi 1 dolar 500 Suriye lirası yapıyor, 10 katı arttı yani. Ailem aynı maaşı alıyordu, bana da para gönderiyorlardı, çok sıkıntı yaşadılar, fazla gönderemiyorlardı, benim de elimde az para oluyordu, internetten çalışmaya başladım kendi kendime idare ediyorum.” (Erkek,23,Halkla İlişkiler ve Reklamcılık, Şam)

Suriye’de yaşanan savaştan dolayı birçok insan işini kaybetmiştir. Buna rağmen sınırlı da olsa çalışma hayatını sürdürenler bulunmaktadır. Ancak insanlar gelir elde etse dahi savaşın devam etmesi Suriye parasını gün geçtikçe değersizleştirmektedir. Uluslararası piyasalarda değersiz olan Suriye parası Suriyelilerin ülkelerindeki ekonomik refah düzeyini göç ettiği ülkelere sürdüremeyeceği anlamına gelmektedir. Dövizin karşısında ederi düşük olan Suriye parası mültecileri yeni yerleşilen ülkelere doğrudan yoksul kılmaktadır.

6.1.2. İstihdama Katılamamak

Türkiye’de üniversitelerde öğrenim gören yabancı uyruklu öğrencilerin çalışma hakkı bulunmamaktadır. Ekonomik durumu yetersiz olan Suriyeli öğrenciler yasal çalışma hakkı bulunmadığından kayıt dışı çalışma yoluna başvurmaktadır. Kayıt dışı çalışma iş gücü piyasasında mültecilerin yaşadığı sorunların başında gelmektedir. Örneğin; Süral (2007)’a göre, kayıt dışı çalışma kitlesel göçle Türkiye’ye gelen kadınların çalışma hayatında yaşadığı sorunların başında gelmektedir. Türkiye kendi içerisinde işsizlik sorunu ile mücadele eden bir ülke olması zaten sınırlı olan istihdam olanaklarının içinde Suriyeli mültecilerin yer almasını zorlaştırmaktadır. İstihdam sınırlılığına öncelikle dil farklılıkları olmak üzere kültürel farklılıkların da eklenmesi ile iş bulma konusu neredeyse imkânsız hale gelmektedir.

K10: “Çarşıda her iş ilanını arıyorum, öz geçmiş bırakıyorum numaramı bırakıyorum ama hiç geri dönüş alamadım.” (Kadın,20,Gıda Mühendisliği, Halep)

İşsizlik sorunun çözümünde diğer sosyal sorunlarda olduğu gibi sosyal destek mekanizmaları önemli rol oynamaktadır. Mülteci öğrencilerden bazılarının yalnız göç etmesi ve Türkiye’de yakınlarının bulunmaması aile/akraba sosyal desteğinden yoksun olmasını beraberinde getirmektedir. Diğer yandan kimi öğrencilerin Türkiye’ye savaştan önce veya sonra kendilerinden önce yerleşmiş akrabaları bulunmaktadır. Aile/akraba sosyal desteğinin birçok Suriyeli öğrencinin istihdama katılım sorunlarının üstesinden gelinmesinde etkili olmuştur. Suriyeli öğrenciler aile/akraba sosyal desteği ile veya başka fırsatlar ile iş bulabilseler dahi çalışma şartları mülteci öğrencilerin hayatlarında yeni zorluklara yol açmaktadır.

K1: “Yok aramadık, bizim akrabamız buradaydı ya, onlar buldular, hemen gidip başladık, çıkıp aramadık yani.” (Kadın,20,İnşaat Mühendisliği, Rakka)

E5: “Evet daha çok Suriyeli işçiler çalışıyordu ama Türkler de vardı. Abim muhasebecilik yaptığı için o fabrikada çalışıyordu o yüzden girdim işe yoksa ben arayacaksam zor bulurdum.” (Erkek,22,Malzeme Bilimi ve Nanoteknoloji Mühendisliği, Halep)

6.1.3. Güvencesiz Çalışma

Suriyeli öğrencilerin çalışma izni bulunmamasına karşın yapılan görüşmelerde katılımcıların birçoğunun iş gücü piyasasına dâhil olduğu öğrenilmiştir. Mülteci öğrenciler düşük ücretli, güvencesiz, kayıt dışı işlerde çalışmaktadır. Zorlu çalışma koşulları altında emek yoğun işler karşılığında düşük ücret almaktadır.

E4: “Çalıştım ben, neydi adı onun ya İstikbal gibi büyük bir mağaza var ya. 2 gün çalıştım orada. Türkiye’de gerçekten iş zor ya. Gerçekleri söyleyeyim iş zor ve bir de maaşı az. Suriyelilere az.35 TL günlük, gerçekten az.” (Erkek,25, İnşaat Mühendisliği, Haseke)

E5: “12 saat bir işti. Gece nöbeti var, gündüz nöbeti de vardı. Çok yoğun çalışıyorduk yani yoruluyorduk. Daha önce hiç çalışmadığım için 800 TL alıyordum. Bir haftada bir günümüz tatildi. Çok yoğun çalışıyorduk.”(Erkek,22,Malzeme Bilimi ve Nanoteknoloji Mühendisliği, Halep)

K4: “Önce bir 15 gün öğrendim, parasız olarak, sonra da çalışmaya başladım, ne kadar ücret alıyordun, ayda 600 lira alıyordum günde 12 saat çalışıyordum, sabah 7de çıkıp 7de dönüyordum.” (Kadın,23,Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik, Banyas)

Kayıt dışı çalışma en temelde çalışanın can güvenliğinin bulunmaması anlamına geldiğinden başta çalışan olmak üzere çalışan ve işveren açısından önemli riskler taşımaktadır. Buna rağmen öğrencilerin eğitimini sürdürmek için çalışmak zorunda olması, mesleki yeterliliğinin ve iş tecrübesinin bulunmaması, Suriye’de ve Türkiye’deki sektörel ve çalışma koşullarındaki farklılıklar gibi nedenler öğrencileri kayıt dışı istihdam edilmeye itmektedir. Türkiye’deki sınırlı istihdam olanakları karşısında iş bulma konusunda Suriyelilerin daha fazla zorlanması nedeniyle daha az sorun çıkaran eleman olması, Suriyelilerin Türkiye’deki haklarının farkında olmaması veya hak savunuculuğu yapacak güçte olmaması onları işverenler için tercih edilir çalışan haline getirmektedir. Suriyeli öğrencinin aşağıdaki ifadesiyle güvencesiz çalışmaya kadın ve erkek cinsiyet fark etmeksizin öğrenciler tarafından maruz kalınmasına dikkat çektiği görülmektedir.

K10: “Kayıt dışı çalışan öğrenciler var erkek öğrenciler de kadın öğrenciler de. Garsonluk mesela, tezgâhtarlık, öyle bir şeyler yapıyorlar, yani her işveren sigorta vermez.” (Kadın,20,Gıda Mühendisliği, Halep)

6.1.4. Eşit İşe Eşitsiz Ücret

Çalışanlara eşit ücret verilmemesi çalışma hayatındaki ayrımcı uygulamaların en bilinen örneklerinden biridir. İş hayatında eşit işe eşit ücret verilmemesi genellikle aynı işleri yapmasına rağmen kadınlara erkeklerden daha az ücret ödenmesi şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Kadınların çalışma hayatında maruz kaldığı bu eşitsiz uygulamaya benzer şekilde Suriyeli öğrencilerin birçoğu Türk vatandaşları ile eşit çalışma yeterliliğine ve koşullarına sahip olduğunu ancak daha düşük ücret aldığını ifade etmişlerdir. Buradan hareketle kadınlara ve Suriyelilere yönelik ayrımcılığın çıkış noktasının çalışma hayatında güçlü-çoğunluk olan karşısında güçsüz-azınlık olana uygulanan ayrımcı politikalar olduğu söylenebilir.

E9: “Çok az ücretler yetersiz. Toplam çalışan olmazsa yaşamak zor zaten az maaş ile çalıştırılıyorlar. İşte Suriyeli mecbur diyorlar istersen çalışma istersen çalış diyorlar mecbur çalışıyor. Bazı yerlerde de eşit veren yerler var da çoğunluk daha az ücretle çalışıyor.” (Erkek,21,Maden Mühendisliği, Lazkiye)

Suriyeli öğrenciler ücret eşitsizliği uygulamasının farkında olsalar da işe ihtiyacı olduğundan çoğu zaman bu durumu kabullenmekte ve normalleştirmektedir. Öğrenciler kendi deneyimlerinin yanında başta akraba olmak üzere sosyal çevresindeki diğer Suriyelilere uygulanan eşitsiz ücret uygulamalarından da söz etmişlerdir.

K10: “Kötü hissettiriyor yani, herkes aynı işi yapıyor ama ağabeylerim daha az maaş alıyorlar, neden diğerleri daha yüksek alıyorlar, ikisinin de tecrübesi var artık, önce şey mesela, tecrübesiz biriyken, daha düşük vermesi doğal ama tecrübeli olduktan sonra birazcık yükselse mantıklı ama olmuyor hayata devam etmek zorundayız, yapacak bir şey yok.” (Kadın,20,Gıda Mühendisliği,Halep)

E9: “Benim babam mesela 1700’e çalışıyor normalde kamyon şoförleri 3000’e yakın alıyor. O da mecbur çalışıyor yapacak bir şey yok.” (Erkek,21,Maden Mühendisliği,Lazkiye)

E4: “Benim arkadaşım vardı yanındaki Türk arkadaşı 100-150 alıyordu adam 35-40 alıyordu. Hatta benim arkadaş iki katı yapıyordu işi düşünün. Vücudu bayağı sağlamdı iki katı yapıyordu.” (Erkek,25,İnşaat Mühendisliği,Haseke)

E4: “Hatta benim çalıştığım yerde ben size bunu söyleyeyim. Çalışıyorduk biz saat 12 olmuştu yemek molası falan vardı biz oturduk tam orada benimle birlikte 5 Suriyeliyiz orada. Bir tane adam geldi patronu sordu, bizim patron mu ne deniyorsa ona. Aramızda en iyi Türkçe bilen de benim. Diğerleri bilmiyordu bile. Adam bize 35 TL veriyor günlük olarak. Gelen yani diğer iş arayana adama dedi ki 100 TL veririm. Madem sen bize 35 TL veriyorsun niye o adama 100 TL ödüyorsun.” (Erkek,25,İnşaat Mühendisliği, Haseke)

Suriyeli mülteci öğrenciler aynı işi yapmasına hatta bazen daha çok çalışmasına rağmen Türk vatandaşlarından daha az ücret almaktan dolayı rahatsızdır. Mülteci öğrenciler kendileriyle birlikte arkadaş, aile gibi sosyal çevrelerinde bulunanlara yönelik eşitsiz ücret uygulamalarından da rahatsızdır. Ayrıca Suriyeli öğrenciler kadınlar ve erkekler tarafından cinsiyet fark etmeksizin bu duruma maruz kalınmasına dikkat çekmiştir.

6.2.MEKÂNIN MÜLTECİLİK VE DIŞLANMA ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

“Aslına bakarsak bir tek okulda dolanıyorum, dışarı pek çıkmıyorum...”

6.2.1. Öğrenci Yurtlarında Ayrımcı Uygulamalar

Temel ihtiyaçlardan biri olan güvenli bir ortamda bulunma gereksiniminden dolayı insanlar genellikle kendisi ile benzer özelliklere sahip kimselerle birlikte yaşama eğilimindedir. Sosyal, ekonomik, etnik ve kültürel açılarından benzer olmak insanlara kendini güvende hissettirmektedir (Tümtaş ve Ergun 2016). İnsanların yabancı bir kültürün üyesi kimselerle birlikte yaşamayı tehdit olarak algılayabileceği söylenebilir. Bu algıdan dolayı bireylerin kendi kültürüne yabancı kimselerle birlikte

yaşamayı tercih etmemesi ya da bir otorite tarafından benzer kültüre sahip birey ve grupların birlikte yaşamaya zorlanması sonucunda mekânsal açıdan ayrılma söz konusu olabilir. Çalışmaya katılanların nerelerde barındığı incelendiğinde genelde erkeklerin arkadaşlarıyla kiralık evlerde, kadınların ise yurtlarda (devlet-özel) barındığı görülmüştür. Devlet yurtlarında Suriyeli öğrencilere sınırlı kontenjan ayrıldığından yurtlarda kalan öğrencilerin neredeyse tamamı özel yurtlarda yaşamaktadır. Öğrenci yurtlarında yapılan ayrıştırıcı uygulamalardan biri yurt yönetimi tarafından aynı etnik kökene sahip öğrencilerin bir arada yaşamaya yönlendirilmesidir. Örneğin, özel öğrenci yurtlarından birinde Arap olan öğrencilerin aynı daireye ya da odaya yerleştirildiği görülmüştür.

K5: “Hayır, ilim yaymada herkes Türk ama sadece bizim evimizde Araplar var. Ayı ayrı evler var evet, mesela 1 ev 4 oda var 1 mutfak, normal bir ev yani. Bizim evimizde sadece Araplarla yaşıyoruz.” (Kadın,18,İktisat,Halep)

Bazı yurtlarda ise öğrencilerin dairelere ya da odalara yerleştirilirken sadece etnik kökeninin değil vatandaşı olduğu ülkenin de dikkate alındığı görülmektedir. Yurtlarda kalan yabancı öğrenciler vatandaşı olunan ülkeye göre aynı yaşam alanına yerleştirilmektedir.

K6: “Suriyelileri bir eve koymuşlar, özel yurt olduğu için, ev şeklinde olduğu için, bizim evde sadece Suriyeliler kalıyor.” (Kadın,18, İnşaat Mühendisliği, Rakka)

Özel yurtlarda farklı etnik kökene ya da ülke vatandaşlığına sahip öğrencileri farklı odalara yerleştirme politikası uygulansa da yurtların ortak kullanım alanlarında öğrenciler bir arada bulunmak durumundadır. Ortak kullanım alanlarındaki hizmetlerin genelde Türk vatandaşlarının ihtiyaçları ve özellikleri doğrultusunda sunulduğu görülmüştür. Suriyelilerin kendi kültürlerinden kaynaklanan özgül ihtiyaçlarının göz ardı edildiği görülmektedir.

K6: “Yemek çok kötü yiyemiyoruz, biz yiyemiyoruz, çünkü çok farklı yemekler. Yani, ne bileyim acı oluyor, ya da güzel olmuyor, ne bileyim, tadı çok değişik geliyor mesela, bazı çorbalar var bizim içmediğimiz çorbalar, yani içemiyoruz, çok aç yattığımız günler de oldu yurdun yanında lokanta da yok, sipariş de

edemiyoruz, geçen gün, saydım ki, 11 gün yemekhaneye inmemişiz.” (Kadın,18,İnşaat Mühendisliği,Rakka)

E4: “Yurtta yemekler bazı günler iyi bazı günler kötü. Suriye yemekleriyle burada değişiklikler var. Siz çok baharatlı ve acı seviyorsunuz ben Antep’e geldiğimde yemek yiyemiyordum resmen öyle bir acı ki. İki tane sarma yedim 4 bardak su içtim o derece çok acı.” (Erkek,25,İnşaat Mühendisliği, Haseke)

Yemek hizmetinin sadece Türk vatandaşı öğrencilerin ihtiyaçları göz önünde bulundurularak sunulmasından dolayı Suriyeli öğrencilerin yurdunda yemek yiyememesi durumu yurdun mekânsal olarak da şehir merkezinden uzak bir konumda olması ile birleşince yetersiz beslenme hatta aç kalma gibi sorunları doğurmaktadır. Yurt mekânsal olarak dışarıdan yemek almaya uygun bir konumda olması durumunda ekstra yemek masrafı Suriyelilerin ekonomik sorunlarının artmasına neden olabilmektedir. Yurt yönetimleri tarafından yemek hizmeti örneğinde görülen şekilde dışlama üstü örtülü bir dışlama pratiği iken yapılan görüşmelerde öğrencilerin yurt yöneticileri ve yurtda barınan diğer öğrenciler tarafından açık bir biçimde dışlayıcı tutum ve davranışlara da maruz kaldığı da görülmüştür. Bazı öğrenciler yurt idaresinin ve yurttaki arkadaşlarının sadece Suriyeli olmasından kaynaklı kendisine kötü davrandığını düşünmektedir. Bazı öğrenciler de yurt yönetiminin yurt kurallarına uyulmaması durumunda Türk vatandaşı öğrenciler ile Suriyeli öğrencilere farklı yaptırımlar uygulandığını ifade etmiştir.

K19: “Çok kötüydü zaten yurt, kızlar çok kötüydü, idare çok kötüydü, bana hiç iyi davranmıyorlardı. Benim Suriyeli olmamla alakalı maalesef, oda arkadaşlarım çok kötü davranıyorlardı.” (Kadın,19,Gıda Mühendisliği, Halep)

K2: “Mesela Türk kızlar geç kaldılar konuşmuyorlar ama biz geç kaldığımızda hemen arıyorlar saat 8 bakıyoruz imzayı atmadık hemen ailemizi arıyorlar.” (Kadın,19,Gıda Mühendisliği, İdlib)

Öğrenciler yurtlarda Türklerle aynı odayı paylaştığında odadaki diğer öğrenciler tarafından sorun çıkaran kişi olarak görülebilmektedirler. Diğer öğrencilerin bu tutumu yurt yönetimi tarafından desteklendiğinde Suriyeli öğrencilerin dışlanması süreçleri ağırlaşabilmektedir.

K4: “Yurt sahibiyle her şeyi konuştum gittim, her şeyi anlattım kısaca, tamam kızım dedi, ben karımı göndereceğim bugün eve İnşallah sıkıntı yaşamayacaksın artık dedi, çıkma evden her şeyi hallederiz dedi. Gece de geldi kadın iki saat oturdu hiçbir şey konuşmadı. Sadece bu ev sizin eviniz temiz tutmakla ilgili konuştu, hepimiz için konuştu genel olarak, iki saat de kızlarla oturup konuştu, bana bile bakmadı, gittikten sonra, odama gittim ve ağladım, sadece ben yabancıyım diye böyle yapıyorsunuz diye düşünüyorum, ben mazlumum yani hiçbir şey yapmadım.” (Kadın,23,Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik,Banyas)

Toplum içindeki belirli kesimlerin konut başta olmak üzere ikamet ettikleri yer ve gündelik yaşamlarını geçirdikleri mekânlar açısından ayrışması dünyanın her yerinde karşılaşılan bir olgudur (Andersan 2004). Örneğin; Kaylı (2016)’ya göre, göçmenler şehir dışına yerleşip şehir merkezinde yaşayanlardan daha kötü koşullarda yaşamını sürdürmektedir. Çevresel, ailesel ve bireysel faktörler nedeniyle kentin olumlu fırsatlarından yeterince yararlanamamaktadır. Suriyeli olunmasından kaynaklanan mekânsal ayrışma yalnızca öğrenci yurtları ile sınırlı değildir. Suriyeli öğrenciler ve diğer öğrenciler yurtlar dışında kentin paylaşılan birçok alanında mekânsal olarak ayrılmaktadır. Mekânsal ayrışma konusunda kent içi alanlar olduğu kadar yaşanan şehirler de önemli rol oynamaktadır.

6.2.2. Şehir Temelli Dışlanma

Suriyeli öğrencilerin varlığı mikro düzeyde ev, yurt gibi alanlarda güvenlik ihtiyacıyla yabancı olunmasından dolayı diğer insanlar üzerinde tedirginliğe neden olurken makro düzeyde mahalle, semt, şehir gibi alanlarda tehdit unsuru olarak algılanmaktadır. Suriyelilerin çağırttığı güvensizlik hissi yaşanan şehre göre de farklılaşabilmektedir.

E1: “Mesela Adana’da böyle hani hiç dışlamıyorlar, bize çok iyi davranıyorlar, kötü davranmıyorlar, biraz dalga geçiyorlar ama sorun değil bence, gayet iyi görüyorum Adana’yı o konuda. Burada fakat oradan daha kötü davranıyorlar, aslına bakarsak bir tek okulda dolanıyorum, dışarı pek çıkmıyorum, arkadaşlarımla oluyorum genelde.” (Kadın,22,Makine Mühendisliği,Suudi Arabistan)

Öğrencinin Adana'da az dışlanmış hissetmesinin nedeni Adana'nın uzun yıllardır özellikle Güneydoğu Anadolu ve Doğu Anadolu bölgeleri başta olmak üzere farklı illerden göç alması nedeniyle çok kültürlü toplum yapısına sahip olması ve son yıllarda kentte yaşayan Suriyeli nüfusunun fazla olması olabilir (Duman ve Alacahan 2011). Uşak genellikle şehir dışına ve yurt dışına göç veren, düşük oranda yakın illerden benzer kültüre sahip göçmen profiline sahip olup farklılıklara daha kapalı bir kent yapısına sahiptir. Son yıllarda üniversitenin yabancı uyruklu öğrencilere eğitim vermeye başlaması ile esneklik gösterse de Uşak tek tipli toplum yapısını sürdürmektedir. Suriyeli öğrencilerin Uşak'ta bazı şehirlere göre daha çok dışlanması bu yapı ile ilgili olabilir.

6.3.ANA AKIM VE AZINLIK TOPLUMUN KÜLTÜREL FARKLILIKLARI

“Bakışlar hemen değişiyor zaten, bazen yabancı olduğumu göstermek istemiyorum, mesela Arap bir arkadaşım ile bile Türkçe konuşuyorum...”

6.3.1. Ana Dilin Farklı Olması

Dil kültürün en temel bileşenlerinden biri olduğundan yaşanan bölgenin ana dilini yeterli ölçüde konuşamamak toplumsal etkinliklere katılımın ve toplumsal ilişki kurulmasının önüne geçmektedir (Adaman ve Keyder 2006). Göçle birlikte yerleşilen ülkenin ana dilinin bilinmesi sosyal uyum açısından kolaylaştırıcı bir etkiye sahiptir. Mülteciler yerleşilen ülkenin ana dilini bilmemek ve kendi kültürünü devam ettirmek nedeniyle ana dilini konuşmayı tercih edebilir. Berry (1970), İki Boyutlu Kültürleşme Teorisinde azınlık toplumun ana dilini kullanamamasının asimilasyona neden olduğunu ifade etmiştir. Katılımcıların birçoğu ana dili Arapçayı konuştuğunda rahatsız edici bakışlara ve Suriyeliler hakkındaki olumsuz yorumlara maruz kalmaktadır. Bu nedenle Türkçe konuşmayı tercih etmektedir. Suriyeli öğrenciler özellikle yemekhane gibi kalabalık yerlerde Suriyeli kimliğini gizlemek için çeşitli baş etme mekanizmaları geliştirmiştir.

K6: “Onların yanında mesela Arapça konuştuğum zaman, telefonum çaldığı zaman, annem ya da başka biri olduğu zaman, onlar mesela bize bazıları garip

garip bakıyorlar, ama takmıyorum artık yani, yemekhaneye gittiğim zaman ses çıkarmıyoruz, telefonu sessize alıyoruz, kimse Suriyeli olduğumuzu da bilemez.”
(Kadın,18,İnşaat Mühendisliği,Rakka)

Suriyeli öğrencilerin birçoğunda tarafından kimliği gizlemek için Arapça konuşmamak tercih edilmektedir. Öğrenciler dışlanmışlıktan ana dili yerine ana akım toplumun ana dilinde konuşmayı tercih ettiğini ifade etmiştir.

E2: “Bakışlar hemen değişiyor zaten, bazen yabancı olduğumu göstermek istemiyorum, mesela Arap bir arkadaşım ile bile Türkçe konuşuyorum, Arapça konuştuğum zaman herkes bana bakıyor.” (Erkek,23,Halkla İlişkiler ve Reklamcılık, Şam)

Mülteci öğrenciler Arapça konuştuğu zaman ortaya çıkan çeşitli tartışmalara (Suriye’de yaşanan olaylar ve Türkiye’deki Suriyeli mültecilerle ilgili) katılmak istemediğinden Türkçe konuşmayı tercih ettiğini belirtmiştir. Türkiye’de Arapça konuşmanın doğrudan Suriyeli olmakla ilişkilendirildiğinin altını çizmiştir.

K2: “Türklerin önünde genellikle konuşmuyorum yani hani bu çekinmek değil de sıkıntılar olmasın diye yani böyle Suriyeli şuydu buydu onlara girmemek için çok konuşmayız ama normalde kendi aramızda konuşuyoruz. (Gülerek) Ama bu durumda kalmamak için konuşmuyorum çünkü Türkiye’de Arapça konuşuldu mu ilk akla gelen Suriyeli damgası vuruluyor.” (Erkek,19,Gıda Mühendisliği,İdlib)

Suriyeli öğrencilerle yapılan görüşmelerde Türkiye’de yaşayan Suriyelilerin tamamının Türk vatandaşları tarafından Suriye’deki savaş ortamından uzaklaşarak Türkiye’ye gelen kimseler olarak algılandığı görülmüştür. Ancak sosyo-demografik bulgularda da görüldüğü üzere Türkiye’de yaşayan Suriyeli öğrencilerin tamamı savaş nedeniyle göç etmemiştir. Örneğin; yaşamının belli bir dönemini Suudi Arabistan, Ürdün gibi ülkelerde geçiren Türkiye’de eğitim alan bazı Suriyeli mülteci üniversite öğrencileri kendilerini savaş nedeniyle göç eden kimseler yerine eğitim nedeniyle göç edenler olarak tanımlamaktadır. Bunun yaşanmasında Suriyeli mültecilerin Türkiye’de yaşamasından rahatsızlık duyan ve ülkelere geri dönmesini isteyen bazı Türk vatandaşlarının çeşitli söylemleri ve dışlama davranışları etkili olabilir.

K8: “Aslında bazen Suriyeliyim diyorum bazen demiyorum, mesela durakta oturuyordum, otobüs bekliyordum, arkadaşımınla Arapça konuşuyorduk, yanımda yaşlı bir amca oturuyordu, nerelisin kızım dedi bana, kızarak söylüyor yani, baktım böyle çok sinir oldum, dedi ki bana dönüş ne zaman dedi, ben zaten Suriye’den gelmiyorum dedim, ben okumak için geldim buraya dedim, okul olmasaydı ben buraya gelmezdim dedim.”(Kadın,23,İnşaat Mühendisliği,Suudi Arabistan)

Toplu taşıma araçları, üniversite kütüphanesinin sesli kullanım alanları ve üniversite ya da yurt yemekhanesinin Suriyeli öğrencilerin diğer öğrencilerle birlikte paylaştığı alanlar olması nedeniyle en çok dışlanma yaşanan yerlerdir. Bu nedenle Suriyeli öğrenciler özellikle bu ortamlarda Arapça konuşmaktan kaçınmaktadır. Bazı katılımcıların ana dilini kullanması ve Suriyeli kimliğinin ortaya çıkması endişesinden dolayı toplu kullanım alanlarını yanında bir arkadaşı olmaksızın kullanmamasına neden olmaktadır.

K5: “Üniversitede ben kütüphaneye gitmiyorum, yemekhaneye gitmiyorum çünkü arkadaşlarım oraya gitmiyorlar, utaniyorum zaten yanlış bir kelime konuşurum diye.”(Kadın18,İnşaat Mühendisliği,Rakka)

E1: “Otobüste konuşmadım çünkü biliyorum Türkler bazen sevmiyorlar bizi bu yüzden Arapça konuşmuyoruz sadece Türkçe.”(Erkek,22,Makine Mühendisliği,Suudi Arabistan)

K4: “Hayır, konuşmuyorum, insanlar başka tepki veriyorlar, otobüsteyken sonra ararım diyorum örneğin.”(Kadın,23,Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik,Banyas)

Dilsel farklılıklar kültürel dışlanmanın nedenlerinden biridir. Ancak göç edilen ülkenin ana dilini bilmek sözel dışlanmanın engellenmesi için yeterli değildir. Dili bilmek kadar dili göç edilen ülkedeki gibi kullanabilmek de önemlidir.

6.3.2. Suriyeli Öğrencilerin Türkçeyi Ev Sahibi Toplumdan Farklı Konuşması

Öğrencilerin Suriyeli olduğunu görünür kılan unsurlardan biri dildir. Ancak Suriyeli öğrencilerin konuşma biçimi de yabancı olduğunu ortaya çıkardığı için bir dışlanmaya neden olabilmektedir. Bazı öğrenciler Arapça yerine Türkçe konuşma konusunda çaba göstermesine rağmen Türkçeyi konuşma biçimi bakımından küçük düşürücü, aşağılayıcı davranışlara maruz kaldığını belirtmiştir.

K4: Türkçemle dalga geçmeye başladılar, mesela bara dediğim zaman para o para diye söylüyorlardı hep...” .”(Kadın,23,Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik,Banyas)

Dil gibi, din de kültürü oluşturan öğelerden biridir. Göçmenler ile göç edilen bölgede yaşayanların çoğunluğunun dini inanışın birbirinden farklı olduğu durumlarda ayrışma söz konusu olabilmektedir. Göç sonrasında ana akım ve azınlık grupların farklı dine sahip olduğunda uyum azınlık grubun dindarlığının azalmasıyla mümkün olabilmektedir. Göçmenlerin cinsiyet rolü tutumlarındaki dini farklılıkların araştırıldığı bir araştırmaya göre din olgusunun Avrupa'da göçmen entegrasyonunun önündeki en büyük engellerden biri olarak algılandığı ortaya çıkmıştır. Örneğin; Avrupa'da daha az vakit geçiren ikinci kuşak göçmenlerde Müslümanlar cinsiyet tutumları konusunda daha gelenekseldir. Daha uzun süredir Avrupa'da yaşayan birinci kuşak göçmenlerde dindarlığın azalmasıyla birlikte kültürleşme sağlanmıştır. Ayrıca; kadın göçmenlerde dindarlığın azalmasıyla birlikte cinsiyet rollerindeki geleneksel tutum değişmiştir (Röder 2012). Azınlık ve ana akım toplumun genelinde yaygın olan dini inanış ortak olduğundan sosyal uyum nispeten kolay olabilmektedir. Türkiye'de ve Suriye'de benzer şekilde halkın büyük çoğunluğu İslamiyet inancına sahiptir. Din kardeşi olunması Türkiye halkının Suriyelilere yönelik daha kabul edici ve korumacı bir tutum içinde olmasında önemli rol oynamaktadır. Ancak, aynı dinin mensubu olunmasına karşın mezhepsel farklılıkların getirdiği farklı dini prosedürler ve uygulanma biçimleri farklılaşabilmektedir. Bu farklılıkların ana akım toplumca benimsenmediği ve onaylanmadığı durumlarda dışlanma söz konusu olabilmektedir.

6.3.3. Aynı Din Farklı Mezhepler

Kültürel dışlanma birey ve grupların yaşadığı toplumda çoğunluğun inandığı dinden farklı bir dine ya da mezhebe sahip olmaktan dolayı ‘öteki’ olarak damgalanarak toplum dışına itilme şeklinde kendini gösterebilmektedir (Adaman ve Keyder 2006). Ortalama bir yıl kadar cemaat yurdunda kalan bir katılımcı Müslüman olmasına rağmen yurttan kalanların çoğunluğundan farklı bir mezhebin üyesi olduğu için çeşitli sorunlar yaşamıştır.

E2: “Onların söyledikleri şeyler bana yanlış geliyor ve yapmak istemiyorum, mesela ben namaz kılıyorum onlar da namaz kılıyorlar, ama mesela namazdan sonra ben kendi inandığım mezhebin zikirlerini söylemek istiyorum ama onlar kendi mezheplerinin zikirlerini söylettiriyorlar bana, söylememi istediler, işte 1 sene öyle kaldım, namazı öyle kıl diyorlar, ben de istemiyordum sonra işte, çıktım buradan, çıkmak zorunda kaldım yani.” (Erkek,23,Halkla İlişkiler ve Reklamcılık)

E9: “Suriyelileri koymuyorlar içeriye resmen millet güneşin altında oturuyor içeride koltuklar boş almıyorlar. Mezhepcilik olayı var yani aleviler mesela bizden gıcık kapıyorlar.” (Erkek,21,Maden Mühendisliği,Lazkiye)

Mezhepsel olarak dışlanma Suriyeli öğrencilerin çoğunluğun mensubu olduğu mezhebin kurallarını, ibadet şekillerini yerine getirmeye zorlama olarak gerçekleşmektedir.

6.3.4. Giyinme Şekliyle Farklılaşan Suriyeli Öğrenciler

Mültecilerin kendi kültürüne özgü giyim şeklini devam ettirmesi dış görünüş bakımından yerleşilen ülke vatandaşlarından farklılaşmasını beraberinde getirmektedir. Özellikle giyinme biçimi, ten rengi gibi unsurlar dışarıdan gözlemlenebildiği için farklılığı görünür kılmaktadır. Dil farklılıklarının ortaya çıkmaması için Arapça konuşulmamasının tercih edilmesi ile aynı eksende bazı katılımcılar farklılığın görünür kılınmasının önüne geçmek için Türkiye’deki insanlar gibi giyinmeye başlamıştır. Dışlanmanın önüne geçmek için Suriye kültürüne özgü

giyim şeklini değiştirmek yaygın olarak kadınlarda örtünme ve giyinme biçimini değiştirme olarak görülmektedir.

K8: Bir de türban konusunda biraz farklı, mesela Türkler ayrı bir şekilde bağlıyorlar, biz de farklı bir şekilde bağlıyoruz türbanımızı. Bazen Türkler gibi yapıyorum insanlar anlamasın diye.’(Erkek,23,İnşaat Mühendisliği,Suudi Arabistan)

K6: “Ben artık eşarbımı Türkler gibi bağlıyorum artık, ister istemez tanıyorlar bizi, Suriye’de o şekilde de yapıyoruz, ama artık son zamanlarda, artık böyle Türkler gibi giyinmeye başladık, mesela kapalı kızlar etek falan giyer ya, onlar nasıl giyiniyorsa biz de öyle yapıyorduk, dikkat çekmemek için.” (Kadın,18,İnşaat Mühendisliği,Rakka)

Türkler ve Suriyeliler arasında giyinme bakımından farklılıklar özellikle kadınların başörtüsü kullanma biçiminde görülmektedir. Katılımcıların neredeyse tamamı örtülüdür ve benzer deneyimler yaşamıştır. Buradan hareketle giyinme şeklindeki farklılıklar bakımından dışlanmanın erkeklerden farklı olarak Suriyeli kadınların yaşadığı bir sorun olduğu söylenebilir.

6.3.5. Yemek Kültüründeki Farklılıklar

İnsanın en temel ihtiyaçları bedensel varlığın ve bütünlüğün sürdürülebilmesi için gerekli olan su, ısınma, yemek, uyku gibi fizyolojik ihtiyaçlarıdır (Maslow1998). Suriye ve Türkiye’nin yemek kültüründeki farklılıkların katılımcıların yetersiz beslenmesine neden olduğu durumlar söz konusu olabilmektedir. Birçok katılımcı Suriye yemeklerini özlediğini ifade etmiştir. Ancak bazı katılımcılar Türkiye’deki yemeklerin tadını sevmemenin ötesinde tüketemediğini dile getirmiştir.

K19: “Yemekler çok farklı gerçekten, midem bulanıyor başım dönüyor çoğu zaman, alışmadığım için.” (Kadın,19,Gıda Mühendisliği,İdlib)

K6: “Yemek çok kötü yiyemiyoruz, biz yiyemiyoruz, çünkü çok farklı yemekler. Yani, ne bileyim acı oluyor, ya da güzel olmuyor, ne bileyim, tadı çok değişik

geliyor mesela, bazı çorbalar var bizim içmediğimiz çorbalar, yani içemiyoruz, çok aç yattığımız günler de oldu.” (Kadın,18,İnşaat Mühendisliği,Rakka)

Özellikle kendi yemeğini pişirme olanağının bulunmadığı ve yemeklerin yemekhanelerde yenildiği yurt, cemaat gibi toplu barınma alanlarında Suriyelilerin yemek kültürüne özgü ihtiyaçları göz ardı edildiğinde bu gibi sorunlar ortaya çıkmaktadır.

6.3.6. Suriyeli Olmak

Kültürel dışlanma teması altında dilsel farklılıklar, telaffuz ve aksan bakımından farklılıklar, mezhepsel farklılıklar, giyinme şeklindeki farklılıklar ve yemek kültüründeki farklılıklar alt temaları ele alınmıştır. Kültürel dışlanma kapsamında incelenen temalardan biri de Suriyeli olmaktır. Suriyeli olmak alt teması kapsayıcı niteliğiyle bir şemsiyeye benzetilebilir. Mülteci öğrencilerin kültürel anlamda dışlanmasının temelinde farklı bir uyruğa sahip olunması yer almaktadır. Kültürel dışlanma temasının altındaki diğer alt temalar Suriyeli olunmasını görünür kılmaktadır. Örneğin; mülteci öğrenciler farklı bir dilde konuşmasının ötesinde Arapça Suriyeli olunmasını ortaya çıkardığı için dışlanma yaşamaktadır. Katılımcılar Suriyeli olunmasından kaynaklanan dışlanmaya maruz kalmamak için Suriyeli olduğunu gizlemektedir. Öğrenciler sözel ve fiziksel olarak kötü davranılmayacağını anladığı ve kendini güvende hissettiği ortamlarda Suriyeli olduğunu açıkladığını ifade etmiştir.

E1: “Ben Suriye’yi çok seviyorum zaten, vatanım yani, ama insanların bakışları düşündükleri falan yüzünden ben gerçekten utanıyorum, Suriyeliyim diyemiyorum ne desem bilemiyorum.” (Kadın,22,Makine Mühendisliği,Suudi Arabistan)

K5: “Hiç düşünmedim ama direkt olarak Suriyeli olduğumu söylemesinler, bazen de sorduklarında yabancıyım diyorum, sonra Suriyeli olduğumu söylüyorum, çünkü bazen söylemeden önce iyi davranıyorlar, sonra kötü davranıyorlar.” (Kadın,18,İktisat,Halep)

Türkiye’de ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak ülke sınırlarına gelen veya sınırları geçen yabancılara geçici koruma statüsü verilmektedir (TBMM 2018). Geçici koruma kapsamında yaşayan Suriyelilerin durumu toplum tarafından bilinmemektedir. Suriyeliler genellikle mülteci, sığınmacı gibi statülerle adlandırılmaktadır. Suriyelilerin toplum tarafından mülteci, sığınmacı olarak damgalanması katılımcıların bazılarını rahatsız etmektedir.

K4: “Aslında bu gerçekten ben kaçmaya çalışıyorum, bu mülteci kelimesi hiç hoşuma gitmiyor. Bu gerçek yani, mülteciyiz biz ama bu kelimeyi hiç sevmiyorum ben.” (Kadın,23,Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik,Banyas)

E10: “Bu doğru tabii ki ama çok uygun ve güzel değil. Mesela mülteci öğrenci bu kelime mesela güzel değil yani.”(Erkek,22,Maden Mühendisliği,Şam)

*E7: “10 mülteci kimlik çıkartırsan daha iyi olur sizin için dediler. O yüzden mülteci kimlik çıkarttım ama ben ilk başlangıç düşünüyorum normal bir ikamet çıkartmak istiyorum yani. Mülteci olmak istemiyorum yani.”
(Erkek,24,İşletme,Şam)*

K4: “Aslından bu gerçekten ben kaçmaya çalışıyorum, bu mülteci kelimesi hiç hoşuma gitmiyor. bu kelimeyi hiç sevmiyorum ben. Suriyeliyim diyorum, mesela dışladıklarını hissettiğim zaman, yakın arkadaşlarıma anlatıyorum, ve arkadaşım bana dedi ki, Suriyeliyim deme o zaman sen de dedi bana, ben de istemsiz olarak bağırdım ona ne diyorsun sen, ben Suriyeliyim neden söylemeyeyim diye, başka bir şey demem yani Suriyeliyim.” (Kadın,23,Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik,Banyas)

Mülteci ifadesi katılımcıların bazılarını ekonomik yetersizliği çağrıştırdığından rahatsız etmektedir. Bazı katılımcılar toplumun mülteci ifadesi ile Suriyelileri yoksullukla ilişkilendirdiğini düşünmektedir. Örneğin; bazı öğrenciler savaş ortamından ayrılmak için Türkiye’ye göç etmiştir, ekonomik durumunun yeterli olduğunu düşünmektedir ve eğitime devam etmektedir. Bu öğrenciler toplum tarafından yoksulluğu ve çaresizliği çağrıştıran mülteci ifadesinin kullanılmasını tercih etmemektedir. İfade biçimi olarak mültecinin yanı sıra ‘sığınmacı’ da katılımcılar tarafından uygun görülmemektedir. Öğrenciler sığınmacı teriminin

Suriye'ye geri dönmeyi hatırlattığını düşünmektedir. Bazı öğrenciler tarafından sadece Suriyeli olarak adlandırılmak uygun görülmektedir.

K2: “Biz mülteci ama başka ülkelerde yaşayan yani Afrika’da yaşayıp fakir olan kimselerin buraya gelmesi de mültecileri tanımıyor fakat biz öyle fakir değiliz. Ama biz savaştan çıktık sadece bazen insanlar anlatıyorlar mültecisiniz para yok hayır var çalışıyoruz okuyoruz her şey var ama huzur yok bizde.” (Kadın,19,Gıda Mühendisliği,İdlib)

E4: “Suriyeli denmesini tercih ediyoruz çünkü sığınmacı sevmiyorum denmesini ya. Tamam, sığınmacı da olabiliriz ama yine o kelime olarak pek hoşumuza gitmiyor evet biz geri döneceğiz orası doğru ama ne zaman ne zaman belli değil. O zaman Suriyeli denmesini ben severim.” (Erkek,25,İnşaat Mühendisliği,Haseke)

E4: “Suriyeli denmesini tercih ediyoruz çünkü sığınmacı sevmiyorum denmesini ya. Tamam sığınmacı da olabiliriz ama yine o kelime olarak pek hoşumuza gitmiyor evet biz geri döneceğiz orası doğru ama ne zaman ne zaman belli değil. O zaman Suriyeli denmesini ben severim” (Erkek,25,İnşaat Mühendisliği,Haseke)

E9: “Hoşuna gitmese de mecbur kabul etmek zorundasın yani ülkemiz değil bir şey değil yani Mülteci dediklerinde illa ki zoruna gidiyor ama yapacak bir şey yok önünde mesela küfür eden de birisi oluyor ama napacaksın kavga etsen yine sen haksızsın laf etmesen yine sen haksızsın.” (Erkek,21,Maden Mühendisliği,Lazkiye)

E10: “Bu doğru tabii ki ama çok uygun ve güzel değil. Mesela mülteci öğrenci bu kelime mesela güzel değil yani. Bilmem siz bize nasıl bakıyorsanız sanki sıkıldınız bizden çok insan geldi ya Suriyeden?” (Erkek,22,Maden Mühendisliği,Şam)

Kültürel dışlanmanın önlenmesi için sağlıklı bir kültürleşme yaşanması gerekmektedir. Suriyelilerin misafir olarak algılanması kültürel bütünleşmeyi engellemektedir.

Sosyodemografik bulgular da görüldüğü üzere katılımcıların bazıları savaş nedeniyle Türkiye'ye göç etmiş, belli bir süre Türkiye'de yaşamış, ilköğretim-lise eğitimini Türkiye'de tamamlamış ve üniversiteye başlamıştır. Bazıları da Suriye'de yaşamakta iken Türkiye'de üniversite eğitimi almaya karar vermiştir. Gerekli koşulları sağladıktan sonra üniversiteye yerleşmiş ve Suriye'den Türkiye'ye göç etmiştir. Bazı katılımcılar ise Suriye uyruklu olup başka ülkelerde yaşamaktadır. Türkiye'ye üniversite eğitimi almak amacıyla gelmiştir. Göç geçmişleri ve deneyimleri farklı olsa da her üç durumda katılımcıların ortak noktaları Suriyeli olmak ve Türkiye'de üniversite öğrencisi olmaktır. Ancak Türkiye'de Suriyelilere sadece savaş nedeniyle göç eden kimseler gözüyle bakılmaktadır. Katılımcılardan bazıları eğitim nedeniyle Türkiye'de olmalarının onları diğer Suriyelilerden farklı kıldığını düşünmektedir.

E7: “Benim için bilmiyorum ya. Ben zaten burada okuyorum (Gülerek). Ben sınırdan girmedim Atatürk havaalanından geldim. Ben ilk başta göç idaresine gittim öğrenci ikameti aldım ve onlar da bana şu soruyu soruyorlar neden öğrenci ikameti alacaksın diye bende dedim ben buraya okumak için. Neden mülteci kimlik alacaksın diye sordular bana. Sen Suriyelisin öğrenci ikameti vermeyeceğiz sen ilk kimlik ve mülteci kimlik çıkartırsan daha iyi olur sizin için dediler. O yüzden mülteci kimlik çıkarttım ama ben ilk başlangıç düşünüyorum normal bir ikamet çıkartmak istiyorum yani. Mülteci olmak istemiyorum yani.” (Erkek,24,İşletme,Şam)

E2: “Kendimi aslında mülteci olarak saymıyorum, buraya gelme amacım okumaktı zaten. Benim amacım okumak yani, üniversiteye devam etmek, o yüzden kendimi sığınmacı olarak saymıyorum ama elimdeki kimlik sığınmacı kimliği.” (Erkek,23,Halkla İlişkiler ve Reklamcılık,Şam).

Görüldüğü gibi Suriyeliler sadece toplum tarafından değil resmi kurum ve otoriteler tarafından da mülteci olarak kabul edilmektedir. Katılımcıların resmi kurumlar ve otoriteler tarafından mülteci/sığınmacı kimliği verildiğini ifade etmesi Suriyelilerin geçici koruma statüsünün toplumun yanında Suriyeliler tarafından da bilinmediğini ortaya koymaktadır.

6.4.EĞİTİMDEN VE DİĞER SOSYAL HAKLARDAN DIŞLANAN SURIYELİ ÖĞRENCİLER

“Aynı muhabbet işte niye geldiniz niye buradasınız niye burada okuyorsunuz...”

Sosyal haklardan dışlanma bireylerin kamusal ve özel kurumlardan kendilerine tanınmış olan haklardan ve yardımlardan faydalanamaması süreçlerini ifade etmektedir (Küçükşen 2017). Sosyal haklardan dışlanma teması ile ilgili ortaya çıkan temalar üniversite ve diğer kurumlar olmak üzere iki başlık altında incelenmiştir. Çünkü Suriyeli üniversite öğrencilerine yönelik sosyal dışlanmanın araştırıldığı ve araştırma verilerinin bir eğitim kurumu olan üniversitedeki öğrencilerden toplandığı bu çalışmada eğitimde dışlanmanın diğer kurumlarda yaşanan dışlanmadan ayrı olarak ele alınması gerektiği düşünülmektedir.

6.4.1. Bir Eğitim Kurumu Olarak Üniversitede Ayrımcılık

Bu bölümde Suriyeli öğrencilerin öğretim elemanları, öğrenciler ve yabancı uyruklu öğrenci ofisinde çalışanlar tarafından maruz bırakıldıkları dışlanma deneyimlerinden söz edilmiştir. Diğer üniversite çalışanları da bazen Suriyelilere yönelik dışlayıcı davranış ve davranışlarda bulunsa da yapılan görüşmelerde mecburi ilişki kurulan bu kişilerin dışlayıcı tutum ve davranışlarından sıklıkla söz edilmiştir.

6.4.1.1.Öğretim elemanlarının söylem, tutum ve davranışları

Suriyeli öğrencilerin üniversitede etkileşim içinde olduğu kişilerin başında öğretim elemanları gelmektedir. Ayrıca sınav notu ve ders geçme konuları öğretim elemanları ile öğrenciler arasındaki hiyerarşik ilişkiyi doğurmaktadır. Dolayısıyla öğretim elemanlarının tutum ve davranışları mülteci öğrencilerin hayatında önemli rol oynamaktadır. Mülteci öğrencilerden bazıları öğretim elemanlarının tutum ve davranışlarından memnun olduğunu dile getirmiştir.

E1: “İyi çok iyi hocalar. Ben anlamıyorum ne konuşuyorlar falan. Ama hepsi çok iyi yani hocalar.” (Erkek,22,Makine Mühendisliği,Suudi Arabistan)

K4: “Sınıfta hocalar beni çok hoş görüyorlardı, mesela öğrencilerden uzakta kalıyorlar, ama hocalar beni konuşturmaya çalışıyorlardı, nasıl bir hayat yaşıyordun Suriye’de ne zaman geldin falan sorular soruyorlardı, arkadaşın var mı falan sürekli soru soruyorlardı.” (Kadın,23,Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik,Banyas)

Suriyeli öğrenciler yapılan görüşmelerde yabancı uyruklu öğretim elemanlarından destek gördüğünü ifade etmiştir. Öğrenciler öğretim elemanının yardımını yabancı olmak ile ilişkilendirmiştir ve bu durumu yabancı olmaktan doğan dayanışma olarak yorumlamıştır.

E2: “Aslında evi biz bulmadık, hocamız vardı onun sayesinde bulduk evi, üniversiteden bir hoca sayesinde, ilahiyatta okuyan bir hoca var o da yabancı aslında, Afrikalı bir hoca o ev buldu bize.” (Erkek,23,Halkla İlişkiler ve Reklamcılık,Şam)

Öğretim elemanları ders sırasında Suriye ile ilgili kişisel düşüncelerini paylaşmaktadır. Bunun yanı sıra Suriye’deki durumla ilgili tartışmalara mülteci öğrencileri dâhil olmaya zorlamaktadır. Suriyeli öğrencilerden bazıları öğretim elemanlarının Suriye’deki durum hakkındaki yorumlarından rahatsız olduğunu dile getirmiştir. Suriyeli öğrenciler öğretim elemanının ders sırasında Suriyelilerin ülkelerine geri dönmesi gerektiğine dair söylemleri karşısında kendisini kötü hissetmektedir.

K19: “Hocayla konuşmaya gireceğim, hoca diyor ya, sizin için Afrin’i aldık, artık siz ülkenize gidebilirsiniz. Hoca çok konuşuyor ders harici, sınıf içinde, gidebilirsiniz artık dedi, ben ne diyeceğimi bilmiyorum, hocam ben Türk vatandaşı oldum artık gitmeyeceğim diyecektim ama diyemedim, çok kötü oldum ama” (Kadın,19,Gıda Mühendisliği,İdlil)

Suriyeli öğrencilere göre öğretim elemanları ders sırasında Suriyeliler ile ilgili olumsuz söylemlerde bulunarak öğrencileri rencide etmektedir. Mülteci öğrencilerden bazıları öğretim elemanlarının sınav notu ve ders geçme konularında Suriyeli öğrencilere negatif yönde ayrımcılık yaptığını düşünmektedir. Örneğin bir öğrenci Suriyelilerden hoşlanmayan bir öğretim elemanının mülteci öğrencilere daha

düşük sınav notu verdiğini ileri sürmüştür. Ancak öğrenciler ders geçememe endişesi ile hiyerarşik ilişkiden dolayı tepkilerini gizlemek zorunda kalmaktadır.

E4: “İsimler söylemek istemiyorum şimdi. Şöyle duydum onlardan aynı muhabbet işte niye geldiniz niye buradasınız niye burada okuyorsunuz Suriyeliler burada çok. Hatta şey yapıyorlardı, mesela puan fazla vermiyordu yardım etmiyordu.” (Erkek,25,İnşaat Mühendisliği, Haseke)

E4: “Şu an bir tane hoca var sevmiyor hatta bir keresinde öyle bir şey konuştu ben hatırlamıyorum pek ama hatırladığım kadarıyla çok sinirlendim ona. Benim çünkü arkadaşım vardı bir Suriyeli arkadaşım vardı aynı sınıfta. Öyle bir kötü söz söyledi ki kız arkadaşım ağladı o derece. Sınıftan çıktı ve ağladı o derece. Ben çok sinirlendim buna ama bir şey diyemezsin hocadır sonuçta. Bir şey derseni bırakır dersten yani öyle bir şeyi var anladın mı?” (Erkek,25,İnşaat Mühendisliği, Haseke)

Suriyeli öğrencilerin sıklıkla etkileşimde bulunduğu gruplardan biri de diğer üniversite öğrencileridir. Üniversitede derslerde ve ders dışı zamanlarda kütüphane, yemekhane, kantin, kafeterya gibi birçok alanda birlikte vakit geçirmektedirler. Suriyeli öğrencilerin diğer öğrencilerle öğretim elemanları ile aralarında olduğu gibi hiyerarşik ilişki bulunmaması zorunlu iletişimin önüne geçmektedir. Buna rağmen üniversitede öğrenci arkadaşları ile iyi ilişkiler kurulması sosyal açıdan önemlidir.

6.4.1.2.Öğrencilerin söylem, tutum ve davranışları

Suriyeli üniversite öğrencileri diğer ülke vatandaşı öğrenciler gibi lise mezuniyeti, geçerli sınavlardan alınan puanlar vb. istenen koşulları sağladığında Türkiye’deki üniversitelerde yabancı uyruklu öğrenci statüsünde eğitim görmektedir. Ayrıca, yurt dışı öğrenci kontenjanı Türk vatandaşı öğrenci kontenjanı içerisinde yer almayıp yabancı uyruklu öğrenciler için YÖK tarafından her yıl ayrı bir kontenjan belirlenmektedir. Kısaca bütün yabancı uyruklu öğrenciler belirli kriterler doğrultusunda üniversiteye yerleştirilmektedir. Suriyeli adaylar da diğer yabancı uyruklu öğrenci adayları gibi bu kriterleri sağlamak zorundadır. Suriyeli öğrencilerin burs alması ve ücretsiz eğitim alması da tartışılan konular arasındadır. Suriyeli üniversite öğrencileri de diğer yabancı uyruklu öğrenciler gibi çeşitli burslardan

yararlanıyor olsa da devlet tarafından Suriyelilere özel burs verilmemektedir. Suriyeli üniversite öğrencileri diğer yabancı uyruklu öğrencilerden farklı olarak ücretsiz eğitim hakkına sahiptir.

Suriyeli öğrenciler ile ilgili bilgi kirliliği medyanın da yeniden üretimiyle yaygınlaşmaktadır. Mülteci öğrenciler yanlış bilinen bu konularla ilgili söylemlerden rahatsız olmaktadır. Bu konudaki bilgi kirliliğinden dolayı kendilerine kötü davranıldı düşünülmektedir. Öğrenciler sınavsız giriş ve burs alma ile ilgili sorulara sürekli maruz kaldığında kötü hissetmektedir.

K4: “Bir kâğıt yazayım diye düşündüm ben Suriyeliyim, burs almıyorum ve sınavsız olarak girmedim okula diye, sırtıma asmayı bile düşündüm yani, herkes aynı soruyu soruyordu, sen burs alıyor musun, sınavsız mı girdin diye sürekli soruyorlardı.” (Kadın,23,Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik, Banyas)

K8: “Üniversitede okuyan öğrenciler, biraz kötü davranıyorlardı, biraz sert davranıyorlardı, tepki veriyorlardı, biz sınavsız giriyoruz okula, biz burs alıyoruz diye, ama şuan ben burs almıyorum, bu yüzden öyle davrandıklarını düşünüyorum, yanlış bilgilerden dolayı.” (Erkek,23,İnşaat Mühendisliği, Suudi Arabistan)

Suriyeli öğrenciler burs alma ve rahat koşullar içinde yaşama konularındaki bilgi kirliliğinden rahatsız olduğunu vurgulamıştır. Öğrenciler eğitime devam etmek için devlet tarafından sağlanan bir destek olmadığını ve ders dışı zamanlarda çalıştığını vurgulamıştır.

E9: “Mesela diyorlar ki biz sınavsız üniversiteye giriyoruz diyorlar Suriyeliler devletten para alıyorlar çok rahat yaşıyorlar Suriyeliler o zaman. Suriyeliler bu kadar rahatsa sende mülteci ol çok iyi bir şeyse yani normalde mülteci olarak kimse yaşamayı kabul etmez. Devletten de ben şu an hiçbir para almıyorum yani kendimiz çalıştığımızı biz yiyoruz çok gerçek bilgisi olmadan konuşuyorlar ama gerçek olan bir şeyleri yok.” (Erkek,21,Maden Mühendisliği,Lazkiye)

Suriyeli mülteci öğrencilerin yabancı öğretim elemanlarıyla olduğu gibi diğer yabancı uyruklu öğrencilerle ilişkileri olumludur. Öğrenciler tarafından ortak yabancı olma deneyiminin dışlanma yaşanmasına engel olduğu düşünülmektedir. Diğer

ülkelerden gelen yabancı uyruklu öğrencilerle dayanışma ve paylaşım yaşanmaktadır.

E9: “Sınıf öyle kalabalık değil sınıfın hepsi yabancı. Yabancı olarak bir Türk var bizde (gülerek). Hepsi yabancı yani birbirimizle anlaşabiliyoruz. Yani Türk arkadaşlarım az oldu yani ayrımcılık durumlarıyla karşılaşmadım.”(Erkek,21,Maden Mühendisliği,Lazkiye)

K4: “Yeni arkadaşlarımı tanımaya başladım sonra çok iyi arkadaşlarım oldu şimdiye kadar beraberdik 5 kişiyiz hepimiz. Azerbaycan Türkistan yani hepimiz yabancıyız, yani çok iyi anılar yaşıyoruz.” (Kadın,23,Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik,Banyas)

E4: “Yabancı arkadaşlarım var Moğolistan’dan var Türkmenistan’dan var. Yardım ediyoruz birbirimize çok yardımcı oluyoruz.”(Erkek,25,İnşaat Mühendisliği,Haseki)

Suriyeli öğrenciler yabancı öğrenci olma ile ilgili işlemlerini yürütmek için sıklıkla yabancı uyruklu öğrenci ofisine başvurmaktadır. Yabancı uyruklu öğrenci ofisinde çalışan görevliler Üniversitede öğretim elemanları ve öğrencilerden sonra mülteci öğrencilerin yakın iletişim kurduğu kişilerdir.

6.4.1.3.Yabancı uyruklu öğrenci ofisi görevlilerinin söylem, tutum ve davranışları

Öğretim elemanları ve öğrenciler kadar yabancı uyruklu öğrenci ofisi çalışanlarının tutum ve davranışları da Suriyeli öğrencilerin dışlanmasının önüne geçilmesinde önemlidir. Yapılan görüşmelerde söz konusu ofisten alınan hizmetten memnun olan katılımcılar olduğu gibi olmayanlar da vardır. Suriyeli öğrenciler bu birimde en çok ücretsiz eğitim konusunda sorun yaşamıştır. Bazı öğrencilerden ücretsiz öğrenim hakkı olduğu halde para ödenmesi talep edilmiştir. Öğrenciler ve görevliler para ödeme konusunda tartışmalar yaşamıştır. Bu tartışmaların ötesinde yabancı uyruklu öğrenci ofisi çalışanları tarafından tehdit edildiğini ifade eden katılımcılar da olmuştur. Bazı öğrenciler bu sorunları çözmek için Üniversite üst yönetimine ulaşmaya çalıştığını ifade etmiştir.

E4: “Benim arkadaşlarım üniversiteye para veriyorlar. E ben gittim oradaki çalışanlara şimdi adını söylemeyeyim. Oradaki çalışanla konuştum dedim kusura bakmayın biz Suriyeliler ödemiyor bu her sene yasa çıkıyor Suriyeliler paralarını ödemiyor. Bütün üniversiteler de Suriyeliler ödemiyor parayı siz niye alıyorsunuz. Dediler ki alırsız tabii Türkmenistanlı Azerbaycanlı kardeşlerimiz ödüyorlar siz niye ödemiyorsunuz. Ben de dedim benim bu sıkıntım değil, ben mi söyledim biz ödemeyeceğiz diye devlet demiş ki Suriyeliler ödemeyeceksiniz yani yasa var yasayı getireyim isterseniz dedim, dedi yok ödeyeceksiniz.” (Erkek,25,İnşaat Mühendisliği, Suudi Arabistan)

E9: “Devlet Suriyeli öğrencileri üniversite harcından muaf tuttu. Ben de onun için geldim yabancı uyruklu ofisine başvuru için bana dedi ki bankaya harç yatır 1500 TL dedim ki Suriyeliler muaf. Dedi ki TÖMER’i olan sadece muaf. Ben de dedim ki o zaman rektöre de çıkarım dedim ki mesela Mersin Üniversitesi direkt TÖMER’siz kabul ediyor yani muaf tutuyor öğrenciyi ama Uşak Üniversitesi kendi kararıyla TÖMER şartı koymuşlar. Yani sonunda şöyle böyle yatırmadım.” (Erkek,21,Maden Mühendisliği, Lazkiye)

E9: Şöyle bir şey oldu gidiyorum öğrenci ofisine kayıt yaptırmadan para yatır diyor çıkıyorum arkadaşları görüyorum daha şimdi kayıt yaptırdım diyorlar bana bir de para yatırmadım diyorlar. Tekrar ofise gidiyorum yok öyle bir şey diyorlar. Artık ben de öncelikle valiliğe gitmeye karar verdim dedim ki direkt üniversiteye çıkarsam şimdi indirirler bizi (gülerek). Rektörlüğe gidemedim çünkü arkadaşım da tehdit edildi yani. Eğer şikâyetle bulunursan senin üniversiteden kaydını sileriz dediler.” (Erkek,21,Maden Mühendisliği, Lazkiye)

Suriyeli öğrenciler yabancı öğrenci ofisinde ücretsiz eğitim dışındaki konularda da sorun yaşamaktadır. Bu sorunlardan biri de iş yoğunluğundan dolayı Suriyeli öğrencilerle gerekli ilginin gösterilmemesidir.

K5: “Kayıt yaparken, çok kalabalık bir ortam vardı, herkes sinirli, öğle arası vakti geldi saat 12 oldu, şimdi gidin saat 13.30’da gelin dediler bağırıldılar, bütün öğrencilere sinirlendiler, şahsi bir şey yok zaten ama genel olarak kötü davrandılar, yabancı öğrenci işlerinde sadece Suriyeliler vardık.” (Kadın,18,İktisat,Halep)

Suriyeli öğrencilere yönelik sosyal haklar bakımından dışlama sadece Üniversitede yaşanmamaktadır. Mülteci öğrenciler eğitim hakkının yanı sıra diğer sosyal haklarını kullanma konusunda dışlanma pratiklerine maruz kalmaktadır.

6.4.2. Diğer Kurumlarda Hizmet Alan Suriyeli Öğrenciler

Üniversite dışındaki diğer kurumlardaki dışlayıcı tutum ve davranışları ele alan bu temanın alt temaları sırasıyla sağlık kurumları ve göçle ilgili kurumlardır.

6.4.2.1.Sağlık kurumlarında çalışanların söylem, tutum ve davranışları

Sağlık hakkı eğitim hakkı gibi en temel sosyal haklardan biridir. Suriyeli mülteciler sağlık sorunları ile karşı karşıya kaldığında kamu ve özel sağlık kurumları ve kuruluşlarında tedavi olma hakkına sahiptir. Kamusal sağlık kurumlarında geçici koruma altında bulunmalarından dolayı sıra önceliği de bulunmaktadır. Bazı öğrenciler sağlık ocakları, hastaneler gibi sağlık kurum ve kuruluşlarından almış olduğu hizmetten memnunken bazıları değildir. Sağlık personeli tarafından Suriyeli öğrencilere kötü davranılmaktadır.

E2: “Hastanelerde sağlık ocağında bir sorun yok, benim hiçbir sağlık ocağında kaydım olmadığı için herhangi birisine gittiğim zaman oradaki doktorlar yardımcı oluyorlar bize ilaç yazıyorlar, gidiyorum eczaneden, belirli eczanelerden genel olarak ücretsiz oluyor, ama bazı ilaçlar mesela az bir bedeli oluyor yani.” (Erkek,23,Halkla İlişkiler ve Reklamcılık, Şam)

K2: “Herhangi bir sıkıntı yaşamadım muayene ediyorlar.”(Kadın,19,Gıda Mühendisliği, İdlib)

K2: Mesela bir arkadaşım hastalandı, hastaneye gittik, doktor kötü davranıyor. Suriyeliler hiçbir şey bilmiyor, anlamıyor diyor mesela, bir cam vardı doktor oturuyor duymuyor bizi. Biz de siz bizi anlamıyorsunuz hiçbir şey duymuyorsunuz dedik bir şey demedi. Eve döndük çok ağladım o yüzden. (Kadın,19,Gıda Mühendisliği, İdlib)

K2: “İlk önce biz Arapça konuşuyoruz, onlar nerelisin diyorlar, biz Suriyeliyiz diyoruz, çok kötü davranıyorlar. Doktorlar siz hiçbir şeyi anlamıyorsunuz falan diyor.” (Kadın,19,Gıda Mühendisliği, İdlib)

Suriyeli öğrencilerden bazıları kamu bünyesindeki sağlık kurum ve kuruluşlarında karşılaştığı dışlanma pratiklerinden dolayı özel hastaneye gitmeyi tercih etmektedir. Öğrencilerin birçoğunun ekonomik durumu yetersiz olsa da aldığı hizmetten daha çok memnun olduğu için özel hastaneden hizmet almaya çalışmaktadır.

K4: “Hastanelerde çok kötü gerçekten, yani üstün bir tavır sergiliyorlar, sert davranıyorlar, bu yüzden ben gitmeyi tercih etmiyorum, hasta olduğum zaman özel hastaneye gidiyorum, ne kadar para veririm vereyim devlet hastanesine girmeyeyim diye.” (Kadın,23,Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik, Banyas)

6.4.2.2.Göç kurumlarında çalışanların söylem, tutum ve davranışları

Göç ile ilgili kurumlar Suriyeli mültecilerin hizmet aldığı kurumların en önemlilerinden biridir. Türkiye’de bulunan yabancı uyruklu bireylerle ilgili çalışmalar Göç İdaresi Genel Müdürlüğüne bağlı il müdürlükleri tarafından yürütülmektedir. Diğer yabancılarda olduğu Suriyeli mülteciler de iş ve işlemlerini söz konusu müdürlüklerde yapmaktadır. Örneğin; geçici koruma kimliği almak için söz konusu müdürlüklere başvurulması gerekmektedir. Öğrencilerden bazıları bu kurumda olumlu deneyimler yaşamıştır. Bazı katılımcılar ise dışlayıcı tutum ve davranışlarla karşı karşıya kaldığını ifade etmiştir.

E4: “İşte burada göç idaresine gittim çok iyiler bana çok güzel davrandılar yarım saatte işimi bitirdim çıktım sıkıntı yaşatmadılar.” (Erkek,25,İnşaat Mühendisliği, Haseke)

K19: “Göç idaresinde gerçekten çok kötü davranıyorlar, gerçekten çok kötü.” (Kadın,20,Gıda Mühendisliği, İdlib)

K2: “Oradaki davranışları hiç hoşuma gitmedi, hakikaten, dışarıdaki hayvanları biliyorsunuz, oradaki hayvanlara insandan daha fazla saygı gösteriyorlar, oraya

gidersen zaten direkt ağlarsın, gerçekten hayvana daha saygı gösteriyorlar.”
(Kadın,20,Gıda Mühendisliği, İdlib)

Bazı katılımcılar söz konusu kurumda işlemlerin çok uzun sürdüğünü ve uzun saatler boyunca beklemek zorunda kaldığını ifade etmiştir. Bazı katılımcılar tarafından işlemlerin yavaş yapılması, uzun saatler elverişsiz ortamlarda bekletilme gibi davranışlar Suriyeli olmakla ilişkilendirilmiştir.

E9: “Bilmiyorum belki de bizden gıcık kapıyorlar yani bizi sevmiyorlar... Yoruyorlar bizi bazen bir de devlet kurumlarına gidiyorsun bakıyorsun Suriyelisin mesela vatandaşlığı almaya çalışırken ise kurumlarda uyuyakalıyorlar. Adam gelmiş bilgilerini güncellemeye Suriyelileri koymuyorlar içeriye resmen millet güneşin altında oturuyor içeride koltuklar boş almıyorlar.”
(Erkek,21,Maden Mühendisliği, Lazkiye)

K2: “İzin kâğıdını almaya gittim, kısa bir şey 5 dakika bile sürmez, ben direkt sınavdan çıkıp oraya gittim, ben izin kâğıdı almak istiyorum dedim. Hayırdır, niye İstanbul'a gitmek istiyorsun dediler, tamam bekle saat 5'e kadar verelim dediler, yahu ben sabah 10'da geldim niye 5'e kadar bekleyeyim, değil mi? Bir de iş o kadar kolay ki gerçekten 5 dakikalık, sanki büyük bir iş bu, bir de o adamla konuşurken, görevli adamla konuşurken direkt izin kâğıdını almak istediğimi bahsettim, görevli adam konuşmadan önce tercüman adam demiş ki 5'e kadar bekle, o da bakiştılar, tamam 5'e kadar bekle, dedim ki niye, bayan soru sormayın dediler, ben çok sinir oldum, bir kez gitmedim 4. Gidişimde alabildim.”(Kadın,19,Gıda Mühendisliği, İdlib)

E5: “Biraz bekletiyorlar bizi. Mesela ben kimliğimi Gaziantep'ten Uşak'a taşımaya gittiğimde geçici kimlik çıkartmak için saat 6'dan gittim sabah. Ayakta bekledim. Öğlen 3-4 gibi bitirdim işimi...” (Erkek,22,Malzeme Bilimi ve Nanoteknoloji Mühendisliği, Halep)

Suriyeli öğrenciler tarafından bekletilme sorunu çalışan sayısındaki yetersizlik ile ilişkilendirmiştir. Yukarıdaki örneklerde görüldüğü gibi göç ile ilgili kurumlarda uzun süre bekleme birçok öğrenci tarafından Suriyeli olmak ile bağdaştırılmaktadır. Yaşanılan benzer tecrübelerin farklı katılımcılar tarafından farklı algılandığı ve

değerlendirildiği göz önünde bulundurularak dışlanma algısının bireysel anlamda farklılaştığı söylenebilir.

E8: “Ya iki kişi orada çalışıyor çok kişiler müracaat falan yapanlar var. Bu kadar kişiye hizmet için 2 kişi çalışıyor. Mesela ben sıra aldım sabah 8’de 12 sıra vardı ama ne zaman sıra geldi? Akşam 4’te...Bir gün bitti bomboş bitti.”(Erkek,22,Maden Mühendisliği, İdlib)

6.5.TOPLUMSAL CİNSİYETİN BİR DIŞLANMA FAKTÖRÜ OLARAK ARAÇSAL ROLÜ

“Başka bir yere gelmek, hayat kurmak, bence erkekler için daha kolaydır. Mesela Suriye’de kadınlar çalışmazlar, bizim ülkemizde öyledir...”

“Ev aramaya başladığımızda, hem Suriyeli hem erkek öğrenci olduğumuzu duyunca vermiyorlardı...”

Toplumsal cinsiyet, içinde yaşanan toplumun cinsiyete yüklediği anlam ve rollerle oluşturulan süreçlere karşılık gelmektedir (Connell 1998). Baskın olan kültürün ve toplumun cinsiyetlere yüklediği toplumsal cinsiyet rolleri çerçevesinde kadın ve erkeklerin yapabilir oldukları eylemler belirlenir ve kontrol edilir (Teater 2015). Çalışmanın bu bölümünde Suriyeli öğrencilerin dışlanmasında kadınlık ve erkekliğin etkisi değerlendirilmiştir. Çünkü, sığınma sürecinde toplumsal cinsiyet rolleri açısından kadın ve erkeklerin yaşadığı sorunlar farklılaşabilmektedir (Buz 2006). Ayrıca toplumsal cinsiyet eşitliğinin desteklenmesinin göç edilen ülkeye uyumu kolaylaştırdığına ilişkin araştırmalar mevcuttur. Örneğin; Türkiye-Avrupa göçü bağlamında toplumsal cinsiyet eşitliği tutumları ve asimilasyon ile ilgili bir araştırmaya göre; Türkiye’den Avrupa’ya yönelik göçlerde toplumsal cinsiyet eşitliğinin desteklenmesi yeni ülke kültürünün özümsemesini kolaylaştırmaktadır. (Spierings 2014).

Toplumsal cinsiyet temelli dışlanma teması ile ilgili ortaya çıkan alt temalar sırasıyla barınma ve istihdamda cinsiyet temelli dışlanma, kamusal ve özel alanda cinsiyet temelli dışlanma, göç sürecinde kadın olmak, siyasete katılım, çalışma ortamında kadınlar ve erkekler, toplumsal cinsiyet temelli şiddet, bölümler ve

mesleklerin cinsiyeti, sosyal kurumlar ve cinsiyet temelli dışlanma, toplumsal yaşamada algılanan kadınlık ve erkeklik rolleri, Suriyeli gelin olmak ve ailede karar alma süreçlerinde kadın olmaktır.

6.5.1. Barınma ve İstihdamda Cinsiyet Temelli Dışlanma

Suriyeli öğrencilerin barınma ve istihdam konularında dışlanması ekonomik ve mekânsal dışlanma temaları altında ele alınmıştır. Türkiye’de cinsiyete yüklenen anlam ve roller gereği özel alanda konumlanan kadınlar evin bakımı ve korunması konusunda erkeklere göre daha çok güven uyandırmaktadır (Dedeoğlu 2012). Bu nedenle ev sahipleri evlerini kadınlara kiralamayı öncelikli olarak tercih etmektedir. Yapılan görüşmelerde kiralık ev bulma konusunda erkeklerin kadınlara göre daha çok zorlandığı sonucuna ulaşılmıştır. Hem Suriyeli olmak hem de erkek olmaktan dolayı barınma imkânlarından dışlanmanın literatürdeki karşılığı çoklu tehliktir. Çoklu tehlike (multiple jeopardy) toplumda ayrımcılık konusu olan birden fazla özelliğe sahip olmaktır. Örneğin; hem siyahi, hem engelli, hem kadın olmak gibi (Ward 2004, Tarantola 2007, Jyrkinen ve Mc Kie 2012). Ayrıca erkek olmaktan kaynaklanan barınma ile ilgili sorunlar iş bulma başta olmak üzere farklı konularda da yaşanmaktadır.

*E2: “Mesela telefonla konuştuğumuz zaman ev aramaya başladığımızda, hem Suriyeli hem erkek öğrenci olduğumuzu duyunca vermiyorlardı.”
(Erkek,23,Halkla İlişkiler ve Reklamcılık,Şam)*

*E1: “Kız olduğum için daha kolay gerçekten, nasıl diyeyim, mesela bir eve gidiyorum ev tutmak istiyorum, ev sahipleri kızları tercih ediyorlar, iş arıyorum, iş bulmak daha kolay, erkeklere sorsan öyle şeyler söylerler size, kız iş aradığı zaman kolay bir şekilde bulur, ama erkeğin biraz araması lazım.”
(Kadın,22,Makine Mühendisliği, Suudi Arabistan)*

6.5.2. Kamusal/Özel Alanda Cinsiyet Temelli Dışlanma

Tarihsel süreçte Antik Yunan'dan günümüze kadar kadınlar ve erkekler bazı sosyal koşullara eşit şekilde sahip olamamışlardır. Kadınların ve erkeklerin dünyada sosyal olarak farklı yapılanması kadınların özgürlüklerinin sınırlandırılmasını normalleştirmiştir (Kaylı 2000). Sanayi Devriminin etkisiyle 18. yy'da ev ve iş yerleri daha önce hiç olmadığı kadar ayrılarak kadın ev içerisinde erkek de iş ortamında konumlanmıştır. Böylece kamusal/özel alan ayrımı ortaya çıkmıştır. Kadın olmaya ev içerisinde bakımla ilgili roller yüklenirken erkek olmaya akılcılık ve üretim gibi roller tanımlanmıştır (Donovan 2001). Erkek zekası ile şekillenen toplumsal otorite kadınları mantık dışılık ile ilişkilendirilen sınırlı alana hapsetmiştir (Kaylı 2000). Kadınların tarihsel süreçte özel alana hapsedilmesi zamanla toplumsallaşmıştır. Toplumda yerleşen bu algı günümüzde kadınların çalışma hayatı, sosyokültürel faaliyetler gibi kamusal alanlarda var olmasını değersizleştirmektedir (Walby 1990). Araştırmaya katılan hem kadın hem erkek katılımcılar kadınların kamusal alanda var olma konusunda çeşitli zorluklarla karşılaştığını düşünmektedir. Mülteci öğrencilerden Suriye'de kadınların beyaz yakalı işler dışında çalışmadığı, çarşı-pazar gibi ortamlarda bulunmadığı, bu ortamlardaki işlerin erkekler tarafından görüldüğü gibi bilgiler edinilmiştir.

K5: "Erkekler için zor değil çok, bizim için zor ama, çünkü biz yani sonuçta yani, ben kızım, akşam falan mesela çıkmıyorum, mesela alışverişe gidiyorum tek başıma gidemiyorum, gitsem de alışamadım, ama onlar problem çekmiyorlar." (Kadın,18,İktisat,Halep)

K4: "Belki daha kolay yaşırdım, başka bir yere gelmek, hayat kurmak, bence erkekler için daha kolaydır. Mesela Suriye'de kadınlar çalışmazlar, bizim ülkemizde öyledir, öğretmen doktor haricinde, pazarlarda çalışmazlar, fabrikalarda çalışmazlar kadınlar, ben o yüzden zorlandım zaten, mesela ben Hatay'dayken, pazara gidiyorum, bal alıyorum, Suriye'den öyle durumları yaşamadım ben, babam her şeyi alıyordu, bence erkekler için daha kolaydır." (Kadın,23,Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik,Banyas)

Kamusal alanda kadınların yer aldığı ve kadının güçlenmesinde önemli rol oynayan alanlardan biri de eğitimidir. Suriyeli öğrenciler Suriyeli kadınların

Türkiye’de eğitimde var olabilmesi için öncelikle güvenliğini sağlaması gerektirdiğini ifade etmiştir. Genç kadınların güvenli bir ortamda eğitimine devam etmesini de aile sosyoekonomik düzeyinin yüksek olması ile ilişkilendirmiştir. Görüşme yapılan öğrencilere göre Suriyeli kadınların güvenli ortamında eğitimine devam etmesi için aile sosyoekonomik düzeyinin yüksek olması gerekmektedir.

E4: “Bir kız olduğun zaman mecburen yanında fazladan bir para olacak hele ailenin durumları kötüyse zaten okumaya gelemesin. Şimdi fazla da para yanında olması gerekiyor ki şimdi sokakta yatamazsın yani kızsın sonuçta.” (Erkek,25,İnşaat Mühendisliği,Haseke)

E3: “Yani şimdi erkekler çalışabilir illa ki bir şeyler yapabilir ama kızlar biraz zor. Yani kızlar aile yanında daha iyi ama okumakta gerekli. Mesela ekonomik durumu iyi gidebilir ama ekonomik durumu kötü tavsiye etmiyorum. Ama okumak bu zamanda çok gerekli.”(Erkek,20,Ziraat Mühendisliği,Suudi Arabistan)

Araştırma bulgularından hareketle katılımcılar tarafından erkeklerin bağımsız bir birey olarak eğitim alabilmesi normal karşılanırken kadınların farklı bir ülkede aile desteğinden bağımsız var olamayacağını düşündüğü söylenebilir. Bazı ailelerde kadınların çalışması ve haneye gelir getirmesi eğitime göre önceliklidir.

E2: “Bence, her ailenin durumuna göre. Bazı ailenin durumu kötü değil. Suriye’de zengin olup da buraya gelince kızlarını okutmak için sıkıntılı olmadığı için problem yok, ama bazı diğer mesela, aileler, burada çalışmıyorlar dil sıkıntısı var ailelerde, bazen onların kızı çalışmak zorunda kalıyor kızı Türkçe öğreniyor, duruma göre bazı insanlar için okumak da gerekli olabilir, bazı insanlar sonra devam edebilirler yani.’ (Erkek,23,Halkla İlişkiler ve Reklamcılık,Şam)

Suriye ve Türkiye kültüründe genellikle cinsiyetçi tutum ve ataerkil değerlerden dolayı kadının kamusal alanda yer alması tercih edilmemektedir. Kadının kamusal alanda yer almasının kabul edildiği durumlarda da kadının kamusal alandaki konumunun ailenin çıkarlarına göre önceliklendirildiği ve kadının istek-beklentilerinin göz ardı edildiği görülmektedir.

6.5.3. Göç Sürecinde Kadın Olmak

Suriyeli öğrenciler yeni bir ülkede yeni yaşamın inşası sürecinde kadınların zorlanma nedeninin Türkiye’de toplum tarafından kadınlık ve erkeklığe ilişkilerine yüklediği anlamlar ve ahlaki değerlendirmeler olduğunu düşünülmektedir. Toplum tarafından özel alanda yer alan kadına ahlaklı olma, kamusal alanda karşı cinsle birlikte yer alan kadına da ahlaksız olma değeri yüklenmektedir.

E4: “Şimdi kız olduğumda bir o kadar rahat rahat olamayacaktın, rahat rahat gezemeyecektin, rahat rahat arkadaşlık yapamayacaktın. Biliyorsun kız olduğun zaman herkes konuşur anladın mı? Ha bir erkekle gördün mü hah işte diyorsun milletimiz biraz o hakkı yet, düşünce var. O kız erkekle yürüyorsa demek ki bir şey var.” (K-7, 25, E).

6.5.4. Siyasete Katılım

Suriyeli üniversite öğrencilerince siyasetin erkeklerin yer alması gereken bir alan olduğu düşünülmektedir. Bu düşüncede kadın olmaya yüklenen kibarlık, nezaket, bakım gibi geleneksel rollerin siyasete uygun olmadığı inancı hâkimdir. Yapılan görüşmelerde bazı katılımcılar erkekler gibi kadınların da siyasette yer alabileceğini söylerken bazıları ise kadınların güçsüz olduğu söyleminden hareketle bulunamayacağını düşünmektedir.

E3: “Cumhurbaşkanı olmak için güç gerekiyor. Yani çok mesela Suriye’de 20-30 milyon halk yönetmek gerekiyor. Yani kadınlar çok nazik.” (Erkek,20,Ziraat Mühendisliği, Suudi Arabistan)

Katılımcılar kadınları nezaket ve narinlik ile ilişkilendirdiğinden siyasi ortamların Türkler için tehlikeli olduğunu düşünmektedir.

E4: “Tabii ki ya niye olmasın. Elbette ki olabilirler. Zaten şu an Almanya’nın Başkanı Merkel. Hem de çok güzel oluyor Suriyeliler çok seviyor mesela.” (Erkek,25,İnşaat Mühendisliği, Haseke)

E8: “Siyasette yer almalı. Mesela şimdi İngiltere adı neydi hatırlamıyorum, kadınlar siyasette yerini aldılar, e olur yani. Kadınlar toplumun yarısıdır her zaman kadınlar ve erkekler toplumun yarısıdır.” (Erkek,22,Maden Mühendisliği, İdlib)

6.5.5. Çalışma Ortamında Kadın ve Erkekler

Toplumsal cinsiyetten kaynaklanan hiyerarşik olarak örgütlenmiş toplumsal yaşam kadın-erkek iş bölümünü birbirinden ayırmaktadır (Kaylı 2017). Yapılan görüşmelerde erkekler tarafından kadınların çalışma hayatında yer almamasını tercih edenler çoğunluktadır. Bazı öğrenciler ise kadınların çalışmasını desteklese de sadece erkeklerin bulunmadığı iş ortamlarında çalışılmasına sıcak bakmaktadır.

E2: “Mesela benim eşimin erkeklerin yanında çalışmasını istemiyorum aslında, erkeklerle konuşuyor falan, ben bu şeyleri istemiyorum aslında, çalışmak için sakıncası yok, öğretmen olarak çalışabilir mesela, özel ders verirse, erkeklerin çok olmadığı bir yerde çalışırsa benim için problem yok.” (Erkek,23,Halka İlişkiler ve Reklamcılık, Şam)

Suriyeli öğrencilerin birçoğu ailenin ekonomik geçimini sağlamak için para kazanılmasını erkeğin görevi olarak kabul etmektedir. Katılımcılar genellikle kadınların mümkünse çalışmamaları gerektiğini ancak ailenin maddi durumu kötü ise çalışabileceğini ifade etmiştir. Ayrıca Suriyeli öğrencilere göre hanede çalışan aile geçimini sağlayan kimse olarak değil hane geçimini sağlama görevini üstlenen erkeğin kazancının yanında aile bütçesine katkıda bulunan rolündedir.

E5: “Maddi durumu iyi değilse çalışsın. Ama zorunda kalmazsa çalışmasından yana değilim.” (Erkek,22,Malzeme Bilimi ve Nanoteknoloji Mühendisliği)

E2: “Ama genel olarak erkeğin görevi parayı toplamak olduğu için, kadınlar öyle değil mesela, erkeklerin işi kötü olduğu zaman ya da borç falan olduğu zaman kadın çalışmak zorunda kalıyor.” (Erkek,23,Halka İlişkiler ve Reklamcılık, Şam)

Kadınların çalışmasının istenmemesinin gerekçesi olarak kadının birincil görevlerinin eş, annelik, ev içi bakım rolleri olduğu ve çalışma hayatına katılan kadının bu görevleri ihmal edeceğine dair inançtır. Ayrıca Suriyeli öğrenciler tarafından kadınların geleneksel ev içi rollerin (bakım, anlama-dinleme gibi) uzantısı olan öğretmenlik, hemşirelik gibi işlerde çalışması daha çok kabul görmektedir. Ancak bu mesleklerde bile kadınların uzun saatler boyunca ait olduğu yer olarak görülen hane içinde olmaması ev içi görevlerini aksatacağı endişesi doğurmaktadır.

E4: “Yani şimdi hemşirelik diyelim, doktorluk yapabilirler mi onu bilmiyorum. Çünkü biliyorsun bir annesin, 24 saat hastanede olman lazım çocuk var çünkü.” (Erkek,25,İnşaat Mühendisliği, Haseke)

E1: “Valla bilmiyorum. Nasıl çalışabilirler, çocuklar var nasıl çalışıyorlar bilmiyorum. (gülerek)” (Erkek,22,Makine Mühendisliği, Suudi Arabistan)

K3: “Çocukları olursa, annelik, eşinin haklarını ve evlatlarının haklarını da vermek zorunda, bunları yaparsa, çalışabilir.” (Kadın, 20, İlahiyat, Halep)

6.5.6. Toplumsal Cinsiyet Temelli Şiddet

Dünya Sağlık Örgütü tarafından şiddet fiziksel güç ve iktidarın kasıtlı bir biçimde bir başkasına uygulanmasıdır. Şiddet gören kişide yaralanma, ölüm ve psikolojik zarar gibi sonuçlar meydana gelmektedir. Ataerkil sistemlerde güç ve iktidar erkekte bulunmaktadır. Bu nedenle şiddet davranışı genellikle erkekten kadına doğru yönelmektedir. Kadına karşı şiddet fiziksel, cinsel, ekonomik ve psikolojik olmak üzere çeşitli türlerde gerçekleşmektedir. Yapılan görüşmelerde kadın mülteci öğrencilerin Türk erkekler tarafından psikolojik şiddete maruz bırakıldığı şeklinde bilgiler edinilmiştir.

K8: “İzmir’de ilk yılımdı Konak’ta oturuyordum Yemenli bir arkadaşım, ramazanda bir gün, yaklaşık saat 9.30’du sahilde oturuyorduk, yanımıza iki adam geldiler, ben baktım anladım zaten ters bir şey olduğunu, o ara köpek geldi, ben köpeklerden çok korkuyorum, ben kalktım gitmek istedim, adam korkma ben varım falan dedi, oturdum sonra, adam geldi yanıma oturdu, iyi akşamlar tanışabilir miyiz dedi, çok sinir oldum yürü git dedim, o zamanlar da o

kadar iyi Türkçe konuşamıyordum zaten, hemen kalktım, kızım nereye gidiyorsun sen Suriyeli değil misin dedi, gerçekten çok kötü şeyler yaşadım burada.”(Kadın,23,İnşaat Mühendisliği, Suudi Arabistan)

Görüldüğü üzere sözlü-psikolojik şiddeti uygulayan tarafından kadının mülteci olması nedeniyle şiddete razı olması ve tepki vermemesi beklenmektedir. Suriyeli genç kadınların güçsüz konumda olması erkekler tarafından yapılan fiziksel ve psikolojik bütünlüğe saldırıyı kolay uygulanabilir kılmaktadır. Kadının ataerkil sistem içerisinde erkek şiddetine açık olması sadece Suriyeli kadınlar tarafından değil bazı Suriyeli erkekler tarafından da dile getirilmiştir.

E4: “Şimdi kız olduğumda bir o kadar rahat rahat olamayacaktın, rahat rahat gezemeyecektin, rahat rahat arkadaşlık yapamayacaktın. Biliyorsun erkekleri kızlara nasıl davranıyorlar?’ (Erkek,25,İnşaat Mühendisliği, Haseke).

K5: “Kadınlar kadar bence zorlanmıyorlardır, o bir kere erkektir ya, neticede her yerde kalabilir, ortam düzgün olmasa da kalabilir, ama bir kadın bir kız kalamaz, veya ailesi de buna müsaade etmez.” (Kadın, 20, İlahiyat, Halep)

K4: “Belki daha kolay yaşadım, iş bulma konusunda, başka bir yere gelmeyi, hayat kurmak, bence erkekler için daha kolaydır.” (Kadın,23,Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik)

6.5.7. Bölümlerin ve Mesleklerin Cinsiyeti

Toplumsal cinsiyet eşitsizliği kadına yönelik şiddet üstünde etkili olduğu gibi kadın ve erkeklerin uzmanlaştığı alanlar ve meslekleri de şekillendirmektedir. Ataerkil toplumlarda genellikle kadınların güzel sanatlar, eğitim, mimari gibi alanlarda erkeklerin ise mühendislik, tıp gibi alanlarda öğrenim görmesi ve bu doğrultuda mesleklerde çalışması normal olarak karşılanmaktadır. Suriyeli öğrencilere kadın ve erkeklerin öğrenim görebileceği alanlar ve yapabileceği meslekler sorulduğunda bu konuda ataerkil toplumlardaki inanişe paralel yanıtlar alınmıştır.

E3: “Mühendislik erkek için yani hemşire, doktor, iktisat, öğretmen hizmetleri olabilir yani. Bazı işler kadın için çok zor.” (Erkek,20,Ziraat Mühendisliği, Suudi Arabistan).

E4: “Makineyi de nasıl diyeyim size yani kızlar için hoş bir meslek değil bence. Yani erkeklerin mesleğidir o diye düşünüyorum.” (Erkek,25,İnşaat Mühendisliği, Haseke)

E1: “Ben kadın olsaydım, başka bir bölüm tabii ki makine mühendislik okumayacağım. Güzel sanatlar okuyacağım resim yani, yeni medya okuyor akrabam. Biz böyle yani çocuktan buraya kadar biliyoruz. Mühendislik fakültesi %90 erkekler var. Makine mühendisliği, inşaat mühendisliği, maden mühendisliği az kadınlar var. Sadece mimarlık fakültesi kadınlar geçebilirler. Bu yüzden kızlar için güzel sanatlar daha iyi” (Erkek,22,Makine Mühendisliği, Suudi Arabistan)

Suriyeli öğrenciler kadınların ve erkeklerin yapabileceği mesleklerin toplumda yaşayan bireyler tarafından çocukluktan itibaren öğrenildiğini dile getirmiştir.

E9: “Yapamazlar her şeyi. İşte benim nişanlım için hemşirelik uygun meslek. Hastane olduğu için normalde şey işler olsa kabul etmeyiz yani mesela bir mühendislik çok erkekle ilgili işte kabul etmezdim yani bizde o hassasiyet var.” (Erkek,21,Maden Mühendisliği, Lazkiye)

Mitchell(1985)’e göre kadınların erkekler tarafından korunması ve belirli işler yapması gerektiği kadının fiziksel açıdan güçsüz olması söylemi ile pekiştirilmiştir. Buna paralel olarak Suriyeli öğrencilerden bazıları kadınların fiziksel olarak beden ve kas gücü gerektirmeyen işler yapabileceğini ifade ederek fiziksel güçsüzlük söylemi üzerinden yorum yapmışlardır.

E10: “Mesela fabrikalarda çalışmak pek uygun değil mesela doktor olabilir avukat olabilir.” (Erkek,22,Maden Mühendisliği, Şam)

E2: “Bazı meslekleri kadınlar yapamazlar mesela, çok beden gücü gerektiren meslekler, kadınlar bunları yapamazlar kesinlikle, ama genel olarak diğer meslekleri yapabilirler yani, ofis mesleklerinde falan orada sıkıntı yok.” (Erkek,23,Halkla İlişkiler ve Reklamcılık, Şam)

Mülteci kadın öğrenciler ise Suriye’de iken kadınların sadece belirli meslekleri yaptığını Türkiye’ye gelindiğinde ise kadınların çeşitli alanlarda fiziksel güç gerektiren işleri de yapabildiğini ifade etmiştir. Suriye’de kadınların pazarda çalışmak gibi güç gerektiren işlerde çalışmadığını ancak Türkiye’de kadınların restoran, pazar gibi toplumsal alanlarda çalışabildiğini vurgulanmıştır. Ayrıca öğrenciler Suriye’de kadınların çarşı-pazar gibi yerlerde çalışmamasının yanı sıra bulunamadığını da belirtmiştir. Buradan hareketle Suriye’de kadınların kamusal alanda neredeyse hiç bulunmadığı söylenebilir.

K4: “Mesela Suriye’de kadınlar belirli işleri yapıyorlar. Sadece öğretmenlik, doktorluk falan. Türkiye’ye geldiğim zaman kadınları pazarda gördüm, Suriye’de öyle bir durum yok, Suriye’den çıktığım zaman da 19-20 yıl orada yaşadım, hiç öyle bir şey görmedim, pazara hiç girmedim yani, o iş erkeklere aittir, mesela lokantalarda, kadınlar çalışıyor ama Suriye’de öyle bir şey yok” (Kadın,23,Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik)

Suriyeli öğrenciler arasında toplumsal cinsiyet kalıp yargılarının aksine kadın ve erkeğin birçok konuda olduğu gibi çalışma hayatında da eşit olduğunu ve bütün meslekleri yapabileceğini düşünenler de vardır.

E7: “Evet, yapabilirler çünkü ne fark edecek ki herhangi bir şeyi erkek yapıyorsa kadın da yapabilir. Bence ne isterlerse yapabilirler diye düşünüyorum.” (Erkek,24,İşletme, Şam)

K6: “Mesela dünyada bu bayan farklıdır diye bir şey yok, çünkü eşit yani, bayanlar da iş yapabilir.” (Kadın,18,İnşaat Mühendisliği, Rakka)

6.5.8. Sosyal Kurumlar ve Cinsiyet Temelli Dışlanma

Toplumsal cinsiyetin şiddet, eğitim, çalışma gibi konular üzerindeki etkisi yukarıdaki bulgularda açık bir şekilde görülmektedir. Connell (1998)’e göre cinsiyetlere toplum tarafından yüklenen anlamlara göre şekillenen toplumsal cinsiyet rolleri toplumsallaşma sürecinde eğitim, ekonomi gibi çeşitli sosyal kurumların da etkisiyle yeniden üretilmektedir. Bu sosyal kurumlardan biri de dindir. Mülteci

öğrencilerden bazıları kadınlara yüklenen bazı rollerin din aracılığıyla şekillendiğini, kadınların ve erkeklerin bu rollerinin değiştirilemeyeceğini düşünmektedir.

K2: “Hani genellikle kadının fitratı, yumuşak karınlı, hemen ağlar dayanamaz, kavga olunca direkt pes eder, bunlar işte temel kurallar, değiştiremeyiz hiçbir şekilde, çünkü Allahın sünnetidir.” (Kadın,20,Gıda Mühendisliği,İdlıb)

Toplumsal cinsiyet rollerini şekillendiren sosyal kurumlardan biri de ailedir. Toplumsal cinsiyet rolleri bebeklik döneminden itibaren aile içerisinde öğrenilmekte ve yeniden üretilmektedir.

K2: “Kadınlar kadar bence zorlanmıyorlardır, o bir kere erkektir ya, neticede her yerde kalabilir, ortam düzgün olmasa da kalabilir, ama bir kadın bir kız kalamaz, ailesi de buna müsaade etmez.” (Kadın,20, Gıda Mühendisliği,İdlıb)

6.5.9. Toplumsal Yaşamda Algılanan Kadınlık ve Erkeklik Rollerı

Suriyeli kadın ve erkek öğrenciler tarafından kadınların kamusal alandaki varlığını sürdürebilmesi için ev içi yani özel alandaki rollerini tamamlamasını ön koşul olarak görülmektedir. Suriyeli öğrencilerin çoğunluğuna göre kadınlar ancak ev içi rollerini kusursuz bir şekilde yerine getirdiğinde çalışma hakkına sahiptir. Aşırı rol yüklenmesi olarak ifade edilebilecek bu durum kadınlar tarafından süreç içerisinde normal kabul edilmektedir.

K2: “Çalışacağım. Kadınlar bence iki iş yapabilir. Mesela ev hanımı olabilir dışarıda çalışabilir mesela ben mühendis olunca işe gidebilirim bir de evde bakabilirim.”(Kadın,20, Gıda Mühendisliği,İdlıb)

K6: “Mesela hem çocuğuna ilgi gösterecek, hem de iyi bir şekilde büyütecek, öyle bir anne olması lazım, hem de iyi bir iş kadını olması lazım. Mesela sabah işe gidebilirsin 5’e kadar, kreşler var çocuklar için, okullar var yani, çocuğu okula bırakabilirsin, çocuğu okuldan alıp tekrar eve gidebilirsin, sonra yemek yapabilirsin, çok iyi bir iş kadını ve ev kadını olabilirsin, zamanı boşa harcamayarak hem iş kadını hem de anne olabilirsin bence.”(Kadın,18,İnşaat Mühendisliği,Rakka)

Suriyeli öğrencilerde kadınların eş zamanlı anne, ev kadını ve iş kadını olabileceği ve bu rolleri başarılı bir şekilde yerine getirebileceği düşüncesi ideal kadın olma algısını yansıtmaktadır. Bu konuda farkındalığın olmaması kadının psikolojik bütünlüğüne zarar verebilir.

K2: “Çocukları olursa, annelik, eşinin haklarını ve evlatlarının haklarını da vermek zorunda, bunları yaparsa, çalışabilir.” (Kadın,19,Gıda Mühendisliği,İdlib)

Kadın ve erkeğin farklı alanlarda konumlandığı iş bölümünün gündelik hayatta yansımada annelik olgusu oldukça işlevseldir (Kaylı 2017). Suriyeli öğrencilere göre ailede çocuk bakımı görevi annenin sorumluluğundadır. Bazı öğrenciler kadınların anne olduktan sonra iş yaşamına ara vermesi gerektiğini düşünmektedir.

E5: “Çocuk olduktan sonra bence bir ara vermeli yani çocuğuna bakmak için en azından çocukları biliyoruz anne, babadan daha çok evde kalmalı yani çocuklarına bakmalı mesela.” (Erkek,22,Malzeme Bilimi ve Nanoteknoloji Mühendisliği)

K5: “Bence 1-2 yıl çalışmamalı, çocuk okula gitmeye başladıktan sonra çalışmalılar ama küçük çocuk için iyi olmaz.” (Kadın,18,İktisat,Halep)

Mülteci öğrencilerin ifadelerinden anlaşıldığı üzere kadınların hane dışında emek ve üretim süreçlerinde yer almasına Suriye’de sıcak bakılmamaktadır. Suriye’den Türkiye’ye göçün beraberinde getirdiği yoksulluğun Suriyeli emeğine düşük ücret ödenmesi ile birleşmesi sonucunda ailelerde erkeğin kazancı yeterli olmamıştır ve Suriyeli kadınlar da çalışma hayatına katılmak zorunda kalmıştır. İlk kez çalışan ve hane dışındaki mekânlarda yer alan bazı katılımcılar bir kadın olarak kendi becerilerini, yeteneklerini kısaca içindeki gücü keşfetme fırsatı bulmuştur. Bu durum göçün kadınlar üzerindeki güçlendirici etkisi olarak ifade edilebilir.

K1: “Türkiye’ye geldim ya, çalışmaya başladım, önceden diyordum kendi kendime yapamayız bu böyle olmaz diye, çalışmaya başladım, ve anladım ki kadınlar her şeyi yapabilir, ağabeylerim ve babam diyorlar bir şey yapamazsınız, ve biz olmasak yapamazsınız, aslında öyle değil, çalıştım daha iyi oldu kendi paramı kazandım.” (Kadın,20,İnşaat Mühendisliği, Rakka)

6.5.10. Suriyeli Gelin Olmak

Ramazanoğlu (1989)'na göre, ataerkil ideoloji erkeğin kadın üzerindeki baskınlığını meşrulaştırırken, Bhasin (1993) kadınların üretimi, işgücü, cinsellikleri, hareketlilikleri, mülkiyetleri ve ekonomik kaynakları gibi yaşam alanlarının ataerki tarafından kontrol edildiğini düşünmektedir. Ataerkil toplumlarda kız çocuklarının hayatlarına ilişkin kararlar aile tarafından verilmektedir. Ayrıca aileler genellikle kız çocuklarının sorumluluğunu evlendiğinde erkeğe (eşe) devretmektedir.

Türkiye'de Suriyeliler konusunun toplumsal etkilerinden bazıları çok eşliliğin ortaya çıkması, buna bağlı boşanmaların yaygınlaşması ve kadın/çocuk istismarı yaşanmasıdır (Küçükşen 2017). Suriye'deki savaş ortamından kaçan mülteci ailelerden bazıları Türkiye'de kız çocuklarını eğitimsel ve diğer yönlerden desteklemek yerine Türk erkekleri ile evlendirmektedir.

K6: "Mesela bakın, Suriye'de önceden kadınları erken evlendirmiyorlardı, artık şimdi Suriyeliler buraya geldiler ya, savaştan dolayı okutmak yerine evlendiriyorlar, Türklerle evlendiriyorlar, kısaca eğitim yerine kızı resmen zorla evlendiriyorlar, nasıl diyeyim, normal usuldeki gibi altın falan takıyorlar, anneler babalar kızlarından kurtulmaya çalışıyorlar, kızı istedikleri zaman hemen veriyorlar." (Kadın,18,İnşaat Mühendisliği,Rakka)

K10: "Kızları mesela 15-16 yaşlarında kızları evlendiriyorlar, mesela ablam okumadı, okula devam etmedi 23 yaşında evlendi ama evlenmek zorunda değildi." (Kadın,20,Gıda Mühendisliği, Halep)

Türk erkekleri evlenmek için genç Suriyeli kadınları tercih etmektedir. Bu nedenle Türk erkeği ile evlendirilme durumdan en çok genç kadınlar ve kız çocukları etkilenmektedir. Ayrıca bu durum Suriyeli kadınların kendilerini çevreleyen sosyal ortamlarda dışlanmasını beraberinde getirmektedir. Türk erkekleri genç-yaşlı, bekar-evli fark etmeksizin genç Suriyeli kadınlarla evlendiğinden Suriyeli genç kadınlar Türkiye'de evli kadınlar tarafından tehdit unsuru olarak algılanmaktadır. Suriyeli kadınların Türk erkeklerine ikinci eş olduğu medyada da sıklıkla yer alması toplumdaki Suriyeli kadınlar hakkındaki olumsuz algıyı pekiştirmektedir (Küçükşen 2017).

6.5.11. Ailede Karar Alma Süreçlerinde Kadın Olmak

Suriyeli öğrencilerin birçoğu ailede karar verme erkine babanın sahip olduğunu ifade etmiştir. Babanın vefat ettiği ya da aile ile birlikte olmadığı ailelerde yetki erkek aile üyesine devredilmektedir. Erkek aile üyesi tarafından kararı verilen konular aile ile ilgili olabildiği gibi doğrudan kadınların hayatı ile ilgili de olabilmektedir. Kadınlar karar alma süreçlerinde karar verici konumunda değildir. Bazı ailelerde sadece danışılan kişi olarak söz söyleme hakkına sahiptir. Kısaca Suriye ve Türkiye de dâhil olmak üzere ataerkil toplum yapısının hâkim olduğu ülkelerde kadının kendi hayatı ve bir üyesi olduğu ailesi ile ilgili karar verme özgürlüğü erkek hegemonyası tarafından kısıtlanmaktadır.

K2: “Babam alır, annem de desteklemeyi bilir, bütün aile tarafından konuşulur bir mesele, ondan sonra karar alacak olursak babam karar alır, tamam değişim yok artık der.” (Kadın,20,Gıda Mühendisliği,İdlib)

E10: “Bizde babadan izin alıyoruz, baba ne derse o(gülerek).” (Erkek,22,Maden Mühendisliği,Şam).

Kadınların baba, eş, erkek kardeş vb. olmak üzere kendi hayatı ile ilgili karar verme süreçlerine dâhil edilmediği konular eğitim, çalışma, evlilik gibi konulardır. Suriye’de kadınlar çalışma konusunda genellikle baba, ağabey, eş, nişanlı gibi hayatındaki erkeklerden onay almak durumundadır.

K4: “Mesela ben neden korkuyorum, ben neden okuyorum, çalışmak için okuyorum, insanlara yardım etmek için... Mesela evlenirsem, her şey güzel olursa, eşim hayır çalışmayacaksın derse çıldırırım. Suriye’de öyle bir durum var, erkekler kadınlara siz evde oturun biz çalışırız diyorlar.” (Kadın,23,Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik,Banyas)

E2: “Eşe danışmak lazım sonuç olarak, eşin iznini kesinlikle alması gerekiyor.” (Erkek,23,Halkla İlişkiler ve Reklamcılık,Şam)

E5: “Yükümlülükleri var mesela, evde ailesi olsun, kocasına olsun bence kadın kocasının izin vermediğinde çalışmasın.” (Erkek,22,Malzeme Bilimi ve Nanoteknoloji Mühendisliği,Halep)

E10: “Mesela kız arkadaşım var Suriye’de ben izin vermeden tek başına Türkiye ye gelemmez.” (Erkek,22,Maden Mühendisliği,Şam)

Suriyeli kadınların hayatı baba, eş, erkek kardeş ekseninde erkekler tarafından kontrol edilmektedir. Kadınların hayatı ile ilgili söz sahibi olması ve hayatının kahramanı olması ataerkil sistem tarafından engellenmektedir. Toplumsal cinsiyet eşitliğinin savunduğu kadının güçlendirilmesi ve özgürleştirilmesi engellenmektedir. Buna benzer stratejilerle güçsüzleşen kadınlar mültecilik sürecinde karşılaştığı sorunlarla baş etmekte zorlanmaktadır. Diğer yandan Suriyeli kadın öğrencilerin çoğunluğu Türkiye’ye ailesiyle birlikte göç etmiş olsa da yükseköğrenim görmek için ülke içinde yer değiştirmiştir. Mülteci kadınlar farklı bir ülkede ve şehirde yalnız kadın olmada zorlansa da bu deneyim onları süreç içinde güçlendirmektedir.

7. SONUÇ VE ÖNERİLER

7.1.SONUÇLAR

Türkiye kuruluşundan bu yana göç hareketlerinin içinde yer alan bir ülke olmuştur. Cumhuriyetin ilk yarısında Orta Doğu ve Avrupa ülkeleri arasındaki göçlerde transit ülke konumunda iken özellikle 1980 sonrasında Orta Doğu’da yaşanan çatışma ve savaşlardan dolayı göç alan ülke haline gelmiştir. Bu göçlerden sonuncusu da Suriye’de yaşanan savaş sonrası Türkiye’ye zorunlu göç eden Suriyelilerdir. Türkiye’deki Suriyeliler geçici koruma kapsamında bulunmaktadır. Kitlesel göçlerde ivedilikle koruma sağlamak için kullanılan geçici koruma Suriye örneğinde zorunlu göçün ilk yıllarında işe yaramıştır. Günümüzde ise gerek savaşın uzaması gerekse çok sayıda mültecinin ülkesine geri dönmeyecek olması Suriyelilerin yerleşik hale geleceğini işaret etmektedir.

Göçün göç veren ve alan toplumların her ikisi üzerinde de etkileri bulunmaktadır. Türkiye’ye yönelik Suriyeli göçünden hem Türkler hem de Suriyeliler etkilenmiştir. Zorunlu göçten etkilenen Suriyeliler arasında çeşitli dezavantajlı gruplar yer almaktadır. Bu grupların başında süreçten en çok etkilenen çocuklar gelmektedir. Suriyeliler ile ilgili bilimsel çalışmalar genellikle mülteci çocuklar üzerinde yoğunlaşmıştır. Literatürde rastlanmayan ve genellikle medyada ücretsiz eğitim konusuyla gündeme gelen Suriyeli üniversite öğrencileri de bu dezavantajlı gruplardan birini oluşturmaktadır. Geleceğe yönelik kararların alındığı ve önemli adımların atılması gerektiği bu dönemde savaş olgusuyla karşı karşıya kalan gençlerin hayatları yerle bir olmuştur. Bu durum içinde farklı bir ülkede üniversite eğitimi almak önemli bir fırsattır. Mülteci gençler için “geleceğe yönelik umut” anlamına gelmektedir. Suriyeli gençlerin üniversite okuduğu ülkelerden biri de Türkiye’dir. Suriyeli üniversite öğrencilerinin eğitim öğretim hayatlarını başarılı bir şekilde tamamlaması için çok boyutlu bir entegrasyon gereklidir. Türkiye

toplumdaki olumsuz Suriyeli üniversite öğrencisi algısının değiştirilmesi ve başarılı bir entegrasyonun sağlanması için sosyal politikalar oluşturulmalı ve hayata geçirilmelidir.

Entegrasyonun başarılı bir şekilde gerçekleşebilmesi için Suriyeli üniversite öğrencilerinin sorunlarının anlaşılması gerekmektedir. Ayrıca savaş, göç ve göç sonrası süreçlerde erkekler ve kadınların yaşadığı sorunlar farklılaştığından cinsiyetler boyutunda bir inceleme yapılması gerekmektedir. Suriyeli öğrencilerin Türkiye'ye uyumlarında sosyal dışlanma önemli bir engeldir. Bu çalışmada Suriyeli mülteci üniversite öğrencilerinde sosyal dışlanma ve toplumsal cinsiyet eşitsizliği konuları araştırılmıştır.

Suriyeliler savaş sonrasındaki ilk yıllarda yaptığı göçlerde Türkiye'de sınır illerine ve metropollere yerleşmiştir. Günümüzde ise Suriyelilerin kamplar dışına çıkarak Türkiye'nin birçok iline yerleşim sağladığı görülmektedir. Bu illerden biri de Uşak'tır. Küçük bir Anadolu kenti olan Uşak 1953 yılında il olmuştur. Tek tip toplum yapısına sahip olan Uşak'ta halk yabancı kültürden insanlarla birlikte yaşamaya alışkın değildir. Uşak ilk kez Uşak Üniversitesinde yabancı uyruklu öğrencilere eğitim vermeye başlanması ve kente gelen Suriyeliler ile yabancı göçünü tecrübe etmiştir. Bu durum kentte yaşayanların uyum ve birlikteliğinin sağlanmasını zorlaştıran bir faktördür. Çalışma Uşak Üniversitesinde yabancı uyruklu öğrenci statüsünde ücretsiz eğitim gören 10 kadın ve 10 olmak üzere 20 kişiyle yüz yüze derinlemesine görüşme tekniğiyle gerçekleştirilmiştir. Görüşmelerde edinilen veriler çözümlendiğinde Suriyeli üniversite öğrencilerde sosyal dışlanma altında ekonomik, mekansal, kültürel, sosyal haklar ve cinsiyet temelli olmak üzere beş tema ortaya çıkmıştır.

Araştırmaya eşit sayıda kadın ve erkek Suriyeli öğrenci katılmıştır. Öğrenciler 18-25 yaş aralığında ve tamamı bekârdır. Aynı zamanda çoğunluğu birinci sınıf öğrencisidir. Türk öğrencilerde birinci sınıfa devam eden öğrenciler genellikle ortaöğretimin hemen ardından üniversiteye başlayan 18-20 yaşlarındaki gençlerden oluşmaktadır. Katılımcıların yaş aralığının görece yüksek olması Suriye'de ortaöğrenim sonrasında savaş nedeniyle eğitime ara verilmesi olabilir. Suriyeli öğrencilerinin bölümlerine bakıldığında mühendislik fakültesinin ağırlıkta olduğu görülmektedir. Görüşme yapılan mühendislik fakültesi öğrencilerinin çoğu sırasıyla

inşaat mühendisliği ve gıda mühendisliği bölümü öğrencisidir. İlginç bir şekilde, bazı mühendislik fakültesi bölümlerinde yabancı öğrenci sayısı Türk vatandaşı öğrenci sayısından fazladır.

Suriyeli öğrenciler genellikle arkadaşlarıyla birlikte kiralık evde barınmaktadır. Yurtta kalan öğrencilerde ise özel yurttaki kalanlar devlet yurdunda kalanlara göre daha fazladır. Bu durum Kredi ve Yurtlar Genel Müdürlüğü tarafından devlet yurdunda Suriyeli öğrenciler için ayrılan kontenjanın azlığı veya öğrenciler tarafından konforlu olması bakımından özel yurtlarda kalınmasının tercih edilmesi olabilir. Ayrıca devlet yurduna yerleşmek için başvuru, kabul gibi konularda özel yurtlara göre daha uzun ve zahmetli süreç gerektiğinden özel yurt tercih ediliyor olabilir. Bunun yanında cemaatte kaldığını söyleyen bir öğrenci de olmuştur. Öğrencilerin çoğunun ailesinin sosyoekonomik düzeyi düşüktür. Savaş öncesinde sosyoekonomik durumun iyi olduğu bazı ailelerde savaş nedeniyle ailede erkek aile üyelerinin kaybı haneyi yoksullaştırmıştır. Suriyeli öğrencilere anne mesleği sorulduğunda annelerinin çoğunlukla ev hanımı (ücretsiz emek işçisi) babaların ise işçi olduğu yanıtı verilmiştir. Suriyeli öğrenciler Uşak iline gelmeden önce üniversiteye devam eden üst sınıf öğrencileriyle sosyal medya üzerinden bağlantı kurmaktadır ve daha önce mülteci öğrenci olmayı tecrübe etmiş olanlardan aldığı tavsiyelerle barınma gibi birçok sorununu çözmektedir. Sosyal medyada kurulan sosyal ağlar bir dayanışma mekanizması haline gelmiştir. Suriyeli öğrencilerin birçoğu aile/akrabalarının ekonomik desteği ile yaşamını sürdürmektedir. Sadece bir öğrenci burslarla geçimini sağlamaktadır. Elde edilen bu sonuç medyada yer alan ve toplum içinde yanlış bir şekilde yayılan Suriyeli üniversite öğrencilerinin tamamına burs verildiği iddialarının yanlışlığını kanıtlar niteliktedir.

Suriyeli öğrencilerin Türkiye’de üniversite eğitimi almaya karar vermesinin öncelikli nedeni güvenlidir. Bu durum öğrencilerin Türkiye’ye gelme nedenlerinin başında güvenlik gelmesine rağmen eğitim nedeniyle göç edildiğinden kendisini diğer Suriyelilerden ayrı tutması ve mülteci olarak görmemesi ile çelişmektedir. Öğrencilerin birçoğu Suriye’de iken İdlib ve Halep’te yaşadığını ifade etmiştir. Bu illerden gelen öğrencilerin çoğunlukta olması coğrafi bakımdan Türkiye’ye yakınlık olabileceği gibi bu bölgelerde yaşayan halkın Esad rejimine muhalif olması olabilir. Türkiye’ye gelenler genellikle Esad karşıtı olduğu için rejim tarafından zulüm ve işkence edilen Suriyelilerdir. Suriyeli öğrenciler genellikle yasal şekilde Türkiye

sınırından giriş yapmış olup birçoğu beş yıldan fazladır Türkiye’de yaşamaktadır. Elde edilen bu bulgu Türkiye’ye gelme konusunda etkili olan birincil nedeninin eğitim olmadığına ilişkin yukarıda verilen bulguyu destekler niteliktedir.

Suriyeli öğrencilerin ekonomik durumu ihtiyaçlarını karşılama noktasında yetersizdir. Temel ihtiyaçlarını bile karşılayamayan öğrenciler tarafından eğitimsel harcamalar lüks sayılmaktadır. Savaşın Suriyelileri yoksullaştırdığı bilinen bir gerçektir. Ailesi halen Suriye’de olan ve çalışıp gelir elde eden öğrenciler olsa da Suriye lirası değerinin dövizle yarışamayacak derecede düşük olması onları doğrudan yoksul kılmaktadır. Yoksul olarak Türkiye’ye gelen ve çeşitli faktörlerden dolayı yoksulluğu süregelen hale gelen mülteci öğrenciler tüketim süreçlerine katılamamakta bu durum da mültecilerin ekonomik olarak dışlanması beraberinde getirmektedir.

Türkiye’de Suriyeli mülteciler için istihdam olanaklarının sınırlı olması ve buna başta dil farklılıkları olmak üzere kültürel farklılıkların da eklenmesi öğrencilerin çalışmasını zorlaştırmaktadır. Aile/akraba sosyal desteği birçok sorunun çözümünde olduğu gibi istihdama katılım sorunların üstesinden gelinmesinde de etkili olmaktadır. Ayrıca Suriyeli öğrenciler istihdama katılma imkânı bulsalar bile düşük ücretli, güvencesiz, kayıt dışı işlerde çalışmaktadır. Türkiye’deki üniversitelerde yabancı uyruklu öğrenci statüsünde olan Suriyeli öğrencilerin yasal çalışma hakkı bulunmamaktadır. Kayıt dışı istihdam edilen Suriyeliler uzun çalışma saatleri gibi olumsuz çalışma koşullarına sahiptir, yoğun emek karşılığında düşük ücret almaktadır. Bunun yanında öğrenciler Türkler ile eşit çalışma yeterliliğine ve çalışma koşullarına sahip olmalarına karşın daha düşük ücret almaktadır. İş tecrübesizliği düşük ücretlerle çalışmaya razı olma konusunda önemli rol oynarken tecrübeli hale geldiklerinde de Türklerden düşük ücret alma gerçeği değişmemektedir. Kayıt dışı çalışanların giderlerinin az olması, Türkiye’deki sınırlı istihdam olanakları karşısında iş bulma konusunda Suriyelilerin daha fazla zorlanması nedeniyle daha az sorun çıkaran eleman olması, Suriyelilerin Türkiye’deki haklarının farkında olmaması veya hak savunuculuğu yapacak güçte olmaması onları işverenler için tercih edilir çalışan haline getirmektedir.

Suriyeli erkek öğrenciler genellikle kiralık evlerde kadınlar ise devlet/özel öğrenci yurtlarında kalmaktadır. Devlet yurtlarında Suriyeli öğrencilere ayrılan kontenjanın sınırlı olması yurtlarda kalan katılımcıların neredeyse tamamının özel

yurtta barınmasını zorunlu hale getirmektedir. Bazı yurtlarda yurt yönetimi tarafından etnik köken bakımından Arap olan öğrenciler aynı daireye ya da odaya yerleştirilmektedir. Bazı yurtlarda ise dairelere ya da odalara öğrenci yerleşiminde sadece etnik kökenin değil uyruğun da dikkate alındığı sonucuna ulaşılmıştır. Yurtlarda ortak kullanım alanlarında sunulan hizmetler Türk vatandaşlarının ihtiyaçları ve özellikleri doğrultusunda sunulmakta ve Suriyeli öğrencilerin kendi kültürüne özgü ihtiyaçları göz ardı edilmektedir. Örneğin, yemekhanelerde sadece Türk vatandaşı öğrencilerin ihtiyaçları, beğeni ve zevkleri dikkate alınarak yemek çıkarılmaktadır. Bundan dolayı Suriyeli öğrencilerin genelde yurtta yemek yiyememesi yurdun mekânsal olarak da şehir merkezinde bir konumda bulunmaması ile birleşince sağlıksız beslenme hatta aç kalma gibi sonuçları doğurmaktadır. Yurt idaresi tarafından yurt kuralları ile ilgili Türk vatandaşı öğrenciler ile Suriyeli öğrencilere farklı uygulamalar yapılmaktadır. Bütün bunlar Suriyeli öğrencilerin mekânsal olarak yaşadığı yerde dışlanmış hissetmesini beraberinde getirmektedir.

Mekânsal dışlanma yurdun/mahallenin ötesinde şehir ekseninde de gerçekleşmektedir. Ailesi Türkiye’de yaşayan Suriyeli öğrencilerin birçoğunun ailesi Suriyeli nüfusunun yoğun olduğu Şanlıurfa, Adana, Mersin gibi illerde oturmaktadır. Suriyeli öğrenciler Uşak ilinin yabancı nüfusa alışkın olmamasından dolayı azınlık olma halini daha keskin biçimde hissetmektedir. Bu da öğrencilerdeki dışlanma algısını pekiştirmektedir.

Suriyeli öğrencilerden bazıları kendilerini diğer Suriyeli öğrencilerden ayrı tutmaktadır. Bazı Suriyeli öğrenciler Suriye uyruğuna sahip olsa da yaşamının belli bir dönemini Suudi Arabistan, Ürdün gibi ülkelerde geçirmiştir. Bu öğrenciler başta olmak üzere bazıları kendilerini savaş nedeniyle göç eden kimseler yerine eğitim nedeniyle göç edenler olarak tanımlamaktadır.

Göçlerde kaynak ülke ve hedef ülkenin farklı kültüre sahip olması durumunda göç alan ülkenin göçle gelen azınlık nüfusu kontrol altına alması kültürel dışlanmayı ifade etmektedir. Türkiye ve Suriye kültür bakımından benzerlikler ve farklılıklara sahiptir. Örneğin, iki ülkenin ana dili farklı iken her iki ülkede de toplumun neredeyse tamamının inandığı din ortaktır. Mülteci öğrenciler çoğu zaman uyruğunu gizlemeye çalışmaktadır. Türkiye’de mülteci ya da sığınmacı olarak bilinmekten rahatsızdır. Bu durumda öğrencilerin her birinin üniversiteye başlamadan önceki göç

deneyiminin farklı olması önemlidir. Öğrencilerden bazıları savaş nedeniyle Türkiye'ye göç etmiş, belli bir süre Türkiye'de yaşamış, ilköğretim-lise eğitimi gibi eğitimsel süreçleri Türkiye'de tamamlamış ardından üniversite eğitimine başlamıştır. Bazıları da Suriye'de yaşıyor iken Türkiye'de üniversite eğitimi almaya karar vermiş ve gerekli koşulları sağlayıp üniversiteye yerleşmenin ardından doğrudan Suriye'den Türkiye'ye göç etmiştir. Bazı katılımcılar ise Suriyeli olup hayatının belli bir aşamasını farklı ülkelerde geçirdikten sonra Türkiye'ye üniversite eğitimi almak amacıyla gelmiştir. Mülteci veya sığınmacı olduğunu kabul edenler olsa da toplumun onları bu ifadelerle damgalaması rahatsız etmektedir.

Suriyelilerin Türkiye'deki dışlanma sorunları içinde önemli bir konu da eğitim, sağlık, koruma, sosyal hizmetler gibi sosyal hakları kullanmada yaşanan dışlanma sorunlardır. Ayrıca çalışma üniversite öğrencileri ile gerçekleştirildiği için eğitimde yaşanan sosyal dışlanma ayrıca önemlidir. Eğitimde dışlanmada öğrencilerin ilişkili olduğu öğretim elemanları, öğrenciler, idari birim çalışanları önemli rol oynamaktadır.

Suriyeli öğrencilerde yabancı olmak bir dayanışma faktörü olarak görülmektedir. Öğrenciler yabancı uyruklu öğretim elemanları, öğrenciler vb ile daha samimi ilişki kurmaktadır. Öğrenciler yabancı olma deneyimi paylaşıldığı için bu kişilerin kendilerine iyi davrandığını düşünmektedir. Üniversitede öğretim elemanlarının derslerde Suriye ile ilgili kişisel düşüncelerini paylaşması hatta bu konu ile ilgili Suriyelilere ders esnasında sorular sorması mülteci öğrenciler tarafından son derece rahatsız edici bulunmaktadır. Ayrıca Suriyeli öğrenciler öğretim elemanlarının sınavları değerlendirmede, ders geçmede adil davranılmadığını ve Suriyeli öğrencilere negatif yönde ayrımcılık yapıldığını düşünmektedir.

Suriyeli öğrencilere diğer öğrenciler tarafından üniversiteye sınavsız yerleşme, burs alma, eğitim ücreti ödememe konularıyla ilgili sorular sorulması rahatsız hissettirmektedir. Mülteci öğrenciler bu konularla ilgili yabancı uyruklu öğrenci ofisinde de sorunlar yaşamaktadır. Özellikle ücretsiz eğitim hakkından yararlanma konusunda yabancı uyruklu öğrenci ofisinde çalışanlar tarafından işleyişte birtakım engellerle karşı karşıya kalınmaktadır.

Mülteci öğrenciler üniversite dışındaki yaşamlarında da sosyal hakları kullanma bakımından bir takım engellerle karşılaşmaktadır. Sağlık kurumlarında başta dilsel

farklılıktan kaynaklı olmak üzere iletişimsel sorunlar sonucunda sağlık çalışanları Suriyelilerin geneline yönelik ötekileştirici söylemlerde bulunmaktadır. Suriyeli öğrenciler bu duruma maruz kalmamak için ekonomik durumu yeterli ise özel hastanelere gitmeyi tercih etmektedir. Düşük ekonomik gelire sahip öğrenciler ise karşılaşılan bu duruma katlanmaktansa hastaneye gitmemeyi tercih etmektedir. Buradan hareketle sosyoekonomik düzeyin mülteci olmaktan kaynaklı sorunların üzerinde azaltıcı ya da arttırıcı etkisi olduğu söylenebilir. Mültecilerin sosyal dışlanma yaşadığı alanlar birbirinden tamamen bağımsız değildir. Mülteci öğrenciler İl Göç İdaresi Müdürlüğünde işlemlerin çok uzun sürmesinden ve uzun saatler boyunca beklemek zorunda kalınmasından duyduğu rahatsızlığı dile getirmiştir. Öğrenciler bu kurumda çalışanlar tarafından bekletilmenin Suriyelilere yönelik kasıtlı yapıldığını düşünmektedir. Suriyeli öğrenciler farklı kurumlarda da buna benzer sorunlar yaşamaktadır.

Sosyal dışlanma ile ilgili Suriyelilerin yaşadığı sorunlar kadın ve erkeklerde farklılık göstermektedir. Tarihsel süreçte kadınların özel alan yani hane içi ile özdeşleştirilmesi nedeniyle eve zarar vermeyeceği düşünüldüğünden Suriyeli erkek öğrenciler ev bulma konusunda zorlanmaktadır. Geleneksel olarak kadınlar daha “narin” ve “zararsız” olarak erkeler ise daha “tehdit unsuru” ve “zarar verme potansiyeli yüksek” olarak görülmektedir. Bunun altında erkeğin “eden-eyleyen” kadının ise erkek kontrolünde “pasif-edilgen” olduğuna inanılması yatmaktadır. Suriyeli öğrencilerde “erkek olmak” “mülteci olmak” ile yan yana geldiğinde çifte tehlike uyandırmaktadır. Suriyeli kadınların kiralık ev bulma da olduğu gibi istihdam edilme konusunda da erkeklere göre avantajlı olduğu görülmüştür.

Türkiye’de erkek Suriyeli işsizliği kadını emek piyasası içinde yer almaya sürüklemiştir. Ayrıca erkeklerin çalışması durumunda da zorunlu göçün beraberinde getirdiği yoksulluğun işverenler tarafından Suriyeli emeğine düşük ücret ödenmesi ile birleşmesi sonucunda ailelerde erkeğin kazancı yeterli olmamıştır ve Suriyeli kadınlar çalışma hayatında yer almak zorunda kalmıştır. İlk kez çalışmaya başlayan ve hane dışındaki mekânlarda yer alan Suriyeli kadınlar bir kadın olarak kendi becerilerini, yeteneklerini kısaca içinde barındırdığı gücü keşfetme fırsatı bulmuştur.

Mülteci erkek öğrenciler tarafından ailesi yüksek sosyoekonomik düzeyde olan kadınların üniversiteye gitmesi gerektiği düşünülmektedir. Kadınların sahip olduğu

ekonomik gücün güvenlik sorunlarını minimum düzeye indirgeyeceğine inanılmaktadır. Ayrıca bazı Suriyeli öğrencilere göre ailenin sosyoekonomik düzeyi düşük ise kadınlar üniversiteye gitmek yerine çalışarak haneye gelir sağlamalıdır. Bu düşünce ataerkil sistemlerde kadınların çalışmasının uygun görülmemesi ile çelişmektedir. Kadınlar açısından güçlendirici ve özgürleştirici bir pratik olan çalışma hayatında bulunma bu örnekte eğitimin önünde engel durumundadır. Kadınların çalışması sahip olduğu güçlendirici bir unsur iken engele dönüşmüştür. Suriyeli genç kadınların eğitimine engel olan unsurlardan biri de Türk erkeği ile evlendirilme sorunudur. Savaş ortamından kaçarak Türkiye'ye yerleşen mülteci ailelerde kız çocukları eğitimsel ve sosyal yönlerden desteklenmek yerine Türk erkekleri ile evlendirilmektedir. Suriyeli genç kadın-Türk erkeği evliliği bazen erkek eş adayının evli-bekar, yaşlı-genç olup olmadığına bakılmaksızın yapılmaktadır. Bazı mülteci ailelerde bu evlilikler için erkek eş adayından para alınmaktadır. Türk erkeklerine kız vermenin gelir elde etme aracına dönüştüğü söylenebilir. Ayrıca, Suriyeli kız çocuklarının resmi nikâhsız evlendirilmesi çocuk istismarını doğurmaktadır.

Genç kadınların bağımsız birer birey olarak yaşamını sürdürmesi ataerkil Suriye kültürü ile örtüşmemektedir. Örneğin, Suriyeli genç erkekler tek başına Suriye'den Türkiye'ye göç ile gelebiliyorken kadınlar yalnızca aile kurumunun bir üyesi olarak göç edebilmektedir. Bazı Suriyeli ailelerde göç edilen yeni ülkede genç kadınların erkek bir aile üyesi olmaksızın ülke içinde yer değiştirmesi de uygun görülmemektedir. Toplumsal cinsiyet rolleri bebeklik döneminden itibaren ailede öğrenilmekte ve gelişimsel süreçlerde yeniden üretilmektedir. Aile gibi din de cinsiyet rollerinin inşa sürecinde etkili olan kurumlardan biridir. Suriyeli ailelerde sosyal kurumlar ve kültür ile şekillenen ataerkil toplum yapısında kadınların belirli meslekleri yapabileceğine ve belirli alanlarda uzmanlaşabileceğine inanılmaktadır. Hem kadın hem de erkek mülteci öğrenciler tarafından “erkek işi” olarak görülen alanlarda eğitim almak veya çalışmak uygun görülmemektedir. Kadınların ev içi rollerinin uzantısı olan meslekleri yapabileceğine inanılmaktadır. Bu düşünce ataerkil ideolojiyi besleyen fiziksel güçsüzlük söylemi ile desteklenmektedir. Suriyeli öğrenciler kadınların beden ve kas gücü gerektiren işleri yapamayacağını düşünmektedir.

Kadınların belirli meslekleri yapabilmesi onların toplumsal olarak bulunduğu alanları da sınırlandırmaktadır. Dolayısıyla iş ve mesleksel olarak kadınlara yapılan negatif ayrımcılık da sosyal dışlanmaya neden olmaktadır. Kadın ve erkeğin birçok konuda olduğu gibi çalışma hayatında da eşit olduğunu ve bütün meslekleri yapabileceğini düşünenler de vardır.

Suriyeli kadınlar çalışması durumunda hane içerisinde erkeğin kazancına destek olan kimse olarak konumlanmaktadır. Suriyeli kadınların ev dışındaki emeği ailede değersiz görülmektedir. Bununla birlikte kazanılan para aile reisi konumundaki “baba”ya veya “ağabey”e teslim edildiğinden kadın öğrenciler kendi kazandığı para üzerinde söz sahibi olamamaktadır. Kadın öğrenciler çalışmasına rağmen aile reisinden para isteyen kimse olma durumundan kurtulamamaktadır.

Araştırma kapsamında görüşme yapılan Suriyeli öğrencilerinin tamamının medeni durumu bekârdır. Sadece iki erkek öğrenci nişanlıdır. Her ikisinin nişanlısı da Türkiye’ye göç eden ve ailesiyle yaşayan Suriyeli kadınlardır. Mülteci öğrencilerin toplumsal cinsiyetle ilgili algılarını değerlendirmek için aileye-evliliğe-eşe bakışları ile ilgili sorular yöneltilmiştir. Öğrenciler kadınların birincil görevlerinin eş, annelik, ev içi bakım rolleri olduğu ve çalışma hayatına katıldığında bu rollerini aksatacağına inanmaktadır. Hem erkek hem de kadın öğrenciler tarafından kadınların öncelikle özel alandaki rollerini yerine getirmesi şartıyla çalışması uygun görülmektedir. Kadın öğrencilere göre “güçlü kadın” olmak için her iki alandaki roller de başarılı bir şekilde yerine getirilmelidir. Bu inanış da kadınların kendisine aşırı yüklenmesini beraberinde getirmektedir. Kadınlarda aşırı rol yüklenmesi uzun vadede çeşitli psikolojik sorunlara neden olmaktadır. Bu sorunlar mülteci olmanın getirdiği birçok psikolojik sorunla birleştiğinde ruh sağlığı açısından zarar verici olabilmektedir. Suriyeli öğrencilerin toplumsal cinsiyet algılarını değerlendirmek için kadınların siyasette yer alması ile ilgili sorular da sorulmuştur. Suriyeli öğrencilerden bazıları kadınların siyasete aktif katılımını desteklerken bazıları kadınların güçsüz olduğu söyleminden hareketle desteklememektedir.

Sosyal dışlanma algısında bireysellik faktörü önemlidir. Suriyeli öğrenciler tarafından yaşanan benzer tecrübeler katılımcılar tarafından farklı algılanmakta ve yorumlanmaktadır. Öğrencilerin bazen “dışlanma” olarak algıladığı durumlar aslında “kendi kendini dışlama” olabilir.

Suriyeli üniversite öğrencilerinin üniversiteye/ topluma entegrasyonu ve üniversite sürecini sağlıklı bir şekilde tamamlaması için önemli olan Türkiye’deki sosyal dışlanma sorunları değerlendirilmiştir. Ayrıca tarihsel süreçte savaş ve sonrasında yaşanan göç sürecinden kadın ve erkeklerin farklı etkilenmesinden dolayı Suriyeli öğrencilerin eğitimsel ve toplumsal hayatta yaşadığı sorunlar cinsiyetler boyutunda incelenmiştir. Suriyeli öğrenciler Türkiye’de yoksulluk, işsizlik, barınma sorunları, eğitimsel sorunlar, ötekileştirme, ön yargı gibi birçok sorunla karşı karşıya kalmaktadır. Ayrıca, Suriyeli öğrencilerin yaşadığı bu sorunlar kadın ve erkek olmaktan dolayı farklılaşmaktadır. Sosyal dışlanma Suriyeli mültecilerin statü sorunları, haklarının yetersizliği, durumlarının belirsizliği, medyada sorunlarla birlikte gündeme gelme gibi sorunlarla birleşince öğrencileri daha çok etkilemektedir.

7.2.ÖNERİLER

Suriyeli mültecilerin Türkiye’deki misafirlikleri günümüzde kalıcı bir hal almıştır. Suriyeli mültecilerin Türkiye’deki durumlarının geçicilikten yerleşikliğe dönüşmesiyle birlikte yaşama süreci başlamıştır. Suriyeli mültecilerle ilgili sorunların kökeni politik nedenlere dayansa da sonuçları toplumsal, psikolojik ve ekonomik olmaktadır. Türkiye’de sığınma ve göç sistemine hukuksal, siyasal ve sosyal boyutlarıyla birlikte bakılmalı ve buna yönelik kurumsal alt yapı oluşturulmalıdır. Türkiye’de Suriyelilere yönelik bu grubun sahip olduğu haklar bağlamında bütünlükçü bir uygulama ve hizmetler ağı sistemi oluşturulmalıdır. Suriye savaşı sonrasında yoğun mülteci akını nedeniyle ülkelerin göçmenlerle çalışması yeni bir boyut kazanmıştır ve deneyimler yetersiz kalmıştır. Entegrasyonu sağlamak için alternatif çözümler gereklidir.

Bu çalışmada ortaya konulan kuramsal bakış açısı ve araştırma bulguları ile mültecilik alanına yeni bir yaklaşım getirilmiştir. Araştırma sonuçlarının çeşitli şartlarda yaşayan mülteci üniversite öğrencilerine yönelik sosyal dışlanmayı önleyen ve ortadan kaldıran farklı modeller geliştirilmesine katkı sağlayacağı ön görülmektedir. Suriyeli öğrencilere yönelik hizmet sunan kurumlarda sosyal

dışlanmaya yönelik gerekli önlemler alınmalıdır. Kurumlarda Suriyeli öğrencilerde toplumsal cinsiyet eşitsizliğine yönelik çalışmalar da yapılmalıdır.

Suriyeli öğrencilere yönelik sosyal dışlanmanın önlenmesinde ve ortadan kaldırılmasında sosyal içerme etkili bir çözümdür. Sosyal içerme ile istihdam ve fırsat eşitliği politikalarının yanında bireysel özelliklerinden dolayı fırsatlardan yararlanamayanların eşit yurttaş haline getirilmesi de hedeflenmektedir. Avrupa Birliği sosyal dışlanma ile mücadelede sosyal içermeyi odağına almıştır. Mülteci öğrencilere yönelik sosyal içermenin sağlanması için istihdama katılım, temel haklara, kaynaklara, mal ve hizmetlere erişimin sağlanması, dışlayıcı risklerin engellenmesi ve konu ile ilgili tarafların harekete geçirilmesi gerekmektedir.

Bütüncül bir toplumsal yaşam için mültecilerin sosyal uyumuna yönelik sosyal politikalar oluşturulmalıdır. Bu politikalar mülteci öğrencilerin ekonomik, siyasal ve kültürel yaşama tamamen katılımı ile içinde bulunulan toplumun özellikleri doğrultusunda temel bir yaşam standardına sahip olmak için gerekli olan fırsat ve kaynakların elde edilmesini amaçlayan bütün süreçleri kapsamalıdır. Suriyeli öğrencilere yönelik politikaların çok kültürcü bir yaklaşımla ayrımcı ve yargılayıcılıktan uzak olması gerekmektedir. Ayrıştırıcı olmayan misafirlik gereği yapılan uygulamalardan ziyade bütünleştirici ve sosyal kabulü kolaylaştıran çalışmalar yapılmalıdır. Kalıp yargılar, prototip ve genel geçer kategorileştirmelerden uzak durulmalıdır. Entegrasyon çalışmaları kapsamında gelir düzeyi yoksulluk sınırının altında olmak veya etnik /dini kökenleri, cinsiyetleri, eğitim düzeyleri, bir engelle sahip olmak gerekçeleriyle toplumsal yaşama katılmakta güçlük çeken Suriyeli öğrencilerin sorunlarının çözümü için kurumsal düzenlemeler yapılmalıdır.

Suriyeli üniversite öğrencilerinin ötekileştirilmesi ve ayrıştırılmasında medyanın rolü büyüktür. Medyada Suriyeli öğrencilerle ilgili yapılan haberler, verilen bilgiler yanlış olabilmektedir. Ayrıca Suriyelilere yönelik dışlayıcı söylem kullanılmaktadır. Medyada Suriyeli öğrencilerle ilgili yapılan haberlerin doğru içerikli ve ötekileştirici dilden uzak olması için gerekli önlemler alınmalıdır. Suriyeli öğrencilerin üniversitelerde Türk öğrencilerin kontenjanına yerleştirilmesi veya devlet tarafından burs sağlanması konuları toplum tarafından yanlış bilinmektedir. Bu konulardaki bilgi kirliliğinin giderilmesi ve önlenmesi için kamuoyuna belli periyodlarla bilgi verilmesi gerekmektedir.

Çalışmanın sonuçları mülteci öğrencilere verilecek olan hizmetlerin sosyal katılımı ve adaleti sağlamaya yönelik olması gerektiğini ve bu hedefe ulaşabilmek için öncelikle barınma ihtiyacı, yoksulluk, ayrımcılık, dil olmak üzere sosyal çevreye uyuma etki eden faktörlere yönelik araştırmaların yapılmasını ön görmektedir. Bu hizmetlerin sunumunda sosyal hizmet mesleği, araştırmalarla alana bilgi sunabilecek bir bilim dalı olarak sosyal hizmet disiplini mültecilerle çalışma ağı içinde yer alan mesleklerden biridir.

Suriyeli öğrencilere yönelik sunulabilecek sosyal hizmetler kapsamında barınma, gelir ve sosyalizasyon özellikle üzerinde durulması gereken konulardandır. Mülteci öğrencilere sunulacak hizmetler kapsamında öncelikle Suriyeli öğrencilerin mülteci olma hallerini de göz önünde bulundurarak özel tasarlanmış öğrenci yurtları açılabilir. Suriyeli öğrenciler ve aileleri savaşın bir getirisi olarak ekonomik anlamda kayıplar yaşamıştır. Türkiye’de yabancı uyruklu öğrencilerin yasal çalışma izni bulunmadığından bu öğrencilerin hayatta kalması için burslarla desteklenmesi gerekmektedir. Suriyeli öğrencilerin ders dışı zaman değerlendirme ve sosyalleşmek için kullanabileceği gençlik merkezleri açılmalıdır. Savaş ortamında yakını kaybeden, uzun yıllardır ailesini görmeyen öğrencilerde yas süreci ve savaş ortamının verdiği zararların yarattığı stres bozukları görülmektedir. Bu sorunlara yönelik psiko-sosyal müdahaleler planlanmalı ve uygulanmalıdır.

Türkiye’de sosyal hizmet alanında mültecilerle çalışma alanını güçlendirmek uzun vadeli çalışmalarla mümkün olabilir. Bu bağlamda doğrudan sosyal hizmet alanında çalışan (IFSW gibi) ve diğer (UNHRC gibi) gerek ulusal gerekse uluslararası izleme mekanizmalarının harekete geçirilmesi oldukça önemlidir. Sosyal hizmet alanında mültecilerle çalışmada başta olmak üzere sivil toplum kuruluşları ile birlikte ortak bir politika benimsenmesi ve birlikte hareket edilmesi önemlidir.

Sosyal hizmet uzmanlarının mültecilere sunduğu hizmetlerden birincisi temel ihtiyaçları sağlamaya yönelik eylemlerdir. İkinci grupta danışmanlık, eğitim, öğretim gibi uyuma yönelik hizmetler yer almaktadır. Sosyal hizmet uzmanları bilgi, beceri ve değerler bakımından mültecilik alanında kendini yetkin kılmalıdır. Örneğin, mülteci öğrencilerle çalışan sosyal hizmet uzmanları ve diğer meslek elemanlarına dil kursu verilmelidir. Yapılan mesleki uygulamalar insan onuruna yakışır şekilde olmalıdır.

Mülteci öğrencilerin fiziksel, duygusal ve manevi gelişimsel ihtiyaçlarının karşılanması gereklidir. Bu ihtiyaçların göz ardı edilmesi onların zorluklara karşı mücadele etmesine zarar verir. Ancak bu ihtiyaçlar desteklenir ve onların içinde olan güç açığa çıkarılırsa yaratıcı ve sürdürülebilir bir dönüşüm yaşanacaktır. Eğitim, barınma, sağlık vb. alanlarda hizmet sunumunda Suriyeli öğrencilerin kendi kültürlerine özgü ihtiyaçları göz önünde bulundurulmalıdır. Bu alanların yanında resmi olmadan gerçekleşen çocuk evlilikleri şiddet, istismar ve insan hakkı ihlali olarak ele alınması ve üzerinde durulması gereken konulardır. İhtiyaçların tespiti ve karşılanması noktasında sosyal hizmetin müracaatçının bulunduğu yerden başlamak ilkesiyle hareket edilmelidir. Sosyal hizmet disiplininin bilgi temeli gereği toplumsal şartlar değişip dönüştükçe ve olgular farklılaştıkça öteki olan gruplara eleştirel bakış geliştirilmeli, sorunlar doğru analiz edilmeli ve yeni ortaya çıkan ihtiyaçlar doğrultusunda hizmet modelleri iyileştirilmelidir.

Mültecilere yönelik sosyal hizmet uygulamaların yapılabileceği uygun koşulların üniversitelerde sağlanması gerekmektedir. Türkiye’de birçok üniversitede sosyal hizmet uzmanı istihdam edilmemiştir. İstihdam sağlanan üniversitelerde sosyal hizmet uzmanı bir ya da iki kişi olmaktadır. Öncelikle yeterli sayıda meslek elamanının üniversitede gençlik refahı alanına istihdam edilmesi gerekmektedir. Mülteci öğrencilerin üniversitelerde sosyal hizmet uzmanları ve psikologlar tarafından sunulan mevcut psiko-sosyal destek hizmetler hakkında bilgi sahibi olması sağlanmalıdır. Üniversitelerdeki psiko-sosyal destek birimlerinde Suriyeli öğrencilerin ihtiyaçları doğrultusunda mültecilerle çalışan diğer kamu kurum ve kuruluşları ve sivil toplum örgütleri ile bağlantı kurulması gerekmektedir.

Sosyal dışlanma mültecilerin küresel boyutta yaşadığı bir sorundur. Dolayısıyla sosyal dışlanma ile ilgili sadece sosyal hizmet uzmanları tarafından yapılan bir müdahale yeteriz kalacaktır. Mikro ve makro boyutlarda diğer meslek elemanları ile iş birliği de yapılmalıdır.

Türkiye’de mültecilerle çalışma yeni bir alan olarak gündemdedir. İlk defa kitlesel göç ile gelinmesi ve sayının yüksek olması Suriyeli mülteci olgusunun geleneksel olarak göç ve mültecilikle ilgili çalışmalardan farklılaştığını göstermektedir. Sosyal hizmet mesleği de bu gelişmelerden etkilenmektedir. Sosyal hizmet alanında yeni olan mültecilerle çalışmada öğrenme süreci geçirilmekte ve

alana dair yeni bilgiler ortaya çıkmaktadır. Sosyal hizmet uzmanlarının mesleki deneyimlerini paylaşılabileceği platformlar oluşturulmalıdır.

Sosyal hizmet disiplinde mülteci üniversite öğrencilerine araştırma konuları içinde yer verilmeli ve arttırılmalıdır. Suriyeli öğrencilerde toplumsal cinsiyet algısının da incelendiği bu çalışmada toplumsal cinsiyet sosyal dışlanmanın bir boyutu olarak ele alınmıştır. Mülteci öğrencilerle ilgili doğrudan toplumsal cinsiyetle ilgili çalışmalarına yer verilmelidir. Ayrıca toplumsal cinsiyet kapsamında Suriyeli LGBTİ öğrencilerle ilgili de çalışmalar yapılmalıdır.

Yabancı uyruklu öğrenci statüsünde bulunan Suriyeli öğrencilerin diğer yabancı öğrencilerden farklılaşan sorunlarının anlaşılması için karşılaştırmalı araştırma yapılabilir. Suriyeli öğrencilerde sosyal dışlanma Suriyeli mülteci nüfusunun düşük ve yüksek olduğu illerde karşılaştırmalı olarak araştırılabilir.

8. KAYNAKÇA

Adaman F, Keyder Ç. Türkiye’de Büyük Kentlerin Gecekondu ve Çöküntü Mahallelerinde Yaşanan Yoksulluk ve Sosyal Dışlanma. 2006.

ADB. Asian Development Bank. Social Exclusion: Concept, Application and Scrutiny. 2000.

AFAD. Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı. Türkiye’deki Suriyelilerin Demografik Görünümü, Yaşam Koşulları ve Gelecek Beklentilerine Yönelik Saha Araştırması. 2017.

Akbaş E. Sosyal Çalışmada Çağdaş Eleştirel Perspektifler. SABEV Yayını, Ankara; 2014.

Akbaş S, Ulutaş Ç. Küresel fabrika kentinin görünmeyen işçileri: Denizli işgücü piyasasında Suriyeli göçmenler. Çalışma ve Toplum. 2018; 56(1): 167-192.

Akıncı B, Nergiz A, Gedik E. Uyum süreci üzerine bir değerlendirme: Göç ve toplumsal kabul. Göç Araştırmaları Dergisi. 2015; 1(2): 58-83.

Akkaya, A. Mülteci kadınlar ve sığınmacı kadınlar. Toplum ve Hukuk Dergisi. 2002;2 (4): 75-83.

Alacahan O, Duman, B. Dışlanma, ayrımcılık, mezhep ve etniklikler arası eşitsizlikler. Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi. 2011; 13(1): 1-29.

Aldırmaz Y. Göç, sığınmacılar ve mülteci krizi çerçevesinde AB hukuku ve politikaları: Değerler Avrupa'sından duvarlar Avrupa'sına. Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi. 2017; 16(2): 83-103.

Allport GW. The Nature of Prejudice. Oxford, England; 1954.

Aman F. Bronislaw Malinowski'nin kültür teorisi. Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi. 2012; 21(1): 135-151.

Andersen HS. Excluded Places: The Interaction Between Segregation, Urban Decay and Deprived Neighbourhoods. Housing Theory and Society. 2002; 3(4):153-169.

Anker R, Chernyshev I, Egger P, Mehran F, Ritter JA. Measuring decent work with statistical indicators. International Labour Review. 2003; 142(2): 147-178.

Arat N. Feminizmin ABC'Sİ. Simavi Yayınları, İstanbul; 1991.

Artan T, Arıcı A. İstanbul'da yaşayan geçici koruma statüsündeki Suriyelilere yönelik sosyal hizmet uygulamalarının değerlendirilmesi. Sosyal Çalışma Dergisi. 2017; 1(1): 1-21.

Baltacı A. Nitel araştırmalarda örnekleme yöntemi ve örnek hacmi sorunsalı üzerine bir inceleme. Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. 2018; 7(1): 231-274.

Barbuto JE, Wheeler DW. Scale development and construct clarification of servant leadership. Group and Organization Management. 2006; 31 (3): 300-326.

Barker LR. The Social Work Dictionary. NASW Press, Washington DC; 2016.

Başkale H. Nitel araştırmalarda geçerlik, güvenirlik ve örneklem büyüklüğünün belirlenmesi. Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi. 2016; 9(1): 23-28.

Baştürk, Ş. (2009). “Uyum” dan “Dışlanma” ya: Yirmi birinci yüzyılda göçmenler ve sosyal politika. Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi.(57), 515-548.

Basit TN. Manuel or electronic? The role of coding in qualitative data analysis. Educational Research. 2003; 45(2): 143-154.

Bayram N, Neslihan S, Aytaç S, Aytaç, M. Yaşam tatmini ve sosyal dışlanma. Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi. 2010; 12(4): 83-91.

Bern SL. Gender schema theory: a cognitive account of sextyping. Psychological Review. 1981;88(4): 354-64.

Berry JW. Marginality, stress and ethnic identification in an acculturated Aboriginal community. *Journal of Cross-Cultural Psychology*. 1970; 1(3): 239-252.

Beşer A. Göç, Kültür ve Sağlık ilişkisi: Kültürlerarası Hemşirelik. Tıp Kitabevi; İstanbul, 2012.

Bhalla A, Lapeyre F. Poverty and Exclusion in a Global World. Palgrave, New York; 2016.

Bhalla A, Lapeyre F. Social exclusion: towards an analytical and operational framework. *Development and Change*. 1997; 28(3): 413-433.

Bhasin K. What is Patriarchy? Kali for Women Press, India; 1993.

Bhugra D, Gupta S. Migration and Mental Health. Cambridge University Press; New York, 2011.

Blau FD, Kahn LM. The gender wage gap: Extent, trends, and explanations. *Journal of Economic Literature*. 2017; 55(3): 789-865.

BMMYK. Birleşmiş Milletler Mülteci Yüksek Komiserliği. Mülteci Statüsünün Belirlenmesinde Uygulanacak Ölçütler ve Usuller Hakkında El Kitabı. 2013.

Bousetta H, Madood T. Eurcities Anti-discrimination Exchange: Good Practice Guide. Brussels, Bristol; 2001.

Boyraz Z. Türkiye'de göçmen sorununa örnek Suriyeli mülteciler. *Journal of World of Turks*. 2015; 7(2): 35-58.

Bölükbaşı B. Türkiye'de Yoksulluk ve Sosyal Dışlanma. M. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2008, İstanbul (Danışman: Doç. Dr. Zeki Parlak).

Buz S. Feminist sosyal hizmet uygulaması. *Toplum ve Sosyal Hizmet*. 2009; 20(1): 53-65.

Buz, S. Göçte kadınlar: Feminist yaklaşım çerçevesinde bir çalışma. *Toplum ve Sosyal Hizmet*. 2007; 18(2): 37-50.

Buz S. Kadın ve Göç ilişkisi: Sığınan ve sığınmacı kadın örneği, *Sosyal Hizmet Anabilim Dalı. Doktora Tezi*, 2006, Ankara (Danışman: Prof. Dr. Sevil Atauz).

Buz S. Zorunlu Çıkış Zorlu Kabul: Mültecilik. Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği Yayınları, Ankara; 2004.

CEİD. Cinsiyet Eşitsizliği İzleme Derneği. İstihdamda Toplumsal Cinsiyet Eşitliği İzleme ve Haritalama Çalışması. 2018.

CFFP. Center for Feminist Foreign Policy. Woman and The Syria Conflict: How Women Can Shape Syria's Future?2018.

Connell RW. Gender and Power: Society, Person and Sexual Politics. Çeviren: Soydemir C. Toplumsal Cinsiyet ve İktidar: Toplum Kişi ve Cinsel Politika. Ayrıntı, İstanbul; 2017.

Coşkun E. Türkiye’de kağıtsız göçmen kadınlar ve sosyal hizmetler. Çalışma ve Toplum. 2017; 467(1):153-162.

Creswell JW. Qualitative Inquiry and Research Design. CA: Sage Publications; Thousand Oaks, 1998.

Çakır Ö. Sosyal dışlanma. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. 2002; 4(3): 83-104.

Çelik F. Türkiye’de iç göçler: 1980–2000. Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. 2007; 1(22): 88-109.

Dağdemir Ö. Türkiye ekonomisinde yoksulluk sorunu ve yoksulluğun analizi: 1987-1994. Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi. 1999; 17(1): 23-40.

Dedeoğlu S. Equality, protection or discrimination: Gender Equality Policies in Turkey. Social Politics: International Studies in Gender, State & Society. 2012; 19(2): 269-290.

Dedeoğlu S. Türkiye’de göçmenlerin sosyal dışlanması: İstanbul hazır giyim sanayinde çalışan Azerbaycanlı kadınlar örneği. Ankara Üniversitesi SBF Dergisi. 2011; 66(1): 27-48.

Demirbilek M. Çevre, çevre mültecileri ve çevreci sosyal hizmet. International Journal of Social Sciences and Education Research. 2015; 2(3): 905-914.

Deniz O. Mülteci hareketleri açısından Van kentinin durumu ve kentteki mültecilerin demografik profili. *Doğu Coğrafya Dergisi*. 2009; 14(22): 187-204.

DFID. Department for International Development. Social Exclusion Review. 2005.

Dijkstra AG. Toward a fresh start in measuring gender equality: A contrubution to the debate. *Journal of Human Development*. 2006; 7(2): 275-283.

Doğan İ. Sosyoloji: Kavramlar ve Sorunlar. Pegem Akademi Yayıncılık, Ankara; 2014.

Doğan İ. Sosyal dışlanmanın anlaşılması: Muğlâklık ve çok boyutluluk. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*. 2004; (66-67): 127-157.

Dominelli L. Anti-Oppressive Social Work Theory and Practice, Palgrave MacMillan, USA; 2002.

Dominelli L. Feminist Social Work Theory and Practice. Palgrave, London; 2002.

Dongre AR, Deshmukh PR, Kalaiselvan G, Upadhyaya S. Application of qualitative methods in health research: An overview. *Online Journal of Health and Allied Sciences*. 2010; 8(4): 1-5.

Donovan J. Feminist Theory: The Intellectual Traditions of American Feminism. Çeviren: Gevrek MA, Bora A, Sayılan F. Feminist Teori Amerikan Feminizminin Entelektüel Gelenekleri. İletişim, İstanbul, 2013.

Duman B, Alacahan O. Etniklik ve sosyal kaynaşma ilişkisi: Adana örneği. *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*. 2011; 12(1): 223-243.

Durgun C, Gök GO. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği kapsamında BRICS&G7 ülkelerinin karşılaştırmalı analizi. *Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 2017; 10 (2): 20-32.

Elham M. 2011. The Arab State and Women's Rights: The Trap of Authoritarian Governance. Routledge Studies in Middle Eastern Politics. Bd 37. New York: Routledge.

Elveren AY. A critical analysis of the pension system in Turkey from a gender equality perspective. Women's Studies International Forum. 2013; 41(1): 35-44.

Engin Y. Sendikacılık, Sivil Toplum ve Yeni Duruşlar: CSS Müşavirlik, Ankara; 2010.

Erder S, Kaşka S. Irregular Migration and Trafficking in Women: The Case of Turkey. 2003, IOM; İstanbul.

Esping Andersen G. The Three Worlds of Welfare Capitalism. Princeton University Press, New Jersey; 2013.

Ezzy D. Qualitative Analysis: Practice and Innovation. Crows Nest, Routledge; 2002

Flaskerud JH. Cultural competence column: Acculturation. Issues In Mental Health Nursing. 2007; 28(5): 543-546.

Flick U. An Introduction to Qualitative Research. Sage; New York, 2014.

Francis JJ, Johnston M, Robertson C, Glidewell L, Etwistle V, Eccles MP, Grimshaw JM. What is an adequate sample size? Operationalising data saturation for theory based interview studies. Psychology and Health. 2010; 25(10): 1229-1245.

Genç Y, Taylan H, Barış İ. Roman çocuklarının eğitim süreci ve akademik başarılarında sosyal dışlanma algısının rolü. Akademik Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi. 2015; (33): 79-97.

Giddens A. Sociology. Çeviren: Güzel H, Özel C. Sosyoloji. Ayraç Yayınevi, Ankara; 2000.

Gitterman A, Germain CB. The Life Model of Social Work Practice: Advances in Theory and Practice. Columbia University Press, New York; 2008.

Gordon D, Spicker P. The International Glossary on Poverty. Zed Books, London; 1999.

Gorey KM, Daly C, Richter NL, Gleason DR, McCallum MA. The effectiveness of feminist social work methods. Journal of Social Service Research. 2003; 29(1): 37-55.

Gökdere AY. Yabancı Ülkelere İşgücü Akımı ve Türk Ekonomisi Üzerine Etkileri. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul; 1978.

Göker G, Keskin S. Haber medyası ve mülteciler: Suriyeli mültecilerin Türk yazılı basınındaki temsili. İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi. 2015; 41: 229-256.

Greasley K, Ashworth P. Thephenomenology of “approachtostudying”: The university student’s studies with in the life work. British Educational Research Journal. 2007; 32: 819-843.

Gupta J, Acevedo-Garcia D, Hemenway D, Decker MR, Raj A, Silverman JG. Premigration exposure to political violence and perpetration of intimate partner violence among immigrant men in Boston. Public Health. 2009; 99: 462-469.

Güllüpnar F. Göç olgusunun ekonomi politiği ve uluslararası göç kuramları üzerine bir değerlendirme. Yalova Sosyal Bilimler Dergisi. 2012; 2(4): 53-84.

Günay G, Bener Ö. Kadınların toplumsal cinsiyet çerçevesinde aile içi yaşamı algılama biçimleri. Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi. 2011; 15(3): 157-171.

Habi KN. An investigation on mode choice and travel distance demand of older people in the National Capital Region (NCR) of Canada: Application of a utility theoretic joint econometric model. Transportation. 2015; 42(1): 143-161.

Habib N. Gender role changes and their impacts on Syrian women refugees in Berlin in light of the System crisis. WZB Discussion Paper.2018.

Hakan T. Araçsallaştırılmış bir kavram olarak sosyal dışlanma. Çalışma ve Toplum. 2009; 4(23): 115-130.

Haviland W, Prins H, Walrath D, McBride. Cultural Anthropology. Çeviren: Arguvan İD. Kültürel Antropoloji. 5. basım. Kaktüs, İstanbul; 2017.

Healy G, Özbilgin M, Aliefendioğlu E. Academic Employment and Gender: A Turkish Challenge to Vertical Sex Segregation. European Journal of Industrial Relations. 2005. 11(2): 247-264.

Hekimler O. Yoksulluk mu yoksunluk mu? Sosyal dışlanma üzerine bir değerlendirme. Tekirdağ S.M.M.M. Odası Sosyal Bilimler Dergisi. 2012; 1(1): 1-28.

Hyde JS, Else Quest N. Halfthe Human Experience: The Psychology of Women. Belmont, Wadsworth; 2013.

İçduygu A, Sirkeci İ. Cumhuriyet Dönemi Türkiye'ye Göç Hareketleri. Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul; 1999.

İPM. İstanbul Politikalar Merkezi. Suriyeli Topluluklarla Etkileşim: İstanbul'daki Yerel Yönetimlerin Rolü. 2017.

Jordan JV. Relational Cultural Therapy. American Psychological Association, Washington; 2010.

Jyrkinen M, Mckie L. Gender, age and ageism: Experiences of woman managers in Finland and Scotland. Work, Employment and Society. 2012; 26(1): 61-77.

Kandemir O, Lewis modeli ve gelişmekte olan ülkeler: Türkiye için bir değerlendirme. Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi. 2011; 1(23): 1-18.

Kandiyoti D. Gender and women studies in Turkey: A moment for reflection? New Perspectives on Turkey. 2015; 43: 165-176.

Kap D. Suriyeli mülteciler: Türkiye'nin müstakbel vatandaşları. Akademik Perspektif. 2014; 1(3): 30-35.

Kara O. Occupational gender wage discrimination in Turkey. Journal of Economic Studies. 2006; 33(2): 130-143.

Karataşoğlu S, İslamoğlu E. Gelir seviyesi ile sosyal dışlanma ilişkisi üzerine bir araştırma. Çalışma İlişkileri Dergisi. 2016; 7(1): 12-41.

Kaylı DŞ. Erendiz Atasü'nün romanlarında, beden, doğurganlığın ve anneliğin izini sürmek. Fe Dergi 9. 2017; 1: 27-36.

Kaylı DŞ. Modernitede ötekileştirilen kadın bedeni. Kadın/Woman 2000. 2011; 12(2): 37-58.

Kaylı DŞ. Neoliberalizmin kadınlarla dansına ilişkin feminist bir okuma. Journal of International Social Research. 2016; 9(43): 1322-1328.

Kaylı DŞ. Türkiye'de sosyal hizmetin toplumsal cinsiyet eşitliği ile ilişkisi. The Journal of Academic Social Science Studies. 2016; 45: 135-142.

Kaylı DŞ. The relationship between migration and substance use on individuals who are routed to substance abuse treatment due to probation act. Anadolu Psikiyatri Dergisi. 2016; 17(5).

Kaypak Ş, Bimay M. Suriye savaşı nedeniyle yaşanan göçün ekonomik ve sosyokültürel etkileri: Batman örneği. Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi. 2016; 6(1): 84-110.

Khoury PS. Syria and the French Mandate: The Politics of Arab Nationalism, 1920-1945. Princeton University Press, New Jersey; 1987.

Kıray MB. Örgütlemeyen Kent: İzmir. Bağlam Yayıncılık, Ankara; 1998.

Koçak Y, Terzi E. Türkiye'de göç olgusu, göç edenlerin kentlere olan etkileri ve çözüm önerileri. Kafkas Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi. 2012; 3(3): 163-184.

Kofman E, Raghuram. Gendered Migrations and Global Social Reproduction. 2015, Palgrave Macmillan; Londra.

Kuş, E. Nicel-Nitel Araştırma Teknikleri: Sosyal Bilimlerde Araştırma Teknikleri: Nicel mi; Nitel mi? Anı Yayıncılık; Ankara, 2003.

Küçükşen N. Suriyeli sığınmacı kadınlarda sosyal dışlanma algısı üzerine nitel bir çalışma. İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi. 2017, 6(5); 2399-2413.

Lee ABJ. The Empowerment Approach to Social Work Practice Building the Beloved Community. Columbia University Press, New York, 2001.

Leech NL, Onwuegbuize AJ. An array of qualitative data analysis tools: A call for data analysis triangulation. School Psychology Quarterly. 2007; 22: 557-584.

Levitas R. The concept of social exclusion and the new Durkheimian hegemony. Critical Social Policy. 1996; 16(46): 5-20.

Levitas R. The Inclusive Society? Social Exclusion and New Labour. Palgrave Macmillan, UK; 2005.

Liamputtong P. Qualitative Research Methods (4th edition). Oxford University Press; South Melbourne, 2013.

Liang S, Chang Y. Social exclusion and choice: The moderating effect of power state. Journal of Consumer Behaviour. 2016;; 15(5): 449-458.

Lister R. Poverty: Key Concepts. Polity Press, Cambridge; 2004.

Lordoğlu K, Aslan M. En fazla Suriyeli göçmen alan beş kentin emek piyasalarında değişimi: 2011-2014. Çalışma ve Toplum. 49(2): 789-808.

Mackinnon AC. Toward a Feminist Theory of the State. Çeviren: Yöney T. Feminist Bir Devlet Kuramına Doğru. Metis, İstanbul, 2015.

Marshall MN. Sampling for qualitative research. Family Practice. 1996, 16(6); 522-526.

Martin WG. Worldwide Social Movements 1750-2005. Çeviren: Keskin D. Toplumsal Hareketler 1750-2005. Versus Yayınevi, İstanbul; 2009.

Mitchell J. Woman's Estate. Çeviren: İnan G, Savran G, Tekeli Ş, Tınç F, Torun Ş, Zihnioğlu Y. Kadınlık Durumu. Kadın Çevresi Yayınları, İstanbul; 1985.

Muammer A. Toplumsal bir olgu olarak yoksulluk. Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi. 2016; (54): 296-306.

Munck R. Globalization and Social Exclusion: A Transformationalist Perspective. Kumarian Press, USA; 2005.

Neuman WL, Robson K. Basics of Social Research. Pearson Canada; Toronto, 2014.

Neuman WL. Social Research Methods: Qualitative and Quantitative Approaches. MA: Pearson Education; Boston, 2003.

Ozankaya Ö. Toplumsal İşbölümü. 1.basım. Cem Yayınevi, İstanbul; 2006.

Öner SGI. Türkiye'nin Suriyeli mültecilere yönelik politikası. Ortadoğu Analiz. 2014; 6(61): 42-45.

Özaydınlık K. Toplumsal Cinsiyet Temelinde Türkiye’de Kadın ve Eğitim. Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi; 2014. 33: 93-112.

Özdek Y. Yoksulluk, Şiddet ve İnsan Hakları. Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü İnsan Hakları Araştırma ve Derleme Merkezi, Ankara; 2002.

Özdemir M. Nitel veri analizi: Sosyal bilimlerde yöntembilim sorunsalı üzerine bir çalışma. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi. 2010; 11(1): 323-343.

Özdemir S. Sosyal gelişim düzeyleri farklı refah devletlerinin sınıflandırılması üzerine bir inceleme. Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi. 2005; 0(49): 231-266.

Özer İ. Kentleşme, Kentlileşme ve Kentsel Değişme. Ekin Kitabevi Yayınları, Bursa; 2004.

Özgökçeler S, Bıçkıcı D. Özürlülerin Sosyal Dışlanma Boyutları: Bursa ve Çanakkale Örneklerinden Yansıyanlar. Sosyal Haklar Ulusal Sempozyumu, Denizli; 2010.

Palinkas LA, Horwitz SM, Green CA, Wisdom JP, Duan N, Hoagwood K. Purposeful sampling for qualitative data collection and analysis in mixed method implementation research. Administration and Policy in Mental Health and Mental Health Services Research. 2015;42(5):533-44.

Parashar S, Dhar S, Dhar U. Perceptions of values: A study of future professionals. Jorunal of Human Values. 2004; 10(2): 143-152.

Parodi G, Sciulli D. Social Exclusion: Short and Long Term Causes and Consequences: Springer. Series in Labour Economics. 2012.

Payne M. Modern Social Work Theory. Palgrave Macmillan, USA; 2005.

Peace R. Social exclusion: A concept in need of definition? Social Policy Journal of New Zealand. 2001; 16: 17-35.

Percy-Smith J. Policy Responses to Social Exclusion: Towards Inclusion? Open University Press, UK; 2000.

Pınarcıoğlu M, Işık O. 1980 sonrası dönemde kent yoksulları arasında güce dayalı ağ ilişkileri: Sultanbeyli örneği. Toplum ve Bilim. 2001; 89: 31-61.

Plantenga J, Remery C, Figueiredo, Smith M. Towards a European Union gender equality index. Journal of European Social Policy. 2009; 19(1): 19-33.

Powell G, Greenhaus, JH. Sex, gender, and decisions at the family- work interface. Journal of Management. 2010; 36(4): 1011-1039.

Ramazanoğlu C. Feminism and the Contradictions of Oppression. Routledge, New York; 1989.

Rankin BH, Aytaç IA. Gender inequality in schooling: The case of Turkey. Sociology of Education. 2006; 79(1): 25-43.

Royse D. Research Methods in Social Work. CA: Thomson/Brooks Cole; Pacific Grove, 2004.

Röder A. Explaining religious differences in immigrants' gender role attitudes: the changing impact of origin country and individual religiosity. Journal of Ethnic and Racial Studies. 2014; 37(14): 2615-2635.

Saith R. Social Exclusion: The Concept and Application to Developing Countries: QEH Working Press, Oxford; 2001.

Sapancalı F. Avrupa Birliği'nde sosyal dışlanma sorunu ve mücadele yöntemleri. Çalışma ve Toplum. 2005; 3(6): 51-106.

Saraçoğlu C. Şehir, Orta Sınıf ve Kürtler. İletişim Yayınları, İstanbul; 2011.

Sayın Y, Usanmaz A, Aslangiri F. Uluslararası göç olgusu ve yol açtığı etkiler: Suriye göçü örneği. Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi. 2016; 18(31): 1-13.

Selim S, Çomuk P. Yoksunluk yaşayan bireyler sosyal dışlanmaya maruz kalır mı? Türkiye örneği. International Journal of Social Sciences and Education Research. 2017; 3(3): 1041-1053.

Sharf RS. Theories of Psychotherapy and Counseling: Concepts and Cases. Belmont, Brooks Cole, 2012.

Sheafor BW, Horejsi C. Techniques and Guidelines for Social Work Practice. Pearson, New Jersey; 2015.

Silver H. Social exclusion and social solidarity: Three paradigms. International Labour Review. 1994; (133): 531-577.

Silverman D. Interpreting Qualitative Data Analysing Talk, Text and Interaction. SAGE Publication, London; 2001.

Spierings N. Gender equality attitudes among Turks in Western Europe and Turkey: The interrelated impacts of migration and parents' attitudes. Journal of Ethnic and Migration Studies. 2015; 41(5): 749-771.

STGM. Sivil Toplum Geliştirme Merkezi. Yoksulluk ve Sosyal Haklar. 2005.

Strauss AC, Corbin JM. Basics of Qualitative Research: Grounded Theory Procedures and Techniques. Sage Publications, Thousand Oaks; 1990.

Süral AN. Legal framework for gender equality at work in Turkey. Middle Eastern Studies. 2007; 43(5): 811-824.

Şahin G. Yurt dışı göçün bireyin psikolojik sağlığı üzerindeki etkisine ilişkin kuramsal bir inceleme. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi. 2001; 21(2): 57-67.

Şaylan G. Değişim, Küreselleşme ve Devletin Yeni İşlevi. İmge Kitabevi, Ankara; 2016.

Şenses F. Neoliberal Küreselleşme ve Kalkınma. İletişim, İstanbul; 2016.

Tarantola D. The Interface of mental health and human rights in indigenous peoples: Triple jeopardy and triple opportunity. Australasian Psychiatry; 15, 10-17.

Tartanoğlu Ş. Sosyal Dışlanma: Küreselleşme Perspektifinden Bir Kavramsallaştırma Çabası. Sosyoloji Konferansları. 2010; 42, 1-13.

Tashakori A, Teddlie C. Mixed Methodology: Combining Qualitative and Quantitative Approaches. CA: Sage Publications; Thousand Oaks, 1998.

Taşçı M, Erçakar M. Prebisch-Singer tezinin dış ticaret hadleri aracılığıyla Türkiye için test edilmesi. Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi. 2016; 14(2): 232-249.

TBMM. Türkiye Büyük Millet Meclisi. Göç ve Uyum Raporu. 2018.

T.C. Resmi Gazete. Bakanlar Kurulu Kararı. 06.04.1949. Sayı: 9119, Başbakanlık Basımevi, Ankara.

T.C. Resmi Gazete. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası. 09.11.1982. Sayı: 17863, Başbakanlık Basımevi, Ankara.

Teater B. An Introduction to Applying Social Work Theories and Methods. Çeviren: Karatay A. Sosyal Hizmet Kuram ve Yöntemleri: Uygulama İçin Bir Giriş. Nika Yayınevi, Ankara; 2015.

TEPAV. Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı. 81 İl İçin Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Karnesi. 2016.

TESEV. Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı. Türkiye Dış Politikası İçin Bir Test: Suriye Krizi. 2012.

Thompson N. Understanding Social Work: Preparing for Practice. Fourth edition. Palgrave, London; 2015.

Thompson N. Anti-Discriminatory Practice: Equality, Diversity and Social Justice. Palgrave MacMillan, USA; 2001.

Tuncay T, İl S. Sosyal hizmette baskı karşıtı uygulama: Sosyal adalet paradigması temelinde bir özgürleştirme pratiği. Toplum ve Sosyal Hizmet. 2006; 17(2), 59-71.

Turan N. Birey ve Aileler ile Sosyal Hizmet. SHUDER Genel Merkezi, Ankara; 2012.

Tümtaş MS, Ergun C. Göçün toplumsal ve mekânsal yapı üzerindeki etkileri. Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi. 2016; 21(4): 1347 1359.

TÜSİAD ve KAGİDER. Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği, Türkiye Kadın Girişimciler Derneği. Türkiye’de Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği: Sorunlar, Öncelikler ve Çözüm Önerileri. 2008.

UAÖ. Uluslararası Af Örgütü. Dışarıda Bırakılanlar Uluslararası Toplum Tarafından Terk Edilen Suriyeli Mülteciler. 2014.

UN. United Nations. International Migration Report. 2015.

UNDP. United Nations Development Programme. Human Development Indices and Indicators: 2018 Statistical Update.

UNDP. United Nations Developments Programme. Human Development Report. 2001.

UNDP. United Nations Developments Programme. Human Development Report. 2016.

UNDP. United Nations Development Programme. Sustainable Development Goal 5: Gender Equality. 2015.

UNFPA. United Nations Population Fund. Migration: A World on the Move. 2014.

UNFPA. United Nations Population Fund. State of World Population: A Passage to Hope: Womenand International Migration. 2006.

UNHCR. The United Nations Refugee Agency. UNHCR Turkey: Key Facts and Figures. 2018.

UNHCR. United Nations High Commissioner for Refugees. Women’s Right in the Middle East and North Africa. 2010.

UNWOMEN. The United Nations Entity for Gender Equality and the Empowerment of Women. Cash for Work Programme Empowers Syrian Refugees. 2015.

Walker A, Walker C. Britain divided: the growth of social exclusion in the 1980s and 1990s. Journal of Social Policy. 1997; 27(1): 123-149.

Wallerstein I. The End of the World as We Know it. Çeviren: Birkan T. Bildiğimiz Dünyanın Sonu. Metis, İstanbul: 2012.

Ward E. Identifying and challenging social work students' biases. Social Work: International Journal; 31(8), 1050-1070.

WB. World Bank. World Development Report. 2016.

WB. World Bank. Syrian Arab Republic Country Profile.2014.

Walby S. Theorizing Patriarchy. Blackwell, England; 1990.

WEF. World Economic Forum. The Global Gender Gap Report. 2018.

Yalçın C. Göç Sosyolojisi. Anı Yayıncılık, Ankara; 2004.

Yaşar M, Kızıltepe G, Uyanık Ö, Özsüer S, Kandır A, Aslan V. Afyonkarahisar ilinde zorunlu ikamet eden sığınmacı kadınların sosyal destek algılarının incelenmesi. Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi. 2014; 14(33): 10-27

Yıldırım C. Çağdaş Felsefe Sözlüğü: Terimler-Öğretiler-Filozoflar. Bilgi Yayınevi, Ankara; 2000.

Yıldırım A, Şimşek H. Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. Seçkin Yayınları; Ankara, 2003.

Yeldan E. Küreselleşme Sürecinde Türkiye Ekonomisi. İletişim, İstanbul; 2004.

Yin RK. Qualitative Research from Start to Finish. NY: The Guilford Press; New York, 2011.

Yuval Davis N. Gender & Nation. Çeviren: Bektaş A Cinsiyet ve Millet. İletişim. İstanbul, 2016.

Zafer AB. Göç çalışmaları için bir anahtar kavram olarak 'kültürleşme' kavramı. Uludağ Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi. 2016; 19(30): 75-92.

9. EKLER

EK 1. TEZ ONAYI

T.C.
MANİSA CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
YÖNETİM KURULU KARAR ÖRNEĞİ

Karar Tarihi	Toplantı Sayısı	Karar Sayısı
19.01.2018	2	36

Gündem 1- Sosyal Hizmet Anabilim Dalı tezli yüksek lisans programı öğrencilerinin tez konusu bildirim formları ile ilgili Anabilim Dalı'nın 15.01.2018 tarih ve 4678 sayılı yazısının görüşülmesi,

Karar 1- Sosyal Hizmet Anabilim Dalı tezli yüksek lisans programı öğrencilerinin tez konularının etik kurul onayı alınması kaydı ile aşağıda belirtildiği şekilde oluşturulmasına **OY BİRLİĞİ** ile karar verildi.

Öğrenci Adı	Numarası	Tez Konusu
Elif GÜNEŞ	161358008	Manisa Celal Bayar Üniversitesi Örneğinde Partner Şiddetinin Sosyal Hizmetle İlişkisi
Meryem GÜL	151358006	Suriyeli Mülteci Üniversite Öğrencilerinin Sosyal Dışlanma ve Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğine İlişkin Görüşleri: Uşak Üniversitesi Örneği
Ferda CİVELEK	161358003	Kadın Konukevinde Kalma Süresinin Çocukların Kaygı Düzeyine Etkisi

e-imzalıdır Prof. Dr. Ayşe AKTAŞ Enstitü Müdürü	
e-imzalıdır Doç. Dr. Elgin TÜRKÖZ ULUER Müdür Yardımcısı	e-imzalıdır Prof. Dr. Necip KUTLU Üye
e-imzalıdır Prof. Dr. Sezgi ÇINAR PAKYÜZ Üye	e-imzalıdır Doç. Dr. Murat TAŞ Üye
e-imzalıdır Prof. Dr. Necip KUTLU Enstitü Sekreteri V.	

Aşlı GİBİDİ
23/02/2018
Aynur PALAMACI ÇUOĞLU
Enstitü Sekreteri

EK 2. ETİK KOMİSYON İZNİ

Evrak Tarih ve Sayısı: 05/04/2018-E.31253

T.C.
MANİSA CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği
Kurulu

Sayı : -050.01.04-
Konu : Derya KAYLI-Etik Kurul Başvurumuz-
Hk-

Sayın Doç. Dr. Derya KAYLI

İlgi : 27/02/2018 tarihli ve 12277 sayılı yazı.

"Üniversitemiz Sağlık Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmet Anabilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi Meryem GÜL'ün Suriyeli Mülteci Üniversite Öğrencilerinin Sosyal Dışlanma ve Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğine İlişkin Görüşleri: Uşak Üniversitesi Örneği" adlı başvurunuz Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etik Kurulu'nun 30.03.2018 tarih ve 2018/02 sayılı toplantısında görüşülmüş olup, araştırmanın etik yönden uygunluğuna karar verilmiştir.

Kurulumuzda alınan karar ekte gönderilmektedir.

Bilgilerinizi rica ederim.

e-imzalıdır
Prof. Dr. Muzaffer TEPEKAYA
Kurul Başkanı

Ek: 5-Nolu Karar (1 sayfa)

EK 3. KURUM İZNİ

Evrak Tarih ve Sayısı: 17/08/2018-38887

T.C.
UŞAK ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Genel Sekreterlik

Sayı : 33424009-302.08.01-
Konu : Meryem GÜL'ün Tez Proje
Çalışması Uygulama İzni

MANİSA CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜNE
(Sağlık Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü)

İlgi : 09/08/2018 tarihli , 23403 sayılı yazınız.

Enstitünüz Sosyal Hizmet Anabilim Dalı Tezli Yüksek Lisans Programı öğrencisi Meryem GÜL'ün ilgi yazınız ekinde yer alan tez çalışmasını Üniversitemiz Yabancı Uyruklu Öğrenci Ofisinde 27/08/2018-27/09/2018 tarihleri arasında uygulama talebi Rektörlüğümüzce uygun görülmüştür.

Bilgilerinizi ve gereğini arz ederim.

e-imzalıdır
Prof. Dr.Metin GÜMÜŞ
Rektör V.

Evrakı Doğrulamak için : <https://ebys.usak.edu.tr/enVision/Dogrula/KV355J5>

Bir Eylül Kampüsü İzmir Yolu 8.Km 64200/Uşak
Tel: (276) 221 22 01
E-Posta: gensek@usak.edu.tr

Ayrıntılı bilgi için irtibat: Zeynep ÇOBAN
Faks: (276) 221 22 02
Elektronik ağı: <http://gensek.usak.edu.tr/>

Sayfa 1 / 1

EK 4. GÖRÜŞME FORMU

SOSYODEMOGRAFİK BİLGİLER

1. Ad-Soyad
2. Cinsiyet
3. Medeni Durum
4. Yaş
5. Fakülte
6. Bölüm
7. Suriye’de iken hangi ilde yaşıyordunuz?
8. Kaç yıldır Türkiye’de yaşıyorsunuz?
9. Türkiye’ye kimlerle geldiniz?
10. Aileniz kimlerden oluşuyor?
11. Ailenizdeki kişilerin eğitim durumu nedir?
12. Ailenizdeki kişilerin mesleği/işi nedir?
13. Uşak’ta nerede yaşıyorsunuz? (Yurtta, evde...)

TOPLUMSAL CİNSİYET VE SOSYAL DIŞLANMA

1. Suriye’de savaştan önceki aile yaşamınızdan, ekonomik durumunuzdan, mahalle komşuluk ilişkilerinizden biraz bahsedebilir misiniz?
2. Ülkenizde yaşanan savaş barınma, eğitim, sağlık hizmetlerine erişim gibi konularda hayatınızı nasıl etkiledi?
3. Kadın/erkek olsaydınız ülkenizde yaşanan savaş barınma, eğitim, sağlık hizmetlerine erişim gibi konularda hayatınızı nasıl etkilerdi? Ne gibi farklılıklar olurdu?
4. Türkiye’ye gelmeye karar vermenizde neler etkili oldu?
5. Türkiye’ye gelirken neler yaşadınız?
6. Evde yaşıyorsanız yaşadığınız yerde mahalle/komşuluk ilişkileriniz nasıl?
7. Yurtta yaşıyorsanız odalarda, yurdun ortak kullandığımız alanlarında (yemekhane, çamaşırhane gibi) yurt arkadaşlarınızla ilişkileriniz nasıl?
8. Uşak Üniversitesinde eğitim almaya nasıl karar verdiniz?
9. Üniversitede arkadaşlarınızın ve hocalarınızın derslerde, üniversitenin diğer alanlarında (yemekhane, kütüphane gibi) size karşı davranışlarını nasıl değerlendiriyorsunuz? Bir örnek verebilir misiniz?
10. Çalışıyorsanız iş bulma sürecinizden biraz bahsedebilir misiniz?
11. Çalışma saatlerinizi ve çalışma ortamınızı nasıl değerlendiriyorsunuz?
12. Aldığınız ücreti ihtiyaçları karşılaması bakımından değerlendirir misiniz?
13. Sağlık kuruluşlarından, göç bürosundan, yabancı öğrenci ofisinden aldığınız hizmeti nasıl buluyorsunuz?
14. Sizlerden bahsederken kullanılan göçmen, sığınmacı, mülteci gibi ifadeler hakkında ne düşünüyorsunuz?
15. Nereli olduğumuz sorulduğunda ne gibi cevaplar veriyorsunuz?
16. Arapça konuştuğumuzda ne gibi tepkilerle karşılaşıyorsunuz?
17. Suriye kültürüne özgü geleneklerinizden bir örnek verebilir misiniz? Burada ülkenizdeki bu ve diğer gelenekleri nasıl, kimlerle devam ettiriyorsunuz?
18. Kadın/erkek olsaydınız burada (Türkiye’de) yaşadıklarınızı nasıl deneyimlerdiniz? Ne gibi farklılıklar olurdu?

EK 5.BENZERLİK RAPORU BİLDİRİMİ

T.C.
MANİSA CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ
Sağlık Bilimleri Enstitüsü
Yüksek Lisans/Doktora Tez Çalışması Orijinallik Raporu
Sosyal Hizmet Ana Bilim Dalı Başkanlığı'na

Tez Adı: Suriyeli Mülteci Üniversite Öğrencilerinin Sosyal Dışlanma ve Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğine İlişkin Görüşleri: Uşak Üniversitesi Örneği

Tezime ilişkin 27/05/2019 tarihinde yapılan Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 6'dır.

Belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Tarih ve İmza
27.05.2019

Adı Soyadı : Meryem GÜL
Öğrenci No : 151358006
Anabilim Dalı : Sosyal Hizmet
Programı : Tezli Yüksek Lisans

DANIŞMAN ONAYI

UYGUNDUR.
Doç. Dr. Derya KAYI

Açıklamalar

- 1- Tez Çalışması Orijinallik Raporu (TÇOR), TURNITIN İntihal Tespit Programı kullanımı için kişisel hesap alma hakkı bulunan tez danışmanları, Enstitülerde görevlendirilen personeller, Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı'nda görevlendirilen kütüphaneler tarafından alınır.
- 2- Sayfa sayısı 400'den az olan tezler için tez savunmasından önce ve başarılı olması durumunda düzeltmelerden sonra olmak üzere 2 kez TÇOR alınır. (400 sayfadan fazla olan tezler 400 ve katları şeklinde bölünerek Turnitin veri tabanına yüklenmesi gerekmektedir. Bu gibi durumlarda benzerlik oranının hesaplanmasına ilişkin detaylı forma, kütüphane web sayfasında bulunan Turnitin kullanım kılavuzlarının altından erişilebilir.)
- 3- TÇOR, tezin yalnızca Kapak Sayfası, Giriş, Ana Bölümler ve Sonuç bölümlerinden oluşan kısmının tek bir dosya olarak intihal tespit programına yüklenmesi ile alınır.
- Programa yükleme yapılırken Dosya Başlığı (document title) olarak tez başlığının tamamı, Yazar Adı (author's first name) olarak öğrencinin adı, Yazar Soyadı (author's last name) olarak öğrencinin soyadı bilgisi yazılır.
- 4- TURNITIN İntihal tespit programına yüklenen dosyanın sürecekleme sürecinde, ilgili programdaki filtreleme seçenekleri aşağıdaki şekilde ayarlanır: - Kaynakça hariç, - Alıntılar hariç, - 5 kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç (Limit match size to 5 words)
- 5- İsteğe bağlı ayarlar kısmından; "Ödevleri şuraya gönder?" seçeneği mutlaka DEPO YOK şeklinde işaretlenmesi gerekmektedir; aksi durumda aynı tezin ikinci kez yüklenmesi durumunda benzerlik %100 çıkacaktır ve depodan tezi silmek çok uzun süre gerektirecektir.
- 6- Raporlama işlemi tamamlandıktan sonra, kaydedilmiş olan ekranın görüntüsünü sağ üst köşesinde yüzdelik sayı olarak belirtilen "benzerlik oranı" raporlamaya tabi tutulmuş olan dosyanın "toplam sayfa sayısı" ve raporlama işleminin yapıldığı "tarih" bilgisi, "Yüksek Lisans/Doktora Tez Çalışması Orijinallik Raporu" formuna işlenir.
- 7- Benzerlik oranında tüm sorumluluk öğrenciye aittir.
- 8- Tez savunma sınavı sonrasında başarılı bulunan öğrenci, tez savunma sınavı tarih sonrasında tezte yapılmış muhtemel değişiklikleri içeren dosya kullanılarak alınmış ikinci bir intihal raporundaki bilgiler kullanılarak hazırlanmış ve tez danışmanı tarafından onaylanarak imzalanmış ikinci bir "Yüksek Lisans/Doktora Tez Çalışması Orijinallik Raporu"nu Enstitüye teslim etmekle yükümlüdür.
- 9- Turnitin Hakkında Bilgiler: <http://kutuphane.cbu.edu.tr/turnitin.9370.tr.html>

EK 6. ÖZGEÇMİŞ

Adı	Meryem	Soyadı	GÜL
Doğum Yeri	Mut	Doğum Tarihi	01.01.1993
Uyruğu	T.C.	Tel	545 901 42 43
E-mail	meryemgul92@gmail.com		

Eğitim Düzeyi

	Mezun Olduğu Kurumun Adı	Mezuniyet Yılı
Doktora/Uzmanlık		
Yüksek Lisans		
Lisans	Hacettepe Üniversitesi	2015
Lise	Mersin 19 Mayıs Anadolu Lisesi	2010

İş Deneyimi

Görevi	Kurum	Süre
Sosyal Hizmet Uzmanı	Uşak Üniversitesi Sağlık Kültür ve Spor Daire Başkanlığı	2015- halen

Yabancı Dilleri	Okuduğunu Anlama*	Konuşma*	Yazma*
İngilizce	İyi	Orta	Orta

	Sayısal	Eşit Ağırlık	Sözel
ALES Puanı	74,58797	78,27257	74,37081

Bilgisayar Bilgisi

Program	Kullanma becerisi
Office	İyi

*Çok iyi, iyi, orta, zayıf olarak değerlendirin.

Yabancı Dil Sınav Notu □								
YDS	ÜDS	IELTS	TOEFL IBT	TOEFL PBT	TOEFL CBT	FCE	CAE	CPE
60.000								

